

Regional analyse 2013

Midt-Telemark

Næringsutvikling, attraktivitet og innovasjon

KNUT VAREIDE OG MARIT NYGAARD

TF-notat nr. 39/2013

Tittel: Regional analyse 2013 Midt-Telemark
Undertittel: Næringsutvikling, attraktivitet og innovasjon
TF-notat nr: 39/2013
Forfatter(e): Knut Vareide og Marit Owren Nygaard
Dato: 27. februar 2014
ISBN: 978-82-7401-660-6
ISSN: 1891-053X
Pris: 170,- (Kan lastes ned gratis fra www.telemarksforskning.no)
Prosjekt: VRI Telemark
Prosjektnr.: 20120330
Prosjektleder: Knut Vareide
Oppdragsgiver(e): VRI Telemark, MTNU

Spørsmål om dette notatet kan rettes til:

Telemarksforskning
Postboks 4
3833 Bø i Telemark
Tlf: +47 35 06 15 00
www.telemarksforskning.no

Resymé:

Analyse over utviklingen i Midt-Telemark med hensyn til arbeidsplass- og næringsutvikling, demografi, attraktivitet, innovasjon og utdanningsnivå.

Knut Vareide er utdannet sosialøkonom (cand oecon) fra Universitetet i Oslo (1985). Han har arbeidet ved Telemarksforskning siden 1996.

Marit Owren Nygaard er utdannet samfunnsøkonom (M.Sc. Economics) fra Universitetet for miljø- og biovitenskap i Ås (2012). Hun har jobbet ved Telemarksforskning siden 2013.

Forord

Denne rapporten inngår i en serie med analyserapporter for kommuner, regioner og fylker i Norge som er utført av Telemarksforskning i 2013, og som er utgitt i 2014. Det er benyttet en modell for attraktivitet som er utviklet med støtte fra Oslofjordfondet i forbindelse med prosjektet *Attraksjonskraft gjennom stedsinnovasjon*. Analysene av innovasjon bygger på et empirisk arbeid som er gjennomført og finansiert i forbindelse med Norges Forskningsråds VRI-program der Telemarksforskning og AFI har et felles forskningsprosjekt i VRI Telemark. Kapitlet om NæringsNM omhandler resultatene fra det arbeidet vi har gjort årlig for NHOs NæringsNM.

De regionale analysene er svært verdifulle for forskningen i slike prosjekt, i det at vi får anvendt modeller og empiriske metoder for ulike geografiske områder. Gjennom dette arbeidet får vi også testet relevans og kvalitet gjennom dialog med mange forskjellige og kompetente oppdragsgivere som arbeider profesjonelt med regional utvikling i praksis.

Telemarksforskning har laget slike regionale analyser i en årrekke. Tidligere var analysene i stor grad deskriptive, og nøyde seg stort sett med å beskrive en rekke indikatorer for befolknings- og næringsutvikling. Etter hvert har vi lagt mer vekt på å finne sammenhenger, gjennom å koble de ulike trekkene i en region sammen i stadig mer helhetlige modeller. De fleste oppdragsgiverne etterspør slike rapporter fordi de skal brukes i en strategisk sammenheng. Da er det ikke tilstrekkelig kun å beskrive ulike utviklingstrekk hver for seg. For at utviklingen på et sted skal kunne påvirkes gjennom bevisste strategier, er det nødvendig å forstå sammenhengene og avdekke årsaker og drivkrefter til den faktiske utviklingen. Først da blir analysene virkelig nyttige i det strategiske arbeidet. Dynamikken i den regionale utviklingen er imidlertid ganske kompleks, og våre modeller og forståelsen av den er ikke på langt nær ferdig utviklet. Det er dessuten en utfordring å presentere så mange tema og ulike analyser i en rapport av dette formatet som er ment å være kortfattet og enkel.

Bø, 27. februar 2014

Knut Vareide

Prosjektleder

Innhold

Sammendrag.....	5
1. Arbeidsplasser	6
2. Attraktivitet for bedrifter og besøk.....	21
3. Befolkning.....	32
4. Bostedsattraktivitet	37
5. NæringsNM.....	46
6. Innovasjon.....	52
7. Utdanning	61

Sammendrag

Det har skjedd mye positivt i næringslivet i Midt-Telemark de siste to årene. Arbeidsplassveksten i næringslivet er nå sterkere enn i resten av landet, etter mange år med svak vekst. Næringslivet i Midt-Telemark er både innovativt og har høyt kompetansenivå.

Midt-Telemark har hatt en svak arbeidsplassvekst siden 2000. Veksten i antall arbeidsplasser i regionen er under halvparten av veksten på landsbasis. Både offentlig og privat sektor har hatt lav arbeidsplassvekst siden 2000. Næringslivet i Midt-Telemark har imidlertid hatt en svært god utvikling i de siste årene, 2011 og særlig i 2012.

Når vi deler opp næringslivet i regionen i basisnæringer, besøksnæringer og regionale næringer, ser vi at det er basisnæringene i regionen som står for veksten de siste årene. Basisnæringene består av landbruk, industri og teknologiske tjenester, hvor markedet er nasjonalt eller internasjonalt. Midt-Telemark har ikke spesielt gunstig bransjestruktur, det er forholdvis liten andel av arbeidsplasser i vekstbransjer, men veksten i basisnæringene i regionen har likevel vært klart bedre enn veksten i basisnæringene ellers i landet. Midt-Telemark har dermed vært attraktivt for bedrifter i basisnæringene de siste årene.

Midt-Telemark har på den andre siden hatt en svært dårlig utvikling i besøksnæringene. Besøksnæringene omfatter bransjer som butikkhandel, overnatting, servering og ulike aktivitetsnæringer. Besøksnæringene kjennetegnes av at kundene må være personlig tilstede. Regionen får stadig større besøks- og handelslekkasje. Alle de tre kommunene gjør det ganske dårlig når det gjelder utviklingen i besøksnæringene. Bø hadde tidligere svært mange arbeidsplasser i besøksnæringene i forhold til folketallet, men har tapt mye av sin besøksattraktivitet de siste årene. Besøksnæringenes nedgang stoppet opp i 2012, og det er forhåpentligvis et tegn på et trendskifte.

Næringslivets prestasjoner blir også målt i NHOs NæringsNM, som måler andelen lønnsomme foretak, andel vekstforetak, nyetableringer og næringslivets størrelse. Midt-Telemark har hatt en økning i nyetableringer de siste årene, og gjør det ganske bra for denne indikatoren. Det er også en høy andel foretak med vekst i verdiskaping. Næringslivet i Midt-Telemark har imidlertid en stor andel med underskudd, og regionen har lite næringsliv i forhold til befolkningen. Samlet sett er resultatene fra siste NæringsNM, som tar utgangspunkt i bedriftenes resultater fra 2012, bedre enn på mange år. Midt-Telemark kom på 54. plass av 83 regioner, og er dermed fremdeles rangert litt under middels.

Midt-Telemark har en høy andel innovative bedrifter, som har introdusert nye produkter eller tjenester, eller utviklet nye produksjonsmetoder eller metoder for markedsføring. Det er spesielt høy andel innovative bedrifter i Midt-Telemark når vi også korrigerer for bransjestrukturen i regionen.

Næringslivet i Midt-Telemark har også en forholdvis høy andel av sysselsatte med høyere utdanning. Det til tross for at det er en overvekt av sysselsetting i lite kompetansekrevende bransjer i regionen. Midt-Telemark er faktisk blant de ti regionene i landet med høyest utdanningsnivå i næringslivet, når vi korrigerer for bransjestrukturen i næringslivet.

Befolkningen i Midt-Telemark har vokst med 4,8 prosent fra 2000 til 2013. Det er en del lavere enn befolkningsveksten på landsbasis, som har vært 12,8 prosent. Det skyldes dels at fødselsoverskuddet er lavere enn i resten av landet, og dels at nettoflyttingen er svakere. Svakere nettoflytting skyldes at arbeidsplassveksten i regionen har vært lav. Når vi analyserer flyttestrømmene på bakgrunn av arbeidsplassveksten, har nettoflyttingen vært litt bedre enn forventet. Det skyldes at Midt-Telemark har gunstige forhold for nettoflytting fordi det er god arbeidsmarkedsintegrasjon mellom kommunene, og gode muligheter til å pendle ut av regionen. Nettoflyttingen er enda litt bedre enn de strukturelle forholdene tilsier, noe som indikerer at Midt-Telemark er attraktivt som bosted.

1. Arbeidsplasser

Arbeidsplassutviklingen er en viktig indikator for regional utvikling, og er kanskje den mest sentrale forklaringsfaktoren for flyttemønstrene. Arbeidsplasser finnes i både offentlig og privat sektor, men det er ofte sterkest interesse for arbeidsplassene i privat sektor, som en forsøker å påvirke gjennom næringsutvikling.

1.1 Antall arbeidsplasser

På slutten av 2012 var det 4 067 arbeidsplasser¹ i privat sektor i Midt-Telemark, mens det var 2 534 arbeidsplasser i offentlig sektor.

Antall arbeidsplasser i privat sektor har økt med over 221 siden 2000. I 2010 var antall arbeidsplasser i privat sektor i Midt-Telemark lavere enn i 2000, så en kan si at økningen har kommet de to siste årene.

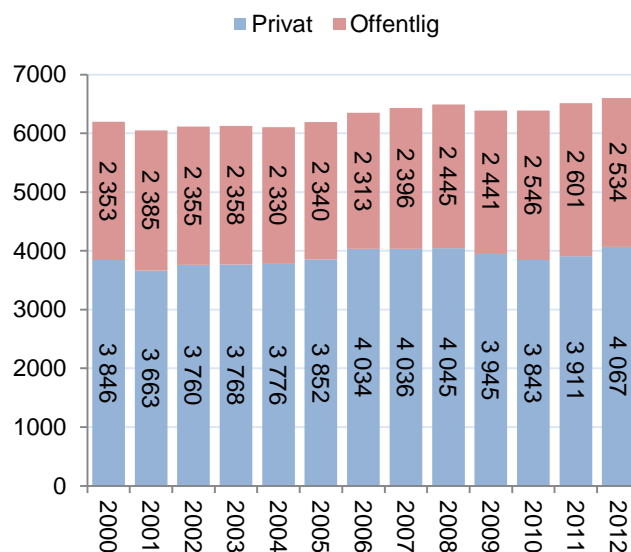
Antall arbeidsplasser i offentlig sektor har økt med 181 siden 2000, men det har vært en liten nedgang det siste året.

Den relative utviklingen i antall arbeidsplasser i privat og offentlig sektor er vist i figur 2, der vi har sammenliknet veksten i regionen med veksten på landsbasis.

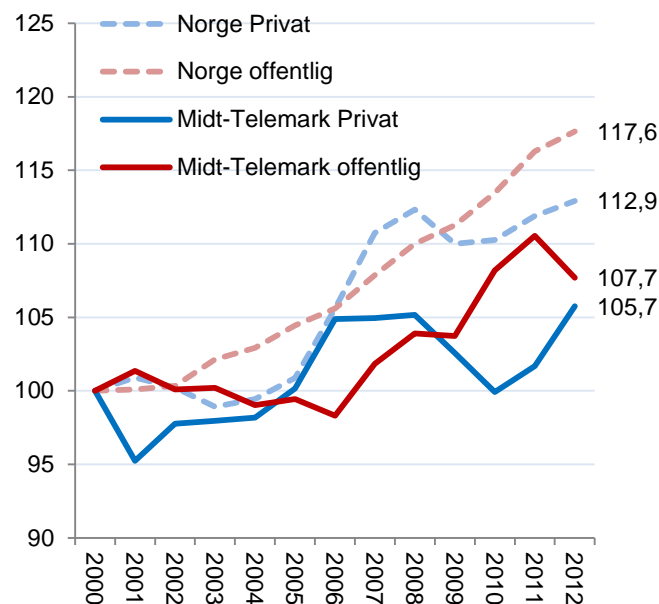
Utviklingen i antall arbeidsplasser i privat sektor har gått i bølger. Det var vekst fra 2001 til 2008, deretter nedgang fram til 2010, før det ble vekst igjen de siste to årene. Det er 5,7 prosent flere arbeidsplasser i næringslivet i Midt-Telemark i 2012 enn i 2000. På landsbasis har veksten vært 12,9 prosent.

Mens antall arbeidsplasser i offentlig sektor i Norge har økt med 17,6 prosent, har antallet arbeidsplasser i offentlig sektor i Midt-Telemark bare steget med 7,7 prosent, etter en ganske sterk nedgang i 2012.

Midt-Telemark har dermed hatt mye lavere arbeidsplassvekst enn i resten av landet, både i privat og offentlig sektor. Et positivt trekk er at næringslivet har hatt ganske sterk vekst de siste to årene.

Figur 1: Antall arbeidsplasser i Midt-Telemark.

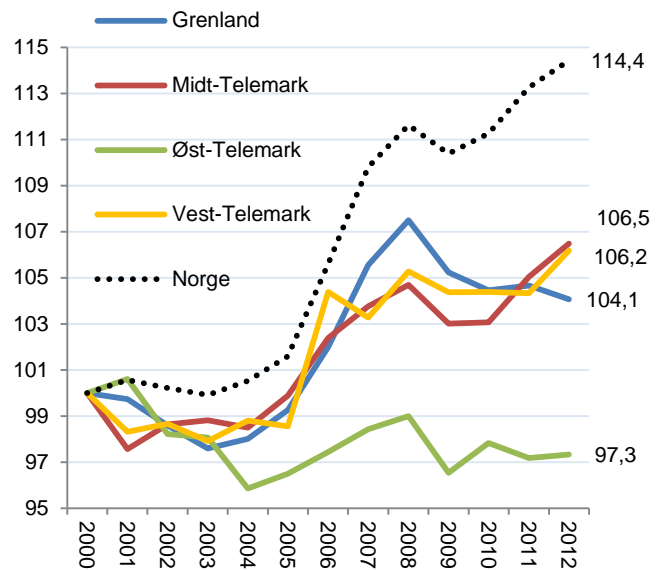
Figur 2: Utvikling i antall arbeidsplasser, alle sektorer, indeksert slik at nivået i 2000=100.

1.2 Arbeidsplassvekst i regionene i Telemark

I figur 3 ser vi hvordan arbeidsplassutviklingen har vært i de enkelte regionene i Telemark.

Avstanden til veksten i antall arbeidsplasser på landsbasis er ganske stor. Ingen av regionene i Telemark har halvparten av den nasjonale veksten i antall arbeidsplasser siden 2000.

Midt-Telemark har etter hvert blitt den regionen i Telemark med høyest arbeidsplassvekst, etter den sterke veksten de siste to årene. Både Vest-Telemark og Midt-Telemark har passert Grenland i relativ utvikling, etter at Grenland har hatt nedgang siden 2008. Den negative utviklingen i Grenland har imidlertid direkte negative konsekvenser for Midt-Telemark ettersom en stor del av befolkningen i Midt-Telemark pendler til Grenland.

Figur 3: Arbeidsplassutviklingen i de enkelte regionene i Telemark, indeksert slik at nivået i 2000 = 100.

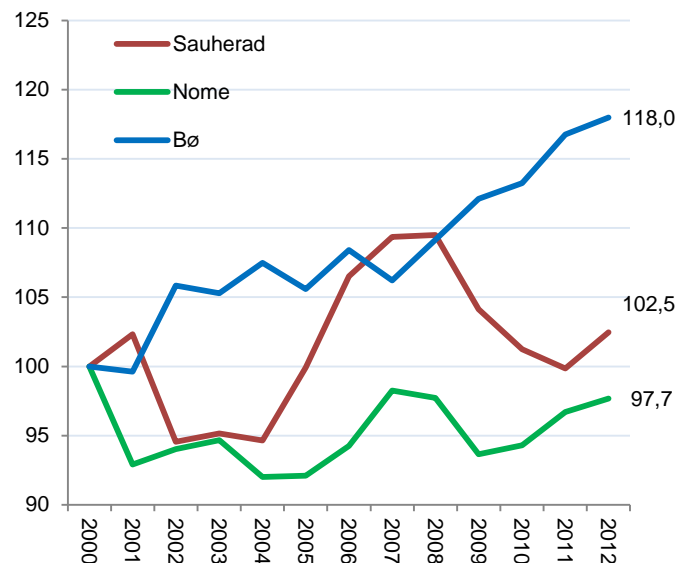
1.3 Arbeidsplassvekst i kommunene

I figur 4 ser vi arbeidsplassutviklingen i de enkelte kommunene i Midt-Telemark.

Bø har hatt en sterk og ganske jevn arbeidsplassutvikling, og antall arbeidsplasser har vokst med hele 18 prosent siden 2000. Både privat og offentlig sektor har vokst raskere i Bø enn ellers i landet.

Antall arbeidsplasser i Sauherad har gått i ganske sterke bølger, men kraftig nedgang i 2002, sterk vekst fra 2004 til 2007, og nedgang igjen fra 2008 til 2011, før det ble vekst igjen i 2012. Hvis vi ser perioden fra 2000 til 2012, har antall arbeidsplasser i Sauherad økt med 2,5 prosent.

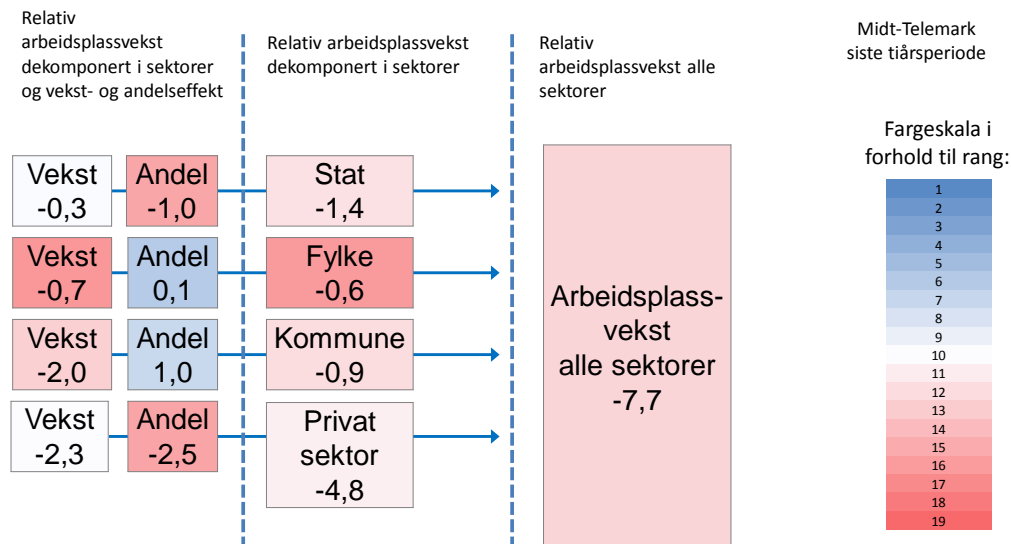
I Nome er det 2,3 prosent færre arbeidsplasser i 2012 enn det var i 2000. Mye av nedgangen skjedde fra 2000 til 2001. Det har vært vekst i antall arbeidsplasser i de tre siste årene, selv om veksten ikke har vært spesielt sterk.

Figur 4: Arbeidsplassutvikling, alle sektorer i kommunene, indeksert.

1.4 Oppsummering sektorer

Vi kan oppsummere utviklingen i antall arbeidsplasser i de ulike sektorene i Midt-Telemark med følgende modell:

Figur 5: Avvik mellom arbeidsplassveksten i Midt-Telemark og i Norge de ti siste årene. Alle tallene viser hva avviket utgjør som prosent av samlet sysselsetting i Midt-Telemark. Fargene viser hvordan regionen rangerer blant de 83 regionene i landet for det spesifikke avviket. Avviket for hver av de fire sektorene er dekomponert i en vekst-effekt og en andelseffekt. Veksteffekten viser hvordan sektoren ville ha bidratt til samlet vekst dersom sektorens andel hadde vært den samme som på landsbasis. Andelseffekten viser hvordan sektoren ville bidratt dersom veksten hadde vært den samme som på landsbasis.

I diagrammet over har vi forsøkt å illustrere hvordan arbeidsplassveksten i Midt-Telemark har avviket fra arbeidsplassveksten i landet i perioden 2003 – 2012. Vi har målt endringer i arbeidsplassveksten som andel av samlet sysselsetting. Arbeidsplassveksten i Midt-Telemark har vært lavere enn ellers i landet. Det har gitt en arbeidsplassvekst, målt som prosentvis andel av sysselsettingen, som er 7,7 prosentpoeng svakere enn i landet som helhet. Denne utviklingen skyldes svak utvikling i både privat og offentlig sektor, men hvor utviklingen i privat sektor har betydd mest, ettersom privat sektor er størst i antall arbeidsplasser. Midt-Telemark er en region med stor netto utpendling. Det er dermed mange flere sysselsatte i regionen enn det er arbeidsplasser. Det er først og fremst i næringsliv og statlig sektor det er få arbeidsplasser i Midt-Telemark, mens det er forholdsvis mange i kommune og fylke. Ingen av de fire sektorene har hatt en arbeidsplassvekst som er lik landsgjennomsnittet.

Fargene i diagrammet viser hvordan Midt-Telemark gjør det for hver enkelt komponent i forhold til andre regioner i landet. I forhold til andre regioner er det utviklingen i antall arbeidsplasser i fylkeskommunal sektor hvor Midt-Telemark skiller seg mest ut negativt, men vi ser av tallene at utviklingen i fylkeskommunal sektor ikke betyr så mye, fordi det er den minste av de fire sektorene.

Ellers ser vi at Midt-Telemark skiller seg negativt ut gjennom å ha lave andeler av sysselsettingen i statlig og privat sektor. Ettersom antall arbeidsplasser i alle sektorer har vokst ganske sterkt i de siste ti årene, taper Midt-Telemark på å ha relativt få arbeidsplasser i disse sektorene. Selv om antall arbeidsplasser i regionen øker prosentvis like mye som i resten av landet, vil ikke det gi tilstrekkelig vekst til å ha samme sysselsettingsvekst som resten av landet. For å få samme sysselsettingsvekst må en region som Midt-Telemark også øke antallet som pendler ut av regionen.

1.5 Utvikling i næringslivet

Når vi skal sammenlikne veksten i antall arbeidsplasser i næringslivet mellom ulike områder, er det praktisk å bruke relativ vekst, som er differansen i den prosentvise veksten i antall arbeidsplasser i regionen og veksten i antall arbeidsplasser i Norge. Da filtrerer vi bort konjunktursvingningene, og kan se hvordan veksten i den enkelte region er i forhold til andre regioner i landet over tid.

Tabell 1: Relativ vekst, differanse mellom prosentvis vekst i kommunen og veksten på landsbasis, i antall arbeidsplasser i næringslivet, i regionene på Østlandet. Rangering etter progressivt gjennomsnittⁱⁱ helt til venstre.

Rang	Region	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Prog snitt
3	Kongsberg/Numedal	0,0	1,0	0,8	-1,3	0,6	3,3	3,7	3,3	-0,9	0,9	3,3	0,0	1,5
4	Nedre Romerike	-3,4	4,2	-0,3	0,4	1,9	-1,1	0,5	-0,8	0,3	3,5	1,5	1,6	1,1
5	Øvre Romerike	5,3	-2,0	-0,1	0,7	2,1	-2,9	-0,6	4,9	0,8	-1,2	2,4	0,9	0,9
10	Follo	-0,8	1,4	3,9	0,6	1,0	0,2	0,5	0,3	0,3	0,4	-0,7	2,4	0,7
16	Akershus Vest	3,1	7,3	-0,7	1,4	-0,7	0,4	0,2	1,8	-0,4	1,4	1,1	-1,3	0,3
22	Drammensregionen	1,8	0,3	0,9	0,9	0,6	-1,3	0,2	1,3	-2,4	1,2	0,9	0,0	0,2
23	Oslo (Region)	-1,6	-3,6	-2,0	-0,2	-0,1	-0,1	-0,7	0,0	0,3	-0,5	0,6	0,9	0,1
25	Midt-Buskerud	-1,7	0,5	0,9	2,4	-0,8	-2,2	-0,8	-0,4	-0,1	-0,3	-0,5	2,0	0,0
30	Hadeland	-1,4	0,7	1,9	0,6	0,9	-1,3	-2,2	-0,4	-0,4	1,4	1,2	-1,9	-0,2
35	Midt-Telemark	-5,7	3,3	1,5	-0,3	0,6	0,0	-4,8	-1,2	-0,4	-2,8	0,3	3,1	-0,4
39	Vest-Telemark	-3,6	1,3	4,3	1,1	-1,6	4,3	-6,9	1,2	-1,3	-0,6	-1,5	1,0	-0,5
44	Tønsbergregionen	0,4	1,5	-1,0	0,2	-0,9	0,2	0,0	-0,4	-1,2	-0,5	-1,3	-0,5	-0,6
49	Sandefjord/Larvik	-1,7	2,4	0,3	1,9	0,2	-1,8	1,1	-0,5	-1,0	-0,8	-2,8	-0,6	-0,8
50	Hamarregionen	-0,9	1,9	0,6	-0,9	-2,8	-0,6	-1,3	-1,7	-1,9	-0,2	-0,9	0,5	-0,8
53	Nedre Glomma	0,1	3,4	-2,8	-1,6	-1,3	-0,3	-0,4	-2,1	-1,5	-0,2	0,0	-1,1	-0,9
54	Mossregionen	0,3	-1,7	-0,4	-0,5	1,0	0,9	1,1	-0,7	-2,7	0,3	-2,3	-2,1	-0,9
57	Lillehammerregionen	-1,3	1,8	0,9	0,4	-0,2	-0,4	-3,2	0,1	-0,4	1,1	-2,6	-2,2	-1,0
58	Indre Østfold	-0,1	0,2	2,8	1,9	0,9	-1,6	-1,1	1,2	0,1	-1,9	-1,7	-3,1	-1,0
59	Gjøvikregionen	-2,7	1,4	-0,5	-1,2	-1,7	-1,4	3,5	-5,7	-0,2	-0,7	-1,5	-1,3	-1,2
60	Grenland	-1,2	-0,3	-1,6	-0,9	-0,6	-0,7	-1,0	0,1	-1,1	-1,6	-1,9	-1,5	-1,2
62	Ringerike/Hole	-4,2	0,9	1,7	1,5	-3,4	0,1	-2,4	-0,1	-0,2	1,4	-1,3	-4,9	-1,2
67	Sør Østerdal	-2,0	-0,5	1,0	0,8	-1,0	-3,9	0,5	0,4	-0,6	-1,3	-3,1	-2,5	-1,4
68	Halden (Region)	0,1	2,9	0,4	-4,5	0,0	-0,1	0,1	-2,6	-1,6	-2,8	-0,8	-1,8	-1,5
69	Hallingdal	-0,8	1,5	-0,2	2,1	1,7	-1,4	-2,0	-2,1	-1,3	-0,9	-3,4	-1,9	-1,5
70	Øst-Telemark	-2,3	-0,8	-0,3	-2,1	-1,3	-2,5	-4,3	-1,9	-1,6	2,2	-3,9	-0,6	-1,6
72	Fjellregionen	-3,2	1,0	-0,1	1,9	-1,2	-0,6	-1,2	-1,4	1,9	-2,4	-3,6	-3,8	-1,7
73	Glåmdal	-1,3	-0,5	0,7	-0,8	-0,8	-1,5	-4,6	0,4	-2,4	-2,8	-2,6	-0,3	-1,7
80	Valdres	0,6	1,0	1,5	-3,2	1,7	-1,5	-1,8	-3,6	0,4	-2,3	-2,4	-4,2	-2,1
81	Nord-Gudbrandsdal	-2,7	-0,8	3,0	-0,3	-0,4	-2,6	-5,3	-1,4	0,2	-1,6	-3,0	-3,7	-2,2
82	Midt-Gudbrandsdal	-2,0	-0,7	3,9	-2,4	-1,2	-1,7	-2,6	1,7	-4,7	-2,1	-2,5	-4,1	-2,3

Midt-Telemark har over en tiårs periode hatt en vekst i næringslivet som er 0,4 prosentpoeng lavere enn landsgjennomsnittet. Dette rangerer Midt-Telemark som nummer 35 av de 83 regionene i landet. Selv om veksten er noe svakere enn landsgjennomsnittet, blir altså Midt-Telemark rangert over middels.

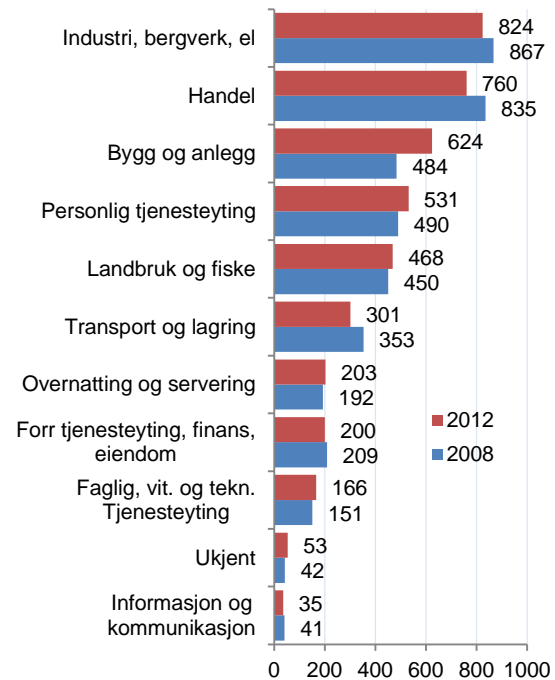
Den relative arbeidsplassveksten i 2012 var svært god, og faktisk best av alle regionene på Østlandet. Midt-Telemark hadde dårlige år i 2001, 2007 og 2010 som har trukket ned arbeidsplassveksten ganske mye, men har også flere år hvor arbeidsplassveksten har vært bedre enn landsgjennomsnittet. Den relative veksten i 2012 er den beste siden 2002. Forskjellen er at 2002 var et år der regionene på Østlandet gjorde det ganske bra, mens 2012 var et år hvor regionene på Østlandet gjorde det generelt dårlig.

1.6 Bransjer i næringslivet

Industrien er fremdeles den største bransjen i Midt-Telemark, selv om antall arbeidsplasser i industrien har blitt litt redusert siden 2008. Det var 824 industriarbeidsplasser i Midt-Telemark på slutten av 2012.

Handel er neste største bransje, med 760 arbeidsplasser. Også handelen har hatt en nedgang i antall arbeidsplasser i Midt-Telemark siden 2008.

Bygg og anlegg har hatt sterk vekst, og har nå 624 arbeidsplasser i Midt-Telemark.

Figur 6: Antall sysselsatte i ulike bransjer i Midt-Telemark.

1.7 Bransjer og lokaliseringkvotienter

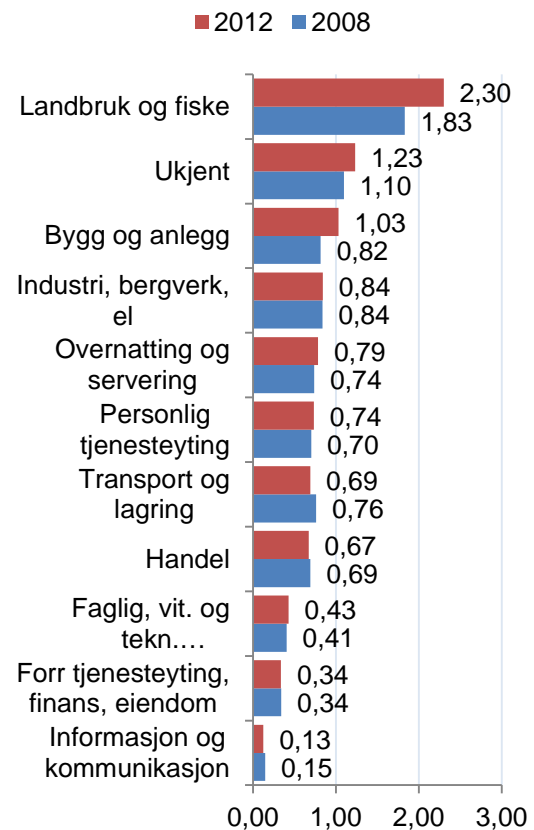
Vi så antallet sysselsatte i de ulike bransjene i figur 6, men det er også interessant å vurdere om Midt-Telemark har høye eller lave andeler i forhold til andre fylker. I figur 7 ser vi lokaliseringkvotientene til de ulike bransjene. Antall sysselsatte i bransjen er delt på totalt antall innbyggere, og andelen er delt på tilsvarende andel for landet. Når tallet er 1 er andelen den samme som Norge.

Landbruk og fiske sysselsatte mer enn dobbelt så mange i Midt-Telemark i 2012 enn i Norge. Andelen har økt siden 2008, fordi det har vært en vekst i Midt-Telemark mest resten av landet har hatt nedgang.

Kategorien «ukjent» tillegger vi liten vekt, siden den i utgangspunktet sysselsetter så få.

Bygg- og anleggsbransjen sysselsetter 3 prosent flere i Midt-Telemark enn i Norge for øvrig.

De andre næringene har relativt færre sysselsatte i Midt-Telemark enn i landet ellers.

Figur 7: Andel arbeidsplasser i forhold til folketallet i Midt-Telemark i forhold til tilsvarende andel på landsbasis.

1.8 Næringstyper

Noen deler av næringslivet kan vi karakterisere som *basisnæringer*. Basisnæringer er de delene av næringslivet som genererer inntekter utenfra. Eksportnæringer er basisnæringer, men vi kan også legge til næringer som selger sine produkter eller tjenester ut av regionen, selv om salget ikke er til andre land. Alle primærnæringene og stort sett all industri kan regnes som basisnæringer. Vi kan også ta med tjenester som konkurrerer i et nasjonalt eller internasjonalt marked, som IT, telekom- og ingeniørtjenester. Basisnæringene sysselsatte 484 666 personer på slutten av 2012. Utviklingen i basisnæringene påvirkes kraftig av konjunkturer og har gått i bølger. De siste to årene har veksten vært ganske sterk.

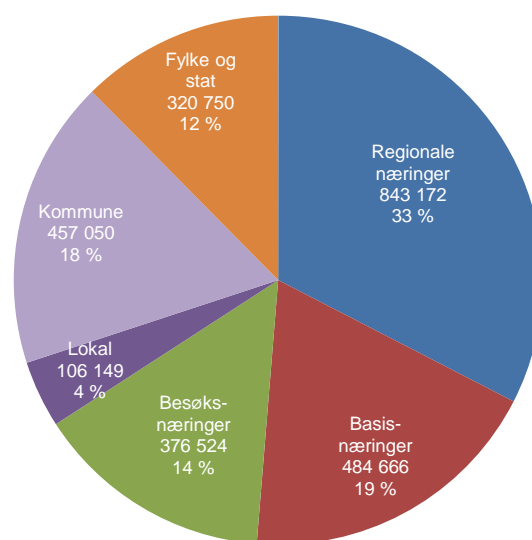
Besøksnæringer er de delene av næringslivet hvor kunden må være personlig til stede. Butikkhandel (men ikke internetthandel), servering, overnatting, opplevelser og personlige tjenester er bransjer som vi regner som besøksnæringer. Årsaken til at vi ønsker å isolere besøksnæringene, er at de vil reflektere om et område er attraktivt å besøke. Områder som trekker til seg besøkende fra andre områder vil normalt få høyere etterspørsel, og dermed også flere arbeidsplasser i besøksnæringene. Det vil være ulike stedskvaliteter som gjør et område attraktivt for besøk og for bedrifter i basisnæringene. Besøksnæringene sysselsatte 376 524 personer i 2012. Besøksnæringene i Norge vokste raskt fra 2000 til 2007, men har stagnert etter det.

Den tredje og største gruppen kaller vi *regionale næringer*. Denne kategorien inneholder bransjer som bygg og anlegg, engros- og agenturhandel, transport og forretningsmessige tjenester. Dette er store bransjer, som ofte er knyttet til regionen, men som er ganske ujevnt fordelt mellom enkeltkommuner.

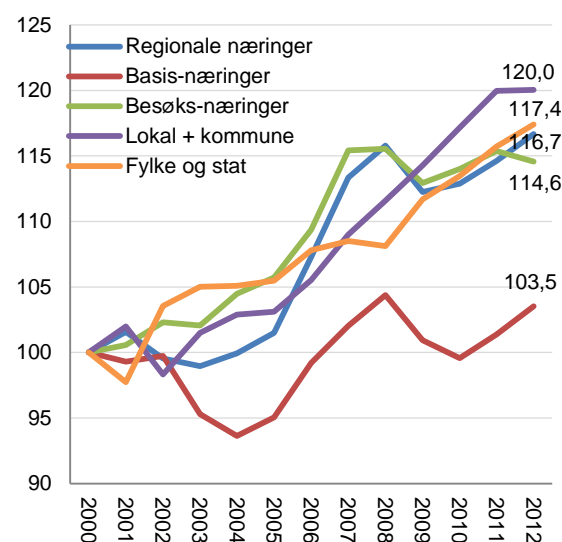
Til *lokale næringer* regnes privat virksomhet innenfor primærhelsetjenester, skoler, avfallshåndtering og barnehager. Dette er tjenester som er knyttet til lokalbefolkningen, og som i mange tilfeller er substitutter til de kommunale tjenestene. De lokale næringene kan vi derfor se i sammenheng mellom kommunal

sektor. Det er de lokale næringene som vokser raskest i Norge, og de er samtidig ganske upåvirket av konjunktorene.

Stat og fylkessektoren utgjør den siste delen av arbeidslivet, og hadde 320 750 sysselsatte i 2012. Veksten i antall arbeidsplasser i stat og fylke har vært litt høyere enn veksten i den totale sysselsettingen.

Figur 8: Antall arbeidsplasser i de fire næringstypene i Norge i 2012.

Figur 9: Utviklingen i antall arbeidsplasser i de ulike næringene i Norge, indeksert slik at nivået i 2000=100.

1.8.1 Næringstyper i Midt-Telemark

Mens andelen sysselsatte i besøksnæringene på landsbasis utgjør 14 prosent av sysselsettingen, er andelen i Midt-Telemark på 15 prosent. Det var 996 arbeidsplasser i Midt-Telemark på slutten av 2012.

Basisnæringene sysselsatte 1 206 i 2012. Dette tilsvarer 18 prosent av arbeidsplassene, som er ett prosentpoeng lavere enn landsgjennomsnittet.

De regionale næringene er også forholdsvis små i Midt-Telemark. Med 26 prosent sysselsatte i denne næringen, avviker dette fra Norges andel som var på 33 prosent.

Den kommunale sektoren er stor. Det var 1 938 sysselsatte i kommunal sektor i 2012. Sammen med de lokale næringene, som fungerer som substitutter for kommunal virksomhet, utgjør dette en tredjedel av alle arbeidsplassene i Midt-Telemark. Dette er en mye større andel enn landsgjennomsnittet. Derimot er den fylkeskommunale og statlige sektoren liten. Den sysselsatte bare åtte prosent i 2012. Dette tilsvarer 498 arbeidsplasser.

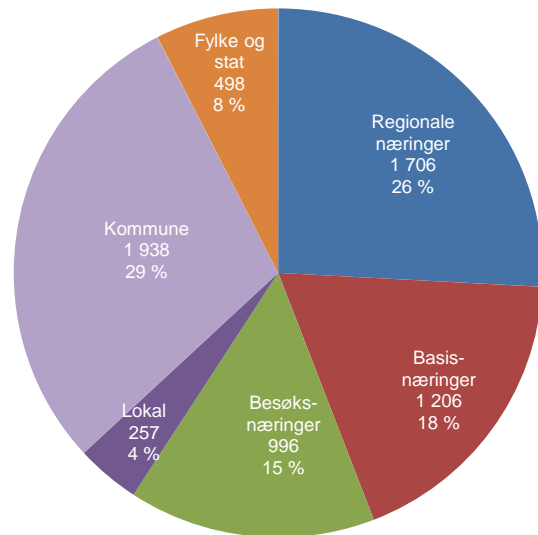
I figur 11 ser vi den indekserte utviklingen.

De regionale næringene, hvor bygg og anlegg inngår, har hatt sterkest vekst med over 20 prosent. Det er en sterkere vekst enn i landet ellers.

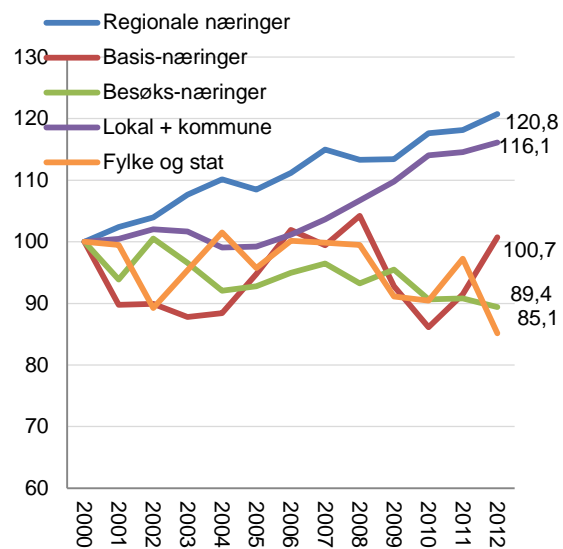
Kommunale og lokale arbeidsplasser har vokst med litt over 16 prosent, som er noe mindre enn veksten på landsbasis.

Basisnæringene har hatt ganske bra vekst de siste to årene, og har så vidt noe flere arbeidsplasser enn i 2000. Veksten er litt lavere enn ellers i landet.

Besøksnæringene og fylke/stat har hatt nedgang i Midt-Telemark, mens det har vært ganske sterk vekst ellers i landet.

Figur 10: Antall arbeidsplasser i de fire næringstypene i Midt-Telemark i 2012.

Figur 11: Utviklingen i antall arbeidsplasser i de ulike næringene i Midt-Telemark, indeksert slik at nivået i 2000=100.

1.8.2 Basisnæringer

Basisnæringerne kan deles opp i tre ganske forskjellige næringer: Industri, teknologiske tjenester og naturbaserte næringer.

Vareproduserende industri er den klart største næringen, som sysselsatte 264 217 personer på landsbasis i 2012. Industrisyssetningen var på nesten 300 000 i 2000. Antallet arbeidsplasser i industrien har vært nedadgående i flere tiår. Denne nedgangen skyldes i stor grad at industrien har hatt muligheter til rasjonalisering, og dermed har verdiskapingen per sysselsatt kunnet øke ganske mye. Noe av dette skyldes også såkalt strukturrasjonalisering, ved at industribransjer med lav verdiskaping per sysselsatt har blitt lagt ned.

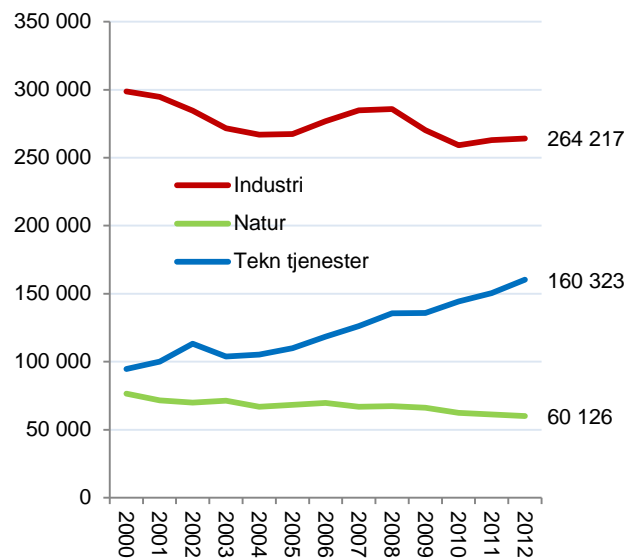
Naturbaserte næringer er primærnæringer som landbruk, fiske og gruvedrift. Antallet arbeidsplasser i primærnæringerne har falt jevnt de siste årene, og utgjør 60 126 arbeidsplasser på slutten av 2012.

De teknologiske tjenestene har etter hvert vokst seg store. Det er tjenester som IT, telekom, engineering, teknisk konsulentarbeid og forskning. Dette er bransjer som konkurrerer nasjonalt og internasjonalt. I 2000 var det under 100 000 arbeidsplasser i de teknologiske næringene i Norge, i 2012 hadde antallet økt til 160 323 arbeidsplasser.

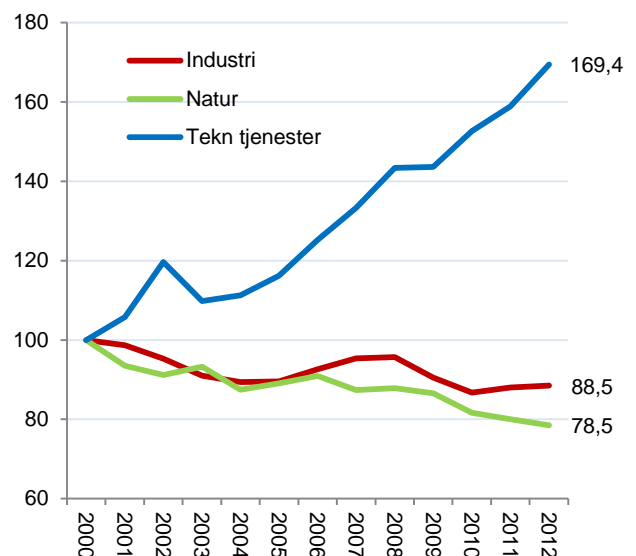
Vi kan se den indekserte utviklingen i de tre basisnæringerne i figur 13. De teknologiske næringene har vokst med nesten 70 prosent siden 2000, og veksten ser ikke ut til å avta.

Industrien har hatt en nedgang på 11,5 prosent siden 2000. Nedgangen har ikke vært jevn, men fulgt konjunktorene.

De naturbaserte næringene har hatt en nedgang på 21,5 prosent av arbeidsplassene siden 2000. Nedgangen er jevn og sterk, og viser ingen tegn til å avta.

Figur 12: Antall arbeidsplasser i tre underkategorier av basisnæringer i Norge fra 2000 til 2012.

Figur 13: Indeksert utvikling i underkategoriene av basisnæringer i Norge fra 2000 til 2012.

1.8.3 Basisnæringer i Midt-Telemark

Vi så tidligere at antall sysselsatte i industrien har blitt kraftig redusert på landsbasis.

Midt-Telemark har også hatt en klar nedgang i antall arbeidsplasser i industrien. Det har imidlertid vært vekst de siste to årene.

Antall arbeidsplasser i de naturbaserte næringene har økt med 65 arbeidsplasser siden 2000, og sysselsatte 365 personer i 2012. Resten av landet har hatt en ganske sterk nedgang i antall arbeidsplasser, så denne utviklingen er ganske overraskende.

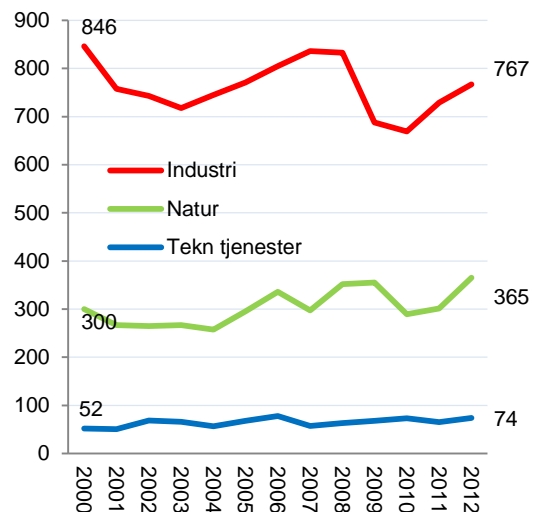
De teknologiske tjenestene sysselsatte kun 52 personer i 2000. Det er disse næringene som vokser mest på landsbasis. Det var 74 sysselsatte i disse næringene i 2012.

I figur 15 ser vi den indekserte utviklingen.

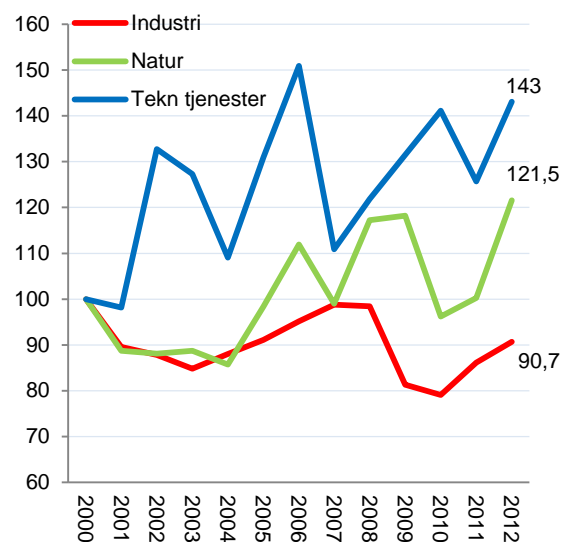
De teknologiske tjenestene har vokst med 43 prosent i antall arbeidsplasser siden 2000, men det var ganske få arbeidsplasser i utgangspunktet.

De naturbaserte næringene vokste med 21,5 prosent, mens vi så på forrige side at det var en nedgang på 21,5 prosent på landsbasis. Statistikken over antall arbeidsplasser i landbruket er imidlertid ganske usikker, så vi må kanskje ta dette med en klype salt.

Antall industriarbeidsplasser har sunket med 9,3 prosent siden 2000. På landsbasis var nedgangen 11,5 prosent. Industrien i Midt-Telemark har dermed klart seg ganske bra, sammenliknet med industrien i andre regioner.

Figur 14: Antall arbeidsplasser i de tre typene av basisnæringer i Midt-Telemark.

Figur 15: Indeksert utvikling i de tre typene av basisnæringer i Midt-Telemark.

1.9.1 Basisnæringer - nivå

Basisnæringene blir tillagt stor betydning for regional utvikling. Dette er næringer som selger sine varer og tjenester til et nasjonalt eller internasjonalt marked, og som bringer inntekter inn til regionen.

Basisnæringene skaper ringvirkninger til andre næringer, gjennom å kjøpe varer og tjenester fra bedrifter i andre bransjer. Basisnæringene har også større svingninger enn andre næringer. Etterspørselen avgjøres av nasjonale og internasjonale konjunkturer, og konkurransevnen kan også svinge ganske mye.

Tabell 2: Nivå for basisnæringene i regionene på Østlandet, målt som andel av samlet sysselsetting. Rangering med hensyn til nivå helt til venstre.

Rang	Region	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Endring
1	Kongsberg/Numedal	35,5	35,2	35,8	33,9	32,5	33,6	36,6	38,1	41,1	41,5	41,4	44,4	46,1	10,6
6	Akershus Vest	20,4	23,8	27,6	28,2	27,6	28,0	28,0	28,9	30,3	30,1	30,8	30,7	30,9	10,5
11	Halden	28,9	28,1	29,1	28,0	26,6	26,1	26,3	26,7	25,7	25,5	24,4	24,6	25,4	-3,6
24	Gjøvikregionen	26,7	25,6	25,6	23,9	22,9	22,3	22,9	23,0	22,1	21,3	20,8	20,8	20,4	-6,3
32	Fjellregionen	23,7	22,8	23,9	22,4	22,1	22,4	22,7	21,1	21,3	21,5	19,9	19,4	18,9	-4,9
36	Midt-Gudbrandsdal	19,4	19,8	19,6	20,7	20,1	19,9	20,2	19,8	19,9	19,5	18,8	18,3	18,3	-1,1
38	Oslo	20,0	19,4	19,8	17,4	17,2	17,3	17,5	17,3	17,5	17,0	16,8	17,0	17,7	-2,2
42	Nord-Gudbrandsdal	23,9	22,8	27,0	26,5	25,8	22,3	21,7	20,6	20,4	20,4	19,1	18,2	17,5	-6,3
46	Tønsbergregionen	20,1	19,8	19,0	18,0	17,9	17,4	17,5	17,8	17,7	17,3	16,8	16,8	17,1	-3,0
48	Grenland	24,9	24,4	23,9	21,8	21,4	21,0	20,0	18,8	19,3	18,7	17,9	17,8	16,9	-8,0
50	Sandefjord/Larvik	19,4	19,1	18,6	17,9	18,3	18,2	18,6	17,8	17,4	16,8	16,5	16,4	16,5	-2,9
51	Glåmdal	21,5	20,6	19,6	19,3	18,3	18,8	18,5	17,9	17,8	17,0	15,9	15,9	16,1	-5,4
52	Nedre Glomma	23,9	22,7	22,2	21,3	20,4	19,3	18,9	18,5	17,9	17,1	16,5	16,5	16,1	-7,8
53	Ringerike/Hole	21,9	20,6	20,3	19,2	19,0	19,8	20,5	20,0	19,4	18,5	17,8	17,6	15,9	-6,0
56	Midt-Buskerud	19,4	18,4	17,7	17,0	17,1	17,9	17,8	17,9	17,4	16,6	16,1	15,7	15,5	-4,0
59	Hamarregionen	18,9	18,5	18,4	18,2	17,4	17,2	17,2	16,4	15,9	15,4	14,9	14,6	15,0	-3,9
60	Midt-Telemark	15,4	13,8	14,0	13,9	14,1	14,8	15,4	14,9	15,4	13,9	13,0	13,7	15,0	-0,5
63	Vest-Telemark	14,6	13,2	13,6	14,6	14,2	14,7	15,6	14,9	15,1	14,4	13,7	13,8	13,8	-0,7
64	Indre Østfold	16,9	16,5	16,6	16,5	16,3	16,2	15,9	15,7	15,7	14,9	14,4	14,4	13,8	-3,1
67	Øst-Telemark	19,4	18,2	18,6	17,7	16,4	16,9	17,3	16,0	15,7	15,6	14,2	13,2	13,4	-6,0
68	Valdres	16,5	16,6	18,3	18,1	16,9	16,1	16,9	15,6	15,1	14,9	13,9	13,9	13,3	-3,2
71	Mossregionen	18,4	17,7	17,6	17,4	17,2	17,0	16,5	16,4	15,5	14,0	13,7	13,4	12,6	-5,8
72	Sør Østerdal	18,5	18,0	16,9	16,5	15,9	15,4	15,4	14,6	14,6	14,1	13,5	12,8	12,5	-6,0
73	Hallingdal	17,1	16,4	16,3	15,8	16,1	16,5	16,4	15,6	14,8	14,3	13,7	13,3	12,4	-4,6
74	Drammensregionen	15,3	14,6	14,3	13,9	14,1	13,5	13,1	13,0	12,9	12,4	12,1	12,3	12,1	-3,2
76	Lillehammerregionen	14,0	13,9	14,7	14,5	13,9	14,3	13,5	13,3	13,0	12,7	12,2	11,9	12,0	-2,0
80	Hadeland	12,9	12,0	11,3	11,2	11,0	11,0	11,0	11,2	11,1	10,1	9,9	9,7	9,9	-3,1
81	Nedre Romerike	12,6	11,8	11,9	11,6	11,1	10,9	10,7	10,3	10,4	9,8	9,5	9,2	9,1	-3,5
82	Follo	8,3	8,2	8,5	8,5	8,5	8,0	7,8	7,7	7,7	7,7	7,3	7,1	7,0	-1,3
83	Øvre Romerike	9,0	8,4	8,3	8,5	8,2	10,1	9,8	9,0	8,7	8,1	7,2	6,7	6,7	-2,3

Kongsberg/Numedal har den høyeste konsentrasjonen av basisnæringer av alle regionene i landet.

Samtidig har regionen fått en sterk økning i konsentrasjonen siden 2000. Akershus Vest har etter hvert blitt nummer seks av de 83 regionene i landet, etter en nesten like sterk vekst som Kongsberg/Numedal. Alle de andre regionene på Østlandet har hatt en nedgang i basisnæringenes andel av samlet sysselsetting etter 2000.

Nivået på andelen sysselsetting i basisnæringene i Midt-Telemark har ligget mellom 13 og 16 prosent av samlet sysselsetting mellom 2000 og 2012. Andelen har blitt litt redusert siden tusenårsskiftet. Vi ser at endringen er på 0,5 prosentpoeng. Selv om endringen er negativ, er cellen blå. Det betyr at flere regioner har hatt en større negativ endring. De fleste regioner opplever dermed en nedgang i andelen sysselsatte i basisnæringene.

1.9.2 Vekstimpulser fra basisnæringene

Vi måler vekstimpulserⁱⁱⁱ som endringer i antall arbeidsplasser i basisnæringene som andel av samlet sysselsetting. Ofte måles vekst som prosentvis endring fra år til år, men da blir det ofte sterk vekst i regioner som i utgangspunktet hadde en liten basisnæring. Med dette målet får vi bedre fram hvordan utviklingen i basisnæringene bidrar til samlet vekst i regionen.

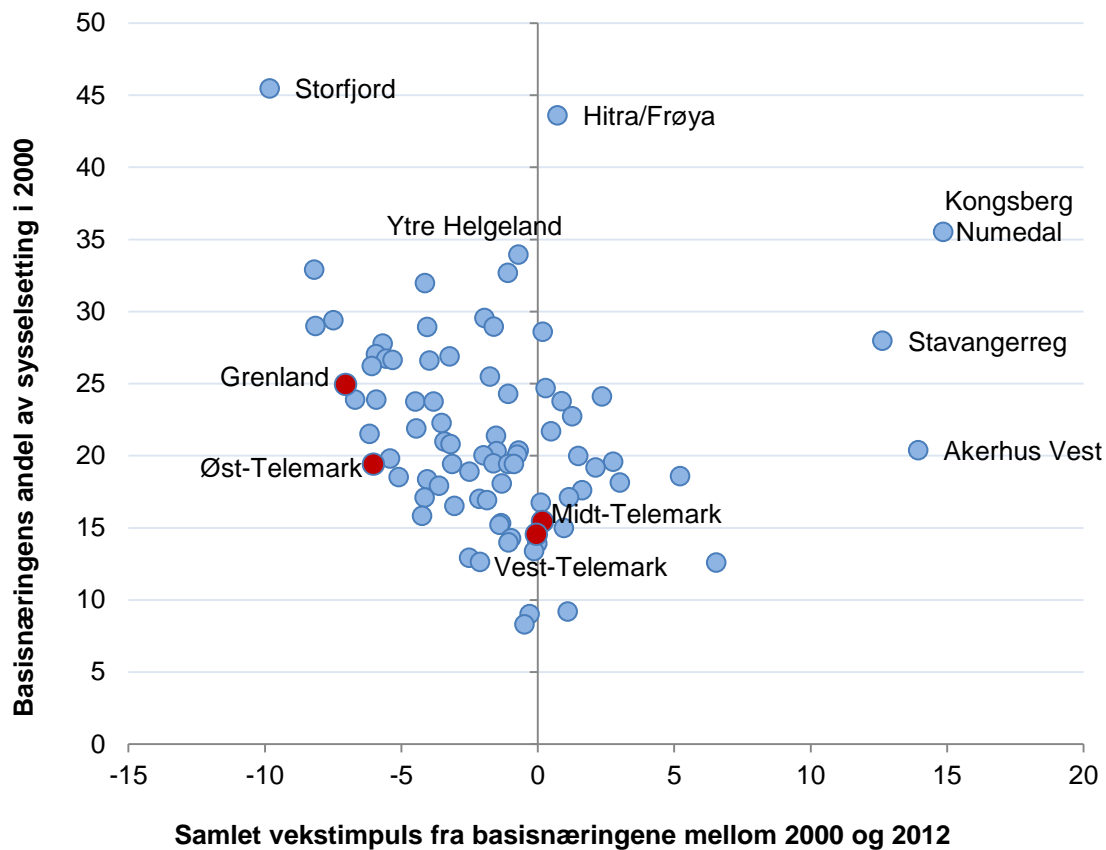
Tabell 3: Vekstimpulser fra basisnæringene, målt som bidrag til samlet sysselsetting i prosent. Rangering med hensyn til progressivt gjennomsnitt helt til venstre.

Rang	Region	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Prog snitt
1	Kongsberg/Numedal	-0,1	0,5	-2,0	-1,3	1,0	4,2	2,9	3,9	-0,4	0,1	3,8	2,1	1,9
4	Akershus Vest	3,3	4,0	0,1	-0,5	0,7	1,0	1,8	1,9	-0,5	0,9	0,6	0,7	0,8
9	Oslo	-0,5	0,3	-2,4	0,1	0,5	1,1	0,6	0,7	-0,6	0,1	0,8	1,0	0,4
14	Midt-Telemark	-1,6	0,0	-0,3	0,1	1,0	1,1	-0,3	0,7	-1,7	-1,0	0,8	1,4	0,2
22	Tønsbergregionen	0,0	-0,7	-1,3	0,1	-0,2	0,8	1,0	0,2	-0,8	-0,4	0,3	0,4	0,1
26	Drammensregionen	-0,6	-0,3	-0,6	0,2	-0,3	0,0	0,4	0,1	-0,6	-0,2	0,5	0,0	0,0
27	Halden	-0,6	1,1	-1,3	-1,8	-0,2	1,2	1,0	-0,6	-0,8	-0,8	0,5	0,7	0,0
32	Vest-Telemark	-1,4	0,3	0,8	-0,3	0,7	1,6	-0,6	0,5	-0,9	-0,9	0,2	0,1	-0,1
34	Follo	-0,1	0,2	0,0	-0,1	-0,3	0,1	0,2	0,1	-0,1	-0,4	0,0	-0,1	-0,1
36	Sandefjord/Larvik	-0,1	-0,4	-0,8	0,6	0,3	0,7	0,1	-0,3	-1,0	-0,3	0,1	0,1	-0,1
38	Nedre Romerike	-0,8	0,0	-0,4	-0,5	0,1	0,1	0,1	0,2	-0,7	-0,2	-0,1	0,1	-0,1
39	Hadeland	-0,9	-0,8	-0,1	-0,3	0,1	0,2	0,6	-0,2	-1,2	-0,1	-0,1	0,1	-0,1
43	Øvre Romerike	-0,4	-0,1	0,2	-0,3	2,2	0,1	-0,4	-0,1	-0,6	-0,9	-0,3	0,1	-0,1
44	Lillehammerregionen	-0,1	0,6	-0,3	-0,6	0,6	-0,3	0,1	-0,1	-0,5	-0,3	-0,3	0,1	-0,2
46	Hamarregionen	-0,2	-0,1	-0,3	-0,6	-0,2	0,5	-0,2	-0,5	-0,7	-0,5	-0,1	0,5	-0,2
52	Midt-Buskerud	-1,0	-0,6	-0,9	0,2	0,7	0,3	0,6	-0,2	-1,1	-0,7	-0,3	-0,1	-0,2
53	Indre Østfold	-0,1	-0,1	-0,1	-0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	-1,1	-0,5	0,1	-0,5	-0,2
56	Midt-Gudbrandsdal	0,6	-0,5	1,4	-0,9	-0,2	0,7	-0,2	0,6	-1,1	-0,5	-0,4	-0,3	-0,3
60	Gjøvikregionen	-1,1	0,0	-1,7	-1,1	-0,6	1,1	0,7	-0,8	-1,2	-0,5	0,2	-0,4	-0,3
61	Nedre Glomma	-0,9	-0,5	-1,1	-0,8	-0,9	0,3	0,3	-0,5	-1,2	-0,4	0,2	-0,3	-0,4
64	Sør Østerdal	-0,4	-1,1	-0,6	-0,4	-0,6	0,4	-0,5	0,3	-0,7	-0,6	-0,8	-0,2	-0,4
65	Glåmdal	-1,0	-1,3	-0,6	-0,9	0,2	0,1	-0,4	0,2	-1,4	-1,3	0,0	0,2	-0,4
71	Mossregionen	-0,5	-0,2	-0,2	-0,2	0,0	0,0	0,5	-0,6	-1,9	-0,2	-0,1	-0,7	-0,4
72	Ringerike/Hole	-1,3	-0,5	-1,1	-0,3	1,1	1,3	0,2	-0,2	-1,2	-0,7	0,0	-1,7	-0,5
73	Hallingdal	-0,7	-0,4	-0,6	0,4	0,5	0,3	-0,5	-0,6	-0,8	-0,6	-0,3	-0,8	-0,5
75	Grenland	-0,7	-0,7	-2,3	-0,4	0,0	-0,3	-0,5	0,7	-1,0	-0,8	-0,1	-0,9	-0,5
76	Valdres	0,3	1,6	-0,4	-1,4	-0,5	0,9	-0,8	-0,5	-0,5	-1,1	0,1	-0,7	-0,5
77	Fjellregionen	-1,0	1,1	-1,8	0,0	0,2	0,8	-0,8	-0,1	-0,4	-1,1	-0,4	-0,9	-0,5
78	Øst-Telemark	-1,2	0,3	-1,2	-1,4	0,9	0,6	-1,0	-0,2	-0,7	-1,4	-0,9	0,2	-0,5
83	Nord-Gudbrandsdal	-1,1	3,8	-0,1	-0,8	-3,6	0,1	-1,1	-0,2	-0,5	-1,4	-1,0	-0,8	-0,9

Når vi rangerer regionene etter såkalt ti års progressivt gjennomsnitt, teller også trenden med, ettersom de siste årene blir gitt større vekst enn de første. Kongsberg/Numedal er den regionen med de klart største vekstimpulsene fra basisnæringene av alle regionene i landet. Akershus Vest har hatt nest størst vekst fra 2000 til 2013, målt som andel av samlet sysselsetting, men er rangert som nummer fire ettersom mye av veksten skjedde tidlig.

Midt-Telemark er en av ganske få regioner på Østlandet som har positive vekstimpulser fra sine basisnæringer. Det var spesielt sterk vekst i 2012. Vest-Telemark har hatt litt nedgang, men klarer seg likevel bedre enn middels av norske regioner. Grenland og Øst-Telemark er blant regionene med de sterkeste negative bidragene fra basisnæringene. Øst-Telemark har imidlertid positiv vekstimpuls fra en voksende basisnæring i 2012.

1.9.3 Nivå og vekst basisnæringer

Figur 16: Nivå for basisnæringer i 2000 samt endring i nivå fram til 2012.

Et mindretall av regionene har hatt vekstimpulser fra basisnæringene fra 2000 til 2012. Regioner som Kongsberg/Numedal, Stavangerregionen og Akershus Vest skiller seg ganske markant ut i diagrammet, gjennom å ha hatt sterk vekst. Dette er regioner med mye leverandørnæringer til olje- og gassutvinning. Regioner med stor nedgang har stort sett sitt tyngdepunkt i tradisjonell eksportindustri. Den såkalte todelingen av norsk næringsliv er dermed ganske synlig i dette diagrammet.

Ser vi på gruppe regioner utenom disse regionene, er det tydelig at det har vært en ulempe med en stor basisnæring. Dess større basisnæring, dess større nedgangsimpulser. Storfjord, som hadde den høyeste andelen av basisnæringer i 2000 har også fått den største nedgangen. Storfjord er kjent for sin møbelindustri.

Siden Midt-Telemark hadde en sysselsettingsandel i basisnæringene på om lag 15 prosent i 2000, en andel som er blant de laveste i landet, så har heller ikke regionen opplevd sterk sysselsettingsnedgang i disse næringene. Den samlede vekstimpulsen har samlet sett vært tilnærmet lik null. Det er altså omtrent like mange sysselsatte i basisnæringene i dag som det var i 2000.

1.10 Besøksnæringer

Besøksnæringene kan vi dele opp i fire ulike næringer. Den første og desidert største er handel, og da har vi tatt med butikkhandel, og ikke f eks internetthandel som ikke er avhengig av personlig tilstedeværelse. Det var 246 808 arbeidsplasser i butikkhandelen i 2012. Antallet har gått ned siden 2008, da det var over 254 000 arbeidsplasser i handelen. Antallet arbeidsplasser i handelen har gått spesielt mye tilbake i de største byene, mens distriktene har hatt en vekst. Overgang fra butikk- til internetthandel kan ha vært en faktor i denne utviklingen, samtidig til det har blitt flere kjøpesentra med kjedebutikker i distriktene. Det har kanskje blitt mindre behov for å «dra til byen» for å handle?

Aktivitetsnæringene består av forskjellige bransjer innen underholdning, kultur, fritidsaktiviteter og sport, og inkluderer også bransjer som frisører og drosjer. Aktivitetsnæringene har samlet 57 877 arbeidsplasser i 2012.

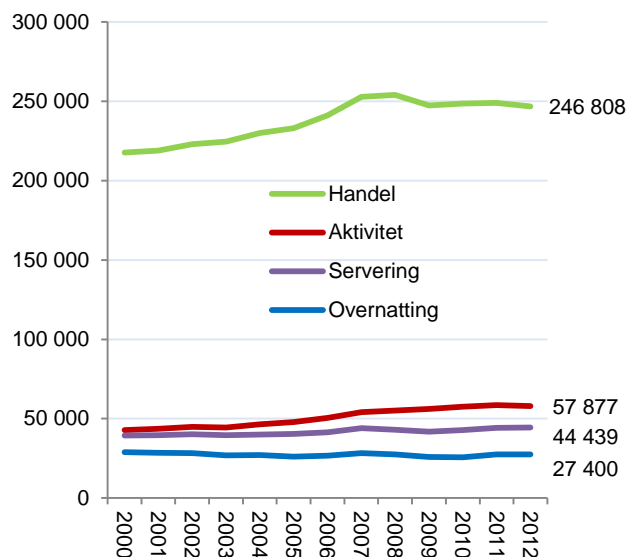
Serveringsnæringen, dvs kaféer, restauranter og barer hadde 44 439 arbeidsplasser i 2012, mens overnattingsnæringene, hoteller, hytteutleie og campingplasser hadde 27 400.

I figur 18 ser vi utviklingen i de ulike næringene på landsbasis siden 2000.

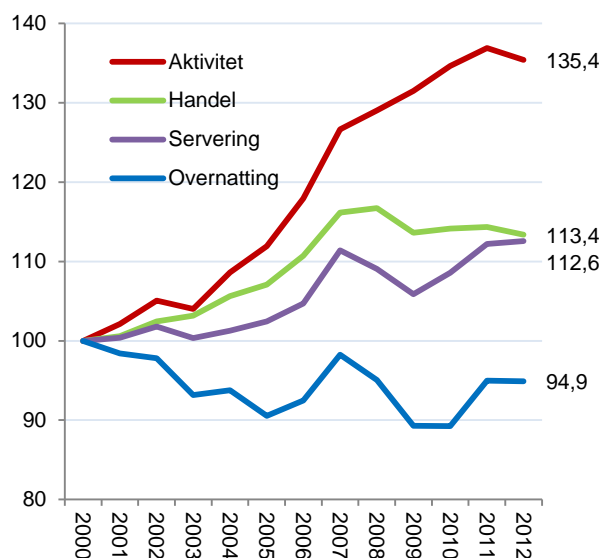
Aktivitetsnæringene har hatt en kraftig vekst, med 35,4 prosent økning i antall arbeidsplasser siden 2000. Det siste året var det imidlertid en noe overraskende nedgang.

Overnattingsnæringene har 5,1 prosent færre arbeidsplasser i 2012 enn i 2000. Antall overnattinger har økt, så det har nok skjedd en rasjonalisering i overnattingsnæringene på samme måte som i industrien.

Servering og handel har økt omtrent i samme takt som resten av økonomien.

Figur 17: Antall arbeidsplasser i besøksnæringene i Norge.

Figur 18: Indeksert utvikling i antall arbeidsplasser i besøksnæringene i Norge.

1.10.2 Besøksnæringer i Midt-Telemark

Handelen er den klart største besøksnæringen i Midt-Telemark, og den sysselsetter flere folk enn de andre besøksnæringene til sammen.

Det var 644 arbeidsplasser i handelsnæringene i 2012. Dette er en nedgang på 49 arbeidsplasser.

Overnattingsbransjen har sett en reduksjon i antall ansatte fra 141 i 2000 til 73 i 2012. Det er nesten en halvering.

Også serveringsbransjen har fått redusert sine arbeidsplasser. Det er derimot en oppgang i antall arbeidsplasser i aktivitetsnæringene, men oppgangen var på bare én arbeidsplass.

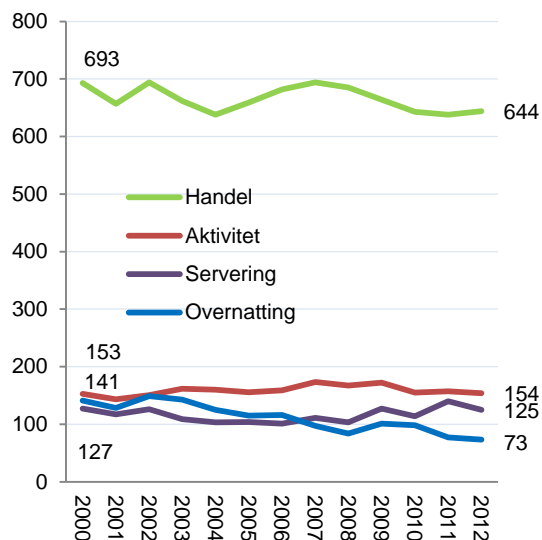
Figur 20 viser den prosentvise utviklingen i besøksnæringene i Midt-Telemark mellom 2000 og 2012.

Nedgangen i overnattingsbransjen har vært på nesten 50 prosent. Det var nedgang i antall arbeidsplasser i overnattingsnæringen på landsbasis også, som vi så på forrige side, men bare med litt over fem prosent.

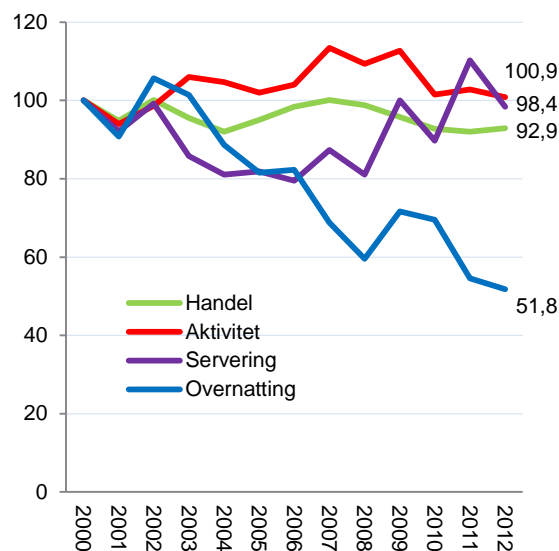
Antall sysselsatte i handelsnæringen og i servering har sunket i Midt-Telemark, mens det har vært vekst i de samme næringene ellers i landet.

Aktivitetsnæringene har så vidt hatt litt vekst, men på landsbasis har dette vært en vekstnæring, med vekst på over 35 prosent.

Det er klart at utviklingen i besøksnæringene i Midt-Telemark har vært svært dårlig.

Figur 19: Antall arbeidsplasser i besøksnæringene i Midt-Telemark.

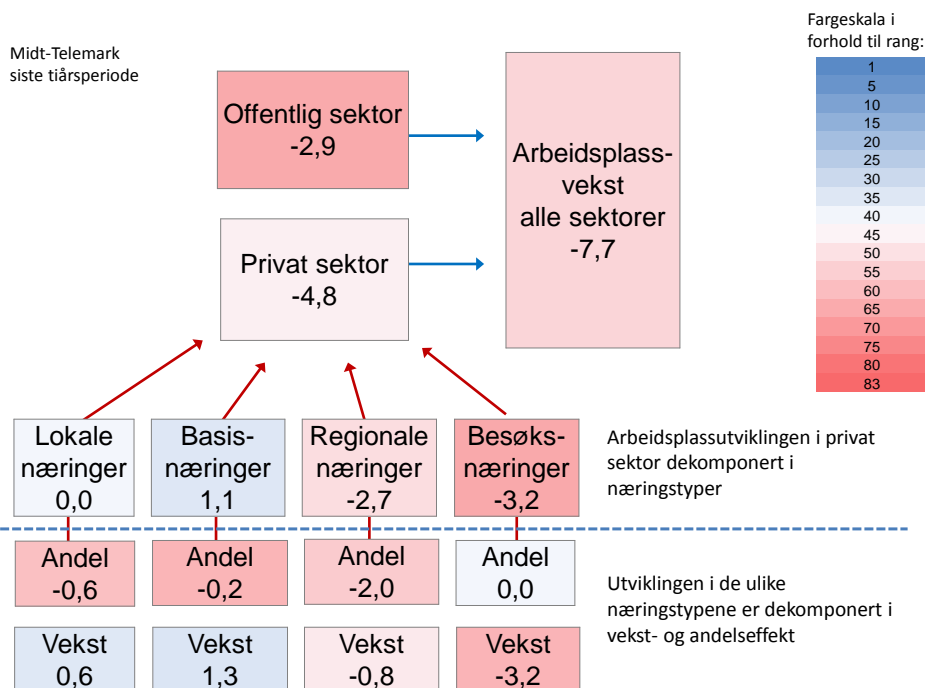

Figur 20: Indeksert utvikling i antall arbeidsplasser i Midt-Telemark i besøksnæringene.

1.10.3

Oppsummering arbeidsplassutvikling

Nå har vi gått gjennom arbeidsplassutviklingen i regionen, og sett hvordan utviklingen har vært i ulike sektorer, og ulike næringstyper i regionen. I figuren under har vi satt utviklingen inn i en modell, der vi kan se den relative betydningen av utviklingen i de ulike sektorer og næringstyper, samtidig som fargene angir hvordan Midt-Telemark kommer ut i forhold til landsgjennomsnittet.

Figur 21: Oppsummering av arbeidsplassutvikling i Midt-Telemark, alle tallene viser endring de siste 10 årene, i prosent av samlet sysselsetting i regionen, og i forhold til landsgjennomsnittet. Avviket for hver av de fire næringstypene er dekomponert i en veksteffekt og en andelseffekt. Veksteffekten viser hvordan næringstypen ville ha bidratt til samlet vekst dersom næringstypens andel hadde vært den samme som på landsbasis. Andelseffekten viser hvordan næringstypen ville bidratt dersom veksten hadde vært den samme som på landsbasis.

Som vi så tidligere, har Midt-Telemark hatt en negativ relativ arbeidsplassvekst de siste ti årene, selv om det var sterk vekst i 2012. Arbeidsplassveksten de siste ti årene, målt som andel av samlet sysselsetting, har vært 7,7 prosentpoeng lavere enn veksten i resten av landet. Svak vekst i offentlig sektor har bidratt med 2,9 prosentpoeng, mens svak vekst i privat sektor har bidratt med 4,8 prosentpoeng av dette. Det er først og fremst utviklingen i privat sektor vi ønsker å analysere, og i den forbindelse er det nyttig å se hvordan den svake utviklingen har oppstått.

Midt-Telemark har faktisk hatt en ganske god utvikling i basisnæringene de siste ti årene. Antall arbeidsplasser i basisnæringene har vokst, og har bidratt til en høyere vekst i Midt-Telemark enn i resten av landet, tilsvarende en ekstra vekst på 1,1 prosent av samlet sysselsetting. Det skyldes egenvekst i basisnæringene. De er imidlertid noe mindre i Midt-Telemark enn i resten av landet, og det har redusert vekstimpulsene.

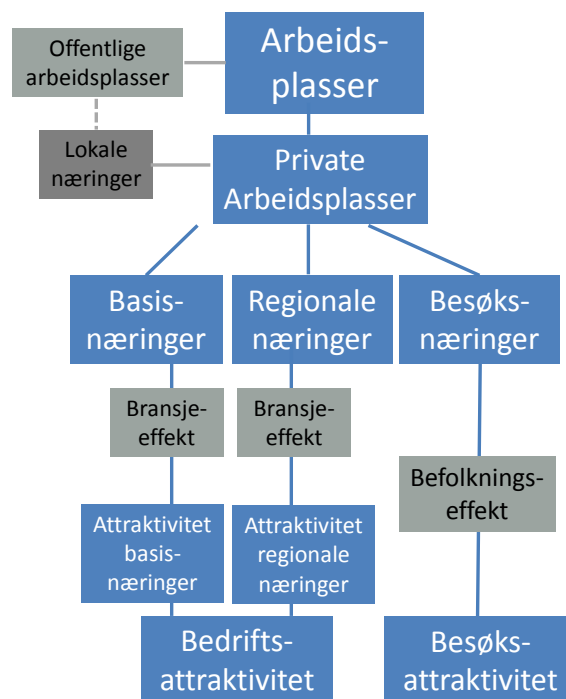
De regionale næringene har gitt svakere vekstimpulser i Telemark enn i resten av landet. Det skyldes først og fremst at det er lite av disse næringene i regionen. Ettersom de regionale næringene vokser ganske raskt, har Midt-Telemark gått glipp av en vekst på 2,0 prosent av samlet sysselsetting.

Besøksnæringene i Midt-Telemark har hatt en mye dårligere utvikling enn i resten av landet. Den svake utviklingen i besøksnæringene har bidratt til at sysselsettingsveksten har blitt 3,2 prosent svakere. Det er spesielt besøksnæringene som har gått dårlig i Midt-Telemark, som vi kan se av fargen.

2. Attraktivitet for bedrifter og besøk

Vi har så langt beskrevet næringsutviklingen gjennom å se på utviklingen i de ulike næringstypene. Vi ønsker nå å se om vi kan forklare en del av avvikene mellom veksten i de ulike næringstypene i Midt-Telemark og veksten ellers i landet. Ulike bransjestrukturer forklarer mye av forskjellene mellom regioner når det gjelder vekst i basisnæringer og regionale næringer. Besøksnæringene blir i stor grad påvirket av egen befolkningsutvikling. Når vi kan korrigere for slike forskjeller, får vi fram mål for bedrifts- og besøksattraktivitet.

I figuren under ser vi hvordan vi tenker oss en modell hvor vi identifiserer de viktigste drivkreftene for næringsutvikling, målt gjennom arbeidsplassveksten i næringslivet.

Figur 22: Modell for bedrifts- og besøksattraktivitet.

Vi har vist utviklingen i antall arbeidsplasser i næringslivet i Midt-Telemark, hvor vi har delt inn næringslivet i fire næringstyper. Lokale næringer er bedrifter innenfor primærhelsetjenester, barnehager, grunnskole og liknende. Dette er bedrifter som har befolkningen på stedet som kunder, og som i stor grad substituerer kommunen som tjenesteleverandør. Utviklingen i denne sektoren er derfor i stor grad et utslag av hvordan fordelingen mellom kommune og næringslivet er når det gjelder tjenesteleveranser. F.eks. har noen skoler blitt privatisert etter nedleggelsesvedtak i kommunen, og fortsetter virksomheten i privat regi. Dette er ikke en næringslivsvekst som er spesielt interessant, ettersom antall arbeidsplasser i stor grad er de samme før og etter privatisering. Derfor har vi sett på utviklingen i lokale næringer i sammenheng med kommunal sektor.

De tre næringstypene som gjenstår er dermed basisnæringer, regionale næringer og besøksnæringer. Utviklingen i besøksnæringene må ses på i sammenheng med befolkningsutviklingen på stedet. Et steds innbyggere er i stor grad kunder også i besøksnæringene. Høy besøksattraktivitet vil gi seg utslag i at antall arbeidsplasser i besøksnæringene øker raskere enn befolkningsveksten skulle tilsi. Noen steder med høy

befolkningsvekst vil kunne se en vekst i besøksnæringene, men uten at stedet egentlig trekker til seg flere besøkende. Besøksattraktivitet vil da bli målt som økning i antall arbeidsplasser i besøksnæringene utover det som befolkningsutviklingen tilsier.

Basisnæringene er de som produserer varer og tjenester i et nasjonalt eller internasjonalt marked, og som tilfører ny kjøpekraft til stedet. De fleste av bransjene som inngår her, omtales som konkurranseutsatte bransjer. Utviklingen i slike bransjer må ses på i lys av bransjestrukturen. Noen steder har en høy andel av basisnæringene i bransjer som er i kraftig vekst på landsbasis, som f.eks. olje- og gassrelatert virksomhet. Da er det «normalt» med vekst i basisnæringene. Andre steder har tyngdepunktet i basisnæringene i bransjer som landbruk og prosessindustri, bransjer som har hatt kraftig nedgang i Norge de siste årene. Da er det en prestasjon å unngå nedgang i antall arbeidsplasser i basisnæringene. Høy bedriftsattraktivitet vil vi anta at gir seg utslag av at veksten i disse næringene er høyere enn bransjestrukturen tilsier.

Det vi kaller regionale næringer, som omfatter bransjer som transport, engroshandel, bygg og anlegg og forretningsmessig tjenesteyting, vil i mange tilfeller utvikle seg i tråd med regionens befolknings- og næringsvekst. Veksten blir da et resultat av vekst i andre næringer og som følge av økt etterspørsel fra en økende befolkning. Men de regionale næringene er svært ujevnt fordelt mellom kommunene. De regionale næringenes utvikling i en enkeltkommune kan derfor være svært interessant, og kan kanskje påvirkes sterkt gjennom å gjøre kommunene mer attraktive for slike næringer. For et større område, som et helt fylke, er kanskje utviklingen i disse næringene mindre interessant, fordi utviklingen ses på som et resultat av vekst andre steder. Vi vil derfor også se på hvordan utviklingen i de regionale næringene har vært, justert for virkninger av bransjestrukturen.

Hensikten med å beregne effekter av bransjestrukturen på basisnæringene og de regionale næringene, samt befolkningsendringseffekten på besøksnæringene, er at vi ønsker å se på næringsutviklingen når vi har korrigert for strukturelle effekter som ikke kan påvirkes regionalt eller lokalt. Hvor god eller dårlig er utviklingen i de ulike delene av næringslivet, når vi har korrigert for disse strukturelle forholdene? Bransjestrukturen i begynnelsen av en periode er gitt, den er et forhold som ikke kan endres på kort sikt. Det er derfor den relative utviklingen i de bransjene en region faktisk har, i forhold til utviklingen i resten av landet, som er målet for om næringslivet har lyktes eller ikke, og som derfor blir et mål for stedets bedriftsattraktivitet.

For besøksnæringene har vi korrigert for befolkningsutviklingen. Besøksnæringene på et sted har svært begrenset innflytelse på egen befolkningsutvikling. Men befolkningsutviklingen har stor betydning for veksten i besøksnæringene, ettersom stedets egen befolkning i stor grad er kunder for stedets besøksnæring. Derfor måler vi arbeidsplassutviklingen i stedets besøksnæringer i relasjon til befolkningsutviklingen. Steder der besøksnæringene vokser hurtigere enn befolkningsutviklingen skulle tilsi, øker sine markedsandeler, enten ved å trekke til seg besøkende kunder utenfra, eller ved at egne innbyggere i større grad bruker stedets egne besøksnæringer.

I resten av kapitlet skal vi vise hvordan vi har beregnet næringsattraktiviteten, gjennom å se på utviklingen i basisnæringene, de regionale næringene og besøksnæringene i relasjon til de strukturelle forholdene.

2.1 Bransjestrukturens betydning for basisnæringene

Vi så tidligere at bransjestrukturen har en sterk og klar påvirkning på veksten i antall arbeidsplasser i næringslivet. Når vi skal analysere den regionale veksten i de ulike næringstypene, er det derfor naturlig å se på bransjestrukturens betydning. Vi så tidligere i dette kapitlet at det var stor forskjell på veksten innad i de ulike næringstypene. Innenfor basisnæringene var det eksempelvis en sterk vekst innenfor det vi kalte teknologiske tjenester, mens naturbaserte næringer hadde sterk nedgang.

I tabellen under er de tre næringstypene splittet opp ytterligere, og antall arbeidsplasser er indeksert slik at vi ser veksten fra 2000 til 2012.

Tabell 4: Antall arbeidsplasser i Norge, indeksert slik at nivået i 2000=100.

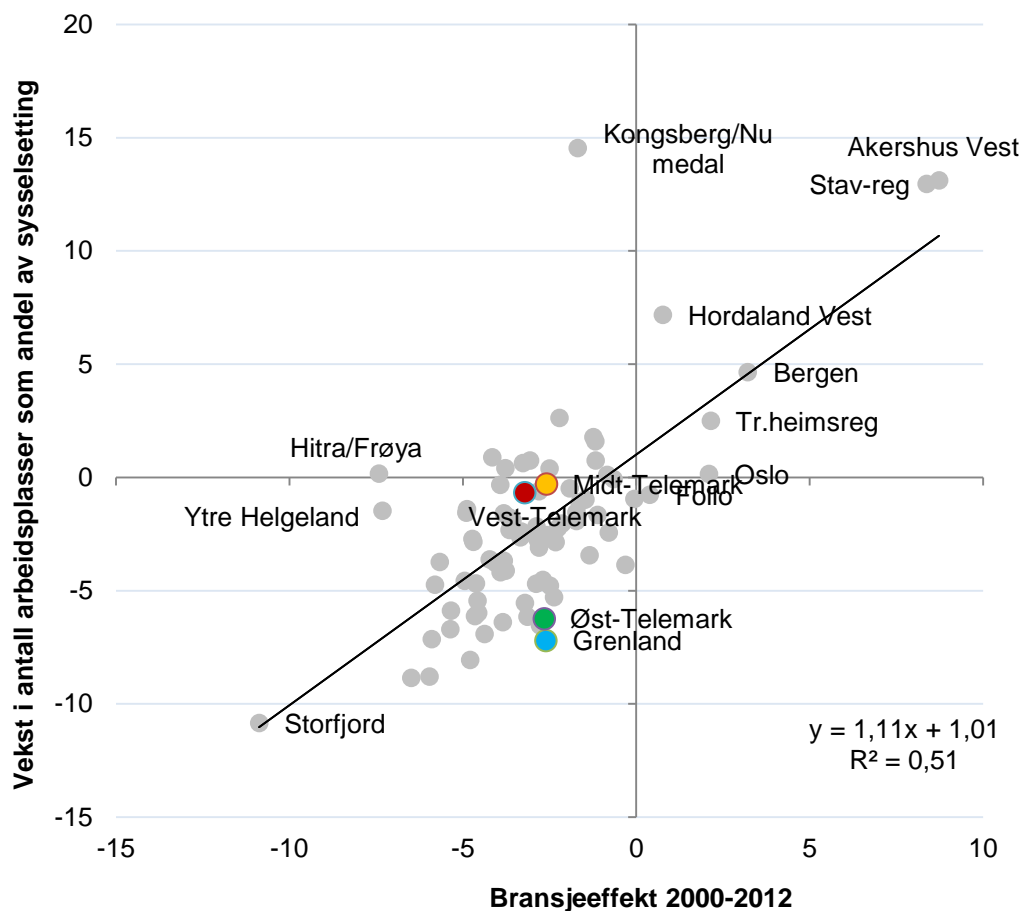
Næring	Næringstype-sub	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Industri	Anna industri	100	93,4	88,9	84,0	83,8	83,3	85,5	87,0	83,2	80,6	78,5	78,4	75,8
	Næringsmidler	100	98,9	97,2	95,7	92,4	89,5	88,5	88,9	87,9	84,6	84,4	85,7	86,3
	Olje og gass utvinning	100	102,2	103,0	103,5	103,6	107,1	117,5	120,8	128,7	131,0	137,8	147,3	157,5
	Prosessindustri	100	96,1	95,4	92,9	89,2	86,8	84,5	82,7	82,6	75,8	74,7	73,6	68,0
	Verkstedindustri	100	102,4	97,2	90,3	89,3	92,1	99,1	105,6	108,1	100,4	91,1	93,0	96,3
Natur	Fiske/havbruk	100	95,8	94,9	91,8	88,4	86,2	86,1	83,2	84,4	84,1	81,8	83,8	80,1
	Gruve	100	99,1	96,4	95,9	100,5	102,0	102,8	107,6	109,3	100,2	103,4	109,0	112,8
	Landbruk	100	92,3	89,5	93,5	86,1	89,0	91,7	87,2	87,4	85,3	79,0	75,6	74,4
Tekn. tjenester	Olje og gass	100	108,0	106,0	101,5	102,8	107,0	121,7	139,3	151,3	158,2	216,9	230,8	264,4
	Teknisk/vitenskap	100	101,4	147,1	129,9	132,2	136,6	149,1	154,4	168,5	148,9	149,1	156,6	165,0
	Telekom og IKT	100	109,0	99,7	94,7	95,6	101,2	105,7	113,8	120,0	120,7	124,0	126,5	132,1

Tjenester til olje- og gassektoren har økt med hele 164,4 prosent fra 2000 til 2012. Teknologiske og vitenskapelige tjenester og olje- og gassutvinning har også hatt sterk vekst. Telekommunikasjoner og IKT, samt gruvedrift er andre subtyper av basisnæringene som har hatt vekst.

De andre subtypene har hatt nedgang. Størst nedgang har det vært i prosessindustri, landbruk, anna industri (bl.a. møbel) og fiske/havbruk.

Regionene har svært ulik fordeling av sine basisnæringer, og det forklarer ganske mye av forskjellene i vekst i antall arbeidsplasser i basisnæringene. Det er klart at en region som har hatt mye av sine basisnæringer i landbruk, fiske eller prosessindustri har hatt vanskeligheter med å oppnå vekst i denne perioden. Regioner med store andeler av basisnæringene innenfor olje- og gass eller teknologiske tjenester vil på sin side nesten ikke kunne ha unngått vekst.

I figuren under har vi satt veksten i basisnæringene opp mot effekten av bransjestrukturen. Bransjeeffekten har blitt målt hvert år i perioden, og det er den akkumulerte effekten for hele perioden som er blitt anvendt på den horisontale akse. Veksten i basisnæringene er målt som veksten i antall arbeidsplasser i basisnæringene i perioden som andel av samlet sysselsetting i regionene i 2000.

Figur 23: Vekst i basisnæringene, som andel av samlet sysselsetting, og bransjeeffekten for perioden 2000-2012.

I figuren over ser vi at det er en sterk korrelasjon mellom veksten i basisnæringene og bransjeeffekten. Kongsberg/Numedal skiller seg sterkt ut gjennom at de har hatt den sterkeste veksten i basisnæringene, til tross for at bransjeeffekten ikke er spesielt positiv. Kongsberg/Numedal har mye av sine basisnæringer innenfor verkstedindustri. Veksten i basisnæringene i Kongsberg/Numedal fra 2000 til 2012 tilsvarte nesten 15 prosent av samlet sysselsetting i regionen. Stavangerregionen og Akershus Vest har hatt den klart mest gunstige bransjestrukturen, og har de også hatt en kraftig vekst i sine basisnæringer. Hordaland Vest, Bergen, Trondheimsregionen, Oslo og Follo er andre regioner med gunstig bransjestruktur.

Grenland og Øst-Telemark har hatt en bransjestruktur som forklarer en nedgang i basisnæringene som tilsvarer 2-3 prosent av samlet sysselsetting i regionen. I begge disse regionene har nedgangen vært mye høyere. Ugunstig bransjestruktur forklarer derfor bare delvis den sterke nedgangen som basisnæringene har hatt i disse to regionene.

Midt- og Vest-Telemark har en bransjeeffekt som er omtrent som Øst-Telemark og Grenland, men har nesten ikke hatt nedgang. I disse regionene har utviklingen i basisnæringene vært bedre enn bransjestrukturen skulle tilsi.

2.1.1 Bransjejustert vekst i basisnæringene

I tabellen under ser vi hvordan regionene på Østlandet kommer ut når det gjelder bransjejustert vekst i basisnæringene.

Rang	Region	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Prog snitt	Hele perioden
1	Kongsberg/Numedal	-0,6	1,8	0,2	-0,8	0,1	1,9	1,0	2,9	1,6	3,3	3,0	0,7	1,8	16,2
11	Midt-Telemark	-1,1	0,4	0,2	0,4	0,7	0,4	-0,6	0,7	-0,9	-0,1	0,8	1,3	0,3	2,3
17	Halden	-0,3	0,8	0,2	-1,2	-0,5	0,4	0,4	-1,1	0,6	0,2	0,3	0,9	0,2	0,7
21	Tønsbergregionen	0,2	-0,6	-0,4	0,4	-0,4	0,1	0,5	0,0	0,0	0,3	0,1	0,2	0,1	0,5
22	Vest-Telemark	-0,7	0,6	1,2	0,2	0,4	1,0	-0,6	0,5	-0,3	-0,2	0,3	0,1	0,1	2,6
32	Midt-Gudbrandsdal	1,7	0,2	1,5	0,0	-0,5	0,2	0,0	0,7	-0,4	0,3	-0,2	0,0	0,0	3,5
33	Oslo (Region)	-1,2	-0,1	-1,2	0,1	0,0	0,2	-0,2	0,0	-0,3	0,0	0,3	0,2	0,0	-1,9
34	Drammensregionen	-0,4	-0,2	0,2	0,5	-0,4	-0,5	0,2	-0,1	0,0	0,3	0,3	-0,1	0,0	-0,2
40	Hadeland	-0,3	-0,4	0,2	0,0	0,0	-0,1	0,4	-0,1	-0,7	0,4	-0,1	0,1	0,0	-0,5
41	Midt-Buskerud	-0,4	0,1	-0,3	0,7	0,5	-0,4	0,3	-0,2	-0,2	0,3	-0,3	0,0	0,0	0,1
47	Hamarregionen	0,3	0,2	0,2	-0,1	-0,4	0,0	-0,4	-0,5	0,0	0,0	-0,1	0,5	0,0	-0,3
50	Sandefjord/Larvik	0,4	-0,4	-0,1	0,9	0,1	0,2	-0,4	-0,5	-0,2	0,2	-0,1	0,1	0,0	0,1
52	Nedre Romerike	-0,6	-0,3	0,1	-0,3	0,0	-0,2	-0,1	0,1	-0,2	0,1	-0,3	0,0	-0,1	-1,7
54	Indre Østfold	0,5	0,3	0,3	0,3	0,0	-0,3	0,1	0,3	-0,4	0,1	0,0	-0,5	-0,1	0,8
57	Øvre Romerike	-0,2	0,1	0,5	0,0	2,0	-0,3	-0,5	-0,2	-0,2	-0,4	-0,3	0,1	-0,1	0,5
60	Follo	-0,2	-0,1	0,5	0,0	-0,4	-0,3	0,0	-0,1	0,1	-0,3	-0,1	-0,2	-0,1	-1,2
61	Fjellregionen	0,3	1,2	-1,3	1,2	-0,2	0,1	-0,3	0,0	0,3	-0,1	-0,1	-0,7	-0,1	0,4
62	Akershus Vest	2,8	1,3	2,1	-0,7	-0,3	-0,8	0,3	0,3	-0,1	0,5	-0,4	-0,7	-0,1	4,4
65	Lillehammerregionen	0,3	0,6	0,2	-0,3	0,3	-0,8	-0,1	-0,3	-0,1	0,1	-0,4	0,0	-0,1	-0,5
66	Glåmdal	-0,1	-0,6	-0,1	-0,3	0,0	-0,4	-0,5	0,2	-0,6	-0,6	0,1	0,3	-0,2	-2,6
68	Sør Østerdal	0,3	-0,7	-0,2	0,1	-0,7	0,0	-0,5	0,3	0,0	-0,1	-0,7	0,0	-0,2	-2,3
69	Valdres	1,1	1,3	-0,2	-0,2	-0,6	0,3	-0,3	-0,4	0,1	-0,4	0,2	-0,5	-0,2	0,3
70	Gjøvikregionen	-0,6	0,8	-0,6	-0,6	-0,9	0,1	0,1	-1,0	-0,2	0,5	0,1	-0,6	-0,2	-3,0
71	Nedre Glomma	-0,5	-0,5	-0,1	-0,4	-0,9	-0,2	-0,1	-0,6	-0,3	0,1	0,0	-0,3	-0,2	-3,8
75	Hallingdal	-0,1	0,2	-0,2	0,8	0,3	-0,2	-0,5	-0,7	-0,2	0,0	-0,2	-0,7	-0,3	-1,8
78	Ringerike/Hole	-0,6	-1,1	-0,2	0,1	1,0	0,7	0,0	-0,5	-0,3	-0,1	-0,1	-1,7	-0,3	-2,9
79	Grenland	-0,3	-0,7	-1,2	0,1	0,0	-0,7	-0,8	0,4	0,0	-0,1	-0,3	-0,8	-0,3	-4,6
81	Mossregionen	-0,2	0,1	0,6	0,2	-0,1	-0,5	0,2	-0,7	-1,1	0,3	-0,2	-0,7	-0,3	-2,3
82	Øst-Telemark	-0,9	0,6	-0,3	-1,0	0,7	0,0	-1,1	-0,4	0,1	-0,6	-1,0	0,2	-0,3	-3,6
83	Nord-Gudbrandsdal	0,4	1,4	0,1	0,2	-1,0	-0,2	-0,8	0,0	0,4	-0,3	-0,7	-0,6	-0,4	-1,3

Kongsberg/Numedal er også på topp etter bransjejustering, når det gjelder utviklingen i basisnæringene. Det er en utvikling som også Telemark har glede av, ettersom det gir økt sysselsetting i Telemark, for de som kan pendle til Kongsberg.

Midt-Telemark er nest beste region på Østlandet og er rangert som nummer 11 av alle de 83 regionene i landet. Det er spesielt utviklingen i 2011 og 2012 som har ført til den høye rangeringen.

Vest-Telemark har og så klart seg ganske bra, mens Grenland og Øst-Telemark er blant regionene med aller størst nedgang etter at det er korrigert for bransjestrukturen.

2.1.2 Basisnæringer i kommunene

Porsgrunn er fremdeles den kommunen i Telemark med høyest konsentrasjon av basisnæringer, til tross for stor nedgang etter 2000. Antall arbeidsplasser i basisnæringene i Porsgrunn tilsvarer 26,4 prosent av samlet sysselsetting i kommunen. Porsgrunn har høyest nivå på både industri og teknologiske tjenester av kommunene i Telemark. Antall arbeidsplasser i teknologiske tjenester i Porsgrunn har i 2012 kommet opp i 7,9 prosent. Det rangerer Porsgrunn som nummer 13 av alle de 428 kommunene i landet.

Fyresdal, Tokke, Bamble og Nome er også kommuner med over middels nivå på basisnæringene.

Seljord, Bamble, Notodden og Skien har også mye teknologiske næringer.

For mange av kommunene i Telemark står de naturbaserte næringene for en forholdsvis stor andel av sysselsettingen. I Telemark består mesteparten av de naturbaserte næringene av landbruk. Hjartdal har høyest andel av sysselsettingen i naturbasert virksomhet, med 9,5 prosent, men det er faktisk hele 94 kommuner med enda høyere andel.

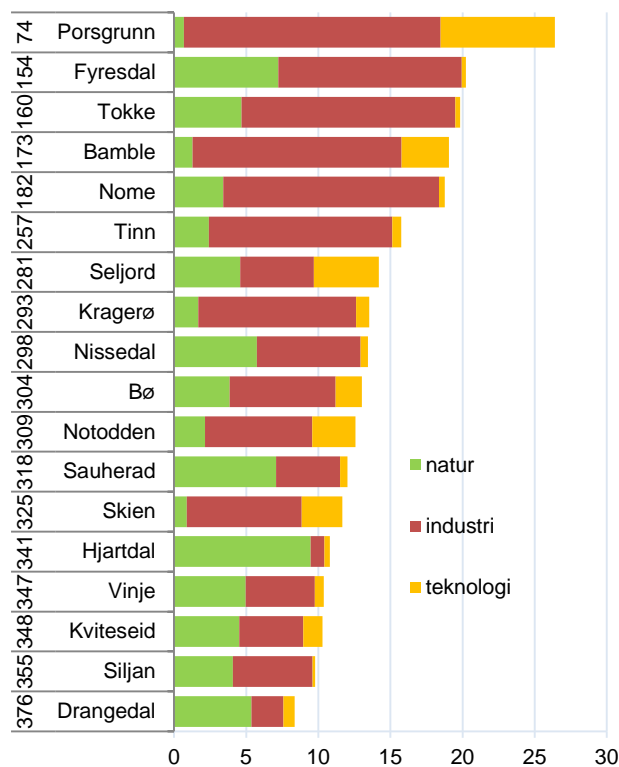
I tabell 5 er kommunene i Telemark rangert etter bransjejustert vekst. Fyresdal, Sauherad, Bø, Nissedal og Tokke er alle rangert blant de 100 beste kommunene i landet. Faktisk er flertallet av kommunene i Telemark rangert bedre enn middels.

Dessverre er alle de største kommunene i Telemark rangert under middels. Dermed blir tallene for Telemark fylke også dårlige.

Porsgrunn, Bamble og Tinn er rangert blant de 50 svakeste kommunene i landet.

Av figuren ser vi at alle kommunene i Telemark har hatt en negativ bransjeeffekt. Skien har hatt den minst ugunstige bransjeeffekten, mens Fyresdal hadde den minst gunstige bransjeeffekten.

Sauherad og Bø har hatt svært god bransjejustert vekst i basisnæringene sine. Nome har også hatt en positiv bransjejustert vekst.

Figur 24: Nivå på basisnæringene i kommunene i Telemark i 2012. Rangering blant de 428 kommunene i landet helt til venstre.

Tabell 5: Kommunene i Telemark, normalisert vekst, bransjeeffekt og bransjejustert vekst i basisnæringene i perioden 2000-2012. Alt er målt som prosentvis andel av samlet sysselsetting i kommunene.

Rang Bransjejustert	Kommune	Normalisert vekst	Bransjeeffekt	Bransjejustert
30	Fyresdal	3,1	-4,1	7,5
56	Sauherad	2,4	-2,6	5,1
67	Bø	2,7	-1,8	4,5
77	Nissedal	0,5	-3,5	4,2
97	Tokke	-0,1	-3,2	3,3
102	Hjartdal	0,4	-2,5	3,0
103	Kviteseid	1,2	-1,8	3,0
133	Seljord	0,1	-2,0	2,2
136	Siljan	0,4	-1,6	2,0
166	Drangedal	-0,2	-1,4	1,3
181	Vinje	-1,1	-2,1	1,0
185	Nome	-1,4	-2,3	0,9
292	Skien	-2,3	-0,7	-1,7
346	Notodden	-4,9	-1,7	-3,2
354	Kragerø	-6,5	-3,0	-3,6
386	Tinn	-8,7	-3,7	-5,2
387	Porsgrunn	-10,5	-5,5	-5,3
419	Bamble	-14,0	-4,5	-9,9

2.2 Besøksattraktivitet

Vi har sett utviklingen i besøksnæringene i kapittel 2. Der kom det fram at Midt-Telemark har hatt en ganske dårlig utvikling i sine besøksnæringer.

Besøksnæringene omsetter imidlertid ikke bare til besøkende, men i stor grad til den lokale befolkningen. Befolkningsveksten påvirker derfor utviklingen i besøksnæringene direkte. Det må vi justere for, for å få fram det vi kan kalle for besøksoverskuddet. En enkel og direkte metode er å bruke antall arbeidsplasser i besøksnæringene på landsbasis som andel av folketallet, og trekke fra denne andelen for hver enkelt kommune, region eller fylke.

Tabell 6: Besøksoverskudd målt som prosent av samlet sysselsetting i regionene på Østlandet.

Rang	Region	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Eending
1	Hallingdal	11,3	11,2	11,6	10,3	10,5	10,8	10,4	10,9	10,5	10,0	10,0	9,1	8,7	-2,6
2	Lillehammerregionen	6,8	6,1	6,1	5,6	6,1	5,6	6,3	6,1	6,5	5,9	6,0	5,9	5,2	-1,6
7	Valdres	4,3	4,5	4,8	4,0	4,5	5,0	4,8	4,9	4,4	4,5	3,9	3,8	3,6	-0,7
9	Oslo	4,8	5,1	4,9	4,8	4,3	4,4	4,3	3,9	3,2	3,0	3,0	3,1	3,0	-1,8
11	Vest-Telemark	1,4	1,3	1,4	1,3	1,8	1,9	2,0	1,7	2,1	1,8	2,3	2,8	2,6	1,2
12	Nord-Gudbrandsdal	3,3	2,7	2,5	2,9	3,5	3,6	4,1	3,6	3,0	2,6	2,1	2,9	2,3	-1,0
13	Sør Østerdal	1,9	2,0	1,1	1,4	1,0	1,5	1,6	1,7	1,9	1,9	1,3	1,2	2,3	0,3
20	Øst-Telemark	0,8	1,1	0,3	-0,1	0,8	0,7	0,2	0,1	0,3	0,5	0,5	1,0	0,7	-0,1
23	Midt-Gudbrandsdal	3,4	2,9	3,0	3,0	2,2	2,6	2,6	2,0	3,3	2,1	1,6	2,0	0,5	-2,9
27	Ringerike/Hole	1,0	0,5	1,0	0,9	0,8	0,8	0,6	0,5	0,6	0,6	0,8	0,3	0,2	-0,7
31	Øvre Romerike	-0,1	0,0	-0,3	-0,4	-0,5	-0,3	-0,3	-0,2	0,0	0,1	-0,5	-0,2	0,0	0,0
34	Kongsberg/Numedal	-0,3	0,3	0,8	1,1	0,8	0,5	1,0	0,8	0,9	0,7	0,8	0,1	-0,1	0,1
35	Akershus Vest	-1,4	-1,0	-0,6	-0,9	-0,6	-0,8	-0,4	0,4	0,4	-0,6	-0,5	-0,3	-0,2	1,2
36	Grenland	-0,6	-0,6	-1,0	-0,8	-0,8	-0,9	-0,7	-0,3	-0,2	-0,2	-0,2	-0,4	-0,2	0,4
39	Mosseregionen	-1,1	-1,2	-1,1	-1,1	-1,0	-0,8	-0,3	0,0	-0,1	0,1	-0,5	-0,9	-0,6	0,5
41	Sandefjord/Larvik	-0,1	-0,5	0,3	0,1	-0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	0,3	-0,2	-0,6	-0,7	-0,6
46	Nedre Romerike	-0,8	-0,8	-0,9	-1,2	-1,4	-1,2	-1,6	-1,5	-1,8	-1,6	-1,5	-1,3	-1,0	-0,2
48	Fjellregionen	-1,7	-2,1	-1,7	-1,7	-1,1	-0,9	-0,7	-0,5	-0,8	-0,6	-0,5	-1,2	-1,3	0,4
49	Tønsbergregionen	-1,1	-0,9	-0,7	-0,7	-0,6	-0,3	-0,7	-0,7	-0,9	-1,1	-1,6	-1,3	-1,5	-0,4
50	Hamarregionen	-1,3	-1,9	-1,6	-1,3	-1,4	-1,5	-1,3	-1,3	-1,4	-1,9	-1,7	-1,8	-1,5	-0,2
51	Drammensregionen	-2,0	-1,8	-1,9	-1,5	-1,6	-1,4	-1,7	-1,8	-1,4	-1,4	-1,4	-1,4	-1,5	0,5
54	Nedre Glomma	-1,1	-1,0	-1,1	-1,5	-1,3	-1,3	-1,3	-1,4	-1,2	-1,3	-1,5	-1,7	-1,7	-0,6
57	Gjøvikregionen	-2,2	-2,0	-2,4	-2,2	-2,3	-2,6	-2,8	-2,4	-2,3	-2,1	-2,4	-2,4	-2,0	0,1
58	Midt-Buskerud	-2,9	-3,5	-3,0	-2,8	-2,2	-3,1	-3,2	-3,9	-2,9	-2,7	-3,0	-2,7	-2,2	0,8
62	Follo	-3,5	-3,5	-3,4	-3,4	-3,4	-3,2	-3,1	-3,0	-2,9	-3,0	-2,7	-2,8	-2,7	0,8
63	Hadeland	-3,7	-3,2	-3,2	-3,3	-2,9	-3,3	-3,6	-4,0	-4,3	-3,3	-3,0	-3,2	-2,8	0,9
69	Midt-Telemark	-0,7	-1,7	-1,0	-1,5	-2,4	-2,4	-2,5	-3,0	-3,4	-2,6	-3,3	-3,4	-3,3	-2,6
74	Halden	-2,8	-3,1	-2,9	-3,1	-2,9	-3,4	-3,4	-3,2	-3,0	-3,9	-3,8	-3,8	-4,1	-1,3
76	Glåmdal	-4,5	-4,2	-4,1	-3,7	-3,9	-4,1	-4,3	-4,9	-4,7	-4,4	-4,6	-4,6	-4,6	-0,2
77	Indre Østfold	-4,5	-4,7	-4,6	-4,3	-4,4	-4,3	-4,2	-4,4	-4,1	-4,3	-4,7	-5,0	-4,9	-0,4

I tabellen over ser vi hvordan besøksoverskuddet i regionene på Østlandet har utviklet seg siden 2000.

Hallingdal er den regionen i landet med høyest besøksoverskudd. Vest-Telemark er rangert som nummer 11 av de 83 regionene med hensyn til besøksoverskuddet, som vi også kan kalle konsentrasjon av besøksnæringer.

Midt-Telemark er rangert som nummer 69 av 83 regioner i landet, og er dermed kjennetegnet av å ha et ganske stort besøksunderskudd. Det store besøksunderskuddet har utviklet seg siden 2000. Vi kan se at det har vært en sterk negativ endring i besøksoverskuddet.

2.2.1 Vekst i besøksnæringenes overskudd

På forrige side så vi hvordan besøksnæringenes overskudd har utviklet seg. Vi så da på besøksnæringenes nivå, eller besøksnæringenes konsentrasjon i de ulike regionene. I tabell 9 ser vi på utviklingen i besøksoverskuddet fra ett år til et annet.

Tabell 7: Årlig endring i besøksnæringenes sysselsettingsoverskudd. Regionene er rangert med hensyn til gjennomsnittlig vekst helt til venstre.

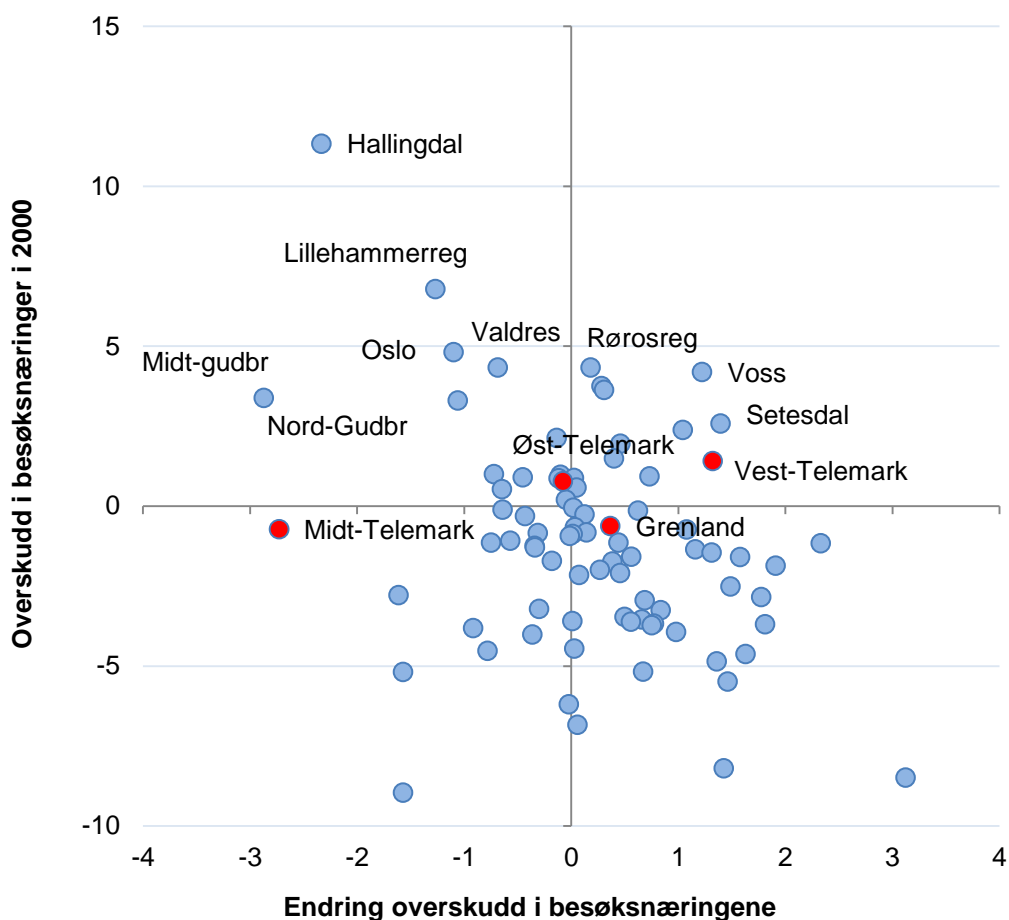
Rang	Region	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Prog snitt	Samlet impuls
10	Sør Østerdal	0,0	-0,9	0,4	-0,5	0,5	0,1	0,2	0,2	0,0	-0,6	-0,1	1,0	0,2	0,5
12	Vest-Telemark	-0,1	0,1	-0,1	0,5	0,1	0,2	-0,3	0,5	-0,3	0,5	0,4	-0,1	0,1	1,3
15	Midt-Buskerud	-0,6	0,5	0,2	0,6	-0,9	-0,2	-0,8	0,9	0,2	-0,3	0,3	0,5	0,1	0,7
20	Hadeland	0,5	0,0	0,0	0,4	-0,5	-0,4	-0,5	-0,2	1,0	0,4	-0,2	0,3	0,1	0,7
25	Gjøvikregionen	0,1	-0,3	0,2	-0,1	-0,3	-0,2	0,3	0,1	0,2	-0,3	0,0	0,4	0,1	0,1
27	Grenland	0,0	-0,3	0,2	-0,1	-0,1	0,2	0,4	0,1	0,0	0,0	-0,2	0,2	0,1	0,4
29	Øst-Telemark	0,3	-0,8	-0,4	0,9	-0,1	-0,5	-0,1	0,1	0,2	0,0	0,4	-0,3	0,0	-0,1
31	Nedre Romerike	0,0	0,0	-0,4	-0,1	0,2	-0,4	0,0	-0,4	0,3	0,1	0,1	0,3	0,0	-0,3
35	Øvre Romerike	0,1	-0,4	-0,1	-0,1	0,2	0,0	0,1	0,2	0,1	-0,6	0,4	0,1	0,0	0,0
37	Akershus Vest	0,4	0,4	-0,4	0,4	-0,2	0,4	0,8	-0,1	-0,9	0,1	0,2	0,1	0,0	1,2
38	Follo	0,0	0,2	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	-0,1	0,1	0,0	0,5
48	Hamarregionen	-0,6	0,3	0,3	-0,1	-0,1	0,1	0,0	-0,1	-0,5	0,2	-0,1	0,3	0,0	-0,3
52	Drammensregionen	0,2	-0,1	0,4	0,0	0,1	-0,3	-0,2	0,3	0,1	0,0	0,0	-0,1	0,0	0,3
55	Mossregionen	-0,1	0,1	0,0	0,1	0,2	0,5	0,3	0,0	0,2	-0,6	-0,5	0,3	0,0	0,4
58	Glåmdal	0,2	0,2	0,4	-0,2	-0,2	-0,2	-0,7	0,1	0,5	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
63	Fjellregionen	-0,4	0,4	0,0	0,6	0,2	0,2	0,2	-0,3	0,3	0,1	-0,7	-0,1	-0,1	0,4
65	Nedre Glomma	0,1	-0,1	-0,3	0,1	0,1	-0,1	-0,1	0,1	-0,1	-0,2	-0,2	0,0	-0,1	-0,7
66	Ringerike/Hole	-0,5	0,5	-0,1	-0,1	0,0	-0,2	-0,1	0,1	0,0	0,2	-0,5	0,0	-0,1	-0,7
67	Oslo	0,3	-0,2	-0,1	-0,4	0,1	0,1	-0,2	-0,6	-0,2	0,0	0,2	0,0	-0,1	-1,1
70	Lillehammerregionen	-0,7	0,0	-0,6	0,5	-0,4	0,9	0,0	0,4	-0,7	0,3	-0,1	-0,8	-0,1	-1,3
71	Indre Østfold	-0,2	0,1	0,4	-0,1	0,1	-0,1	-0,3	0,2	-0,1	-0,4	-0,4	0,1	-0,1	-0,8
72	Tønsbergregionen	0,2	0,2	0,0	0,0	0,3	-0,3	-0,1	-0,2	-0,2	-0,5	0,3	-0,1	-0,1	-0,6
73	Sandefjord/Larvik	-0,4	0,8	-0,1	-0,2	0,3	-0,2	0,0	0,1	0,2	-0,5	-0,4	-0,1	-0,1	-0,6
75	Nord-Gudbrandsdal	-0,6	-0,2	0,4	0,6	0,1	0,7	-0,5	-0,6	-0,5	-0,5	0,8	-0,7	-0,2	-1,1
76	Valdres	0,3	0,2	-0,8	0,5	0,6	-0,2	0,3	-0,5	0,0	-0,6	-0,1	-0,2	-0,2	-0,7
77	Kongsberg/Numedal	0,5	0,6	0,3	-0,3	-0,4	0,5	-0,1	0,1	-0,2	0,0	-0,6	-0,3	-0,2	0,1
78	Midt-Telemark	-1,0	0,7	-0,5	-0,9	0,0	-0,2	-0,5	-0,4	0,8	-0,7	-0,2	0,1	-0,2	-2,7
79	Halden	-0,3	0,1	-0,2	0,2	-0,5	-0,2	0,2	0,1	-0,8	0,0	0,0	-0,3	-0,2	-1,6
82	Hallingdal	-0,1	0,2	-1,3	0,1	0,5	-0,2	0,7	-0,3	-0,7	0,1	-0,9	-0,3	-0,3	-2,3
83	Midt-Gudbrandsdal	-0,4	0,0	0,1	-0,8	0,3	0,1	-0,6	1,4	-1,3	-0,5	0,5	-1,5	-0,3	-2,9

De andre regionene i Telemark har hatt en ganske god utvikling i besøksoverskuddet, mens Midt-Telemark har hatt en elendig utvikling. Telemark er rangert som nummer 78 av 83 regioner, og det er dermed bare fem regioner med svakere utvikling i besøksattraktiviteten.

Et lite lyspunkt er at Midt-Telemark fikk en liten forbedring av besøksattraktiviteten i 2012.

2.2.2 Nivå og vekst i besøksnæringene

Det kan være interessant å se nivå og endring i nivået til besøksnæringene i sammenheng, som vist i figuren under.

Figur 25: Nivå og vekst i besøksnæringene i regioner i Norge.

Figur 29 viser hvordan regionene plasserer seg i forhold til overskudd i besøksnæringene i 2000 og endring i overskudd i besøksnæringene fra 2000 til 2012. På den vertikale akse er de samme verdiene som i kolonnen «2000» i tabell 8, og på den horisontale akse vises siste kolonne, «Endring», fra tabell 8.

Vest-Telemark og Øst-Telemark var de eneste regionene i Telemark med besøksoverskudd i 2000. Vest-Telemark har økt sitt besøksoverskudd mye siden 2000. Grenland og Midt-Telemark hadde noe besøkslekkasje i 2000, men har vidt forskjellig utvikling. Midt-Telemark er en av regionene med størst nedgang i besøksoverskuddet, mens Grenland har forbedret sin besøksbalanse etter 2000.

2.2.3 Besøksattraktivitet i kommunene

Mange av kommunene i Telemark har ganske mye besøksnæringer.

I figur 26 ser vi at Seljord og Bø har overskudd på alle typer besøksnæringer. Seljord er faktisk nummer 10 av alle de 428 kommunene i landet når det gjelder besøksoverskudd.

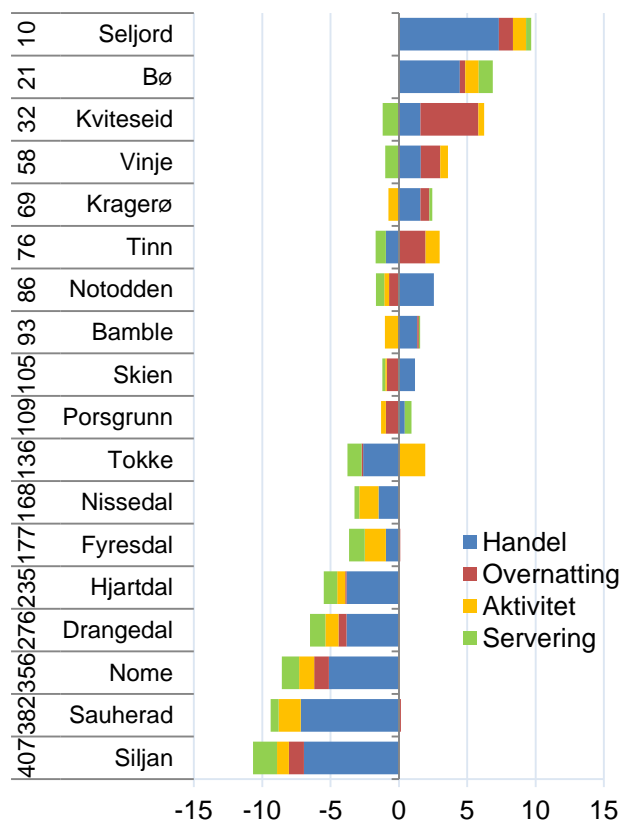
Kviteseid har høyest overskudd i overnattingsbransjen, mens Tokke har høyest overskudd i aktivitetsnæringene, mye på grunn av Vest-Telemark Museum. Notodden har et ganske stort overskudd innenfor handel, men underskudd på andre besøksnæringer, og framtrer dermed som et regionalt handelssenter, og ikke som reiselivsdestinasjon.

Flere kommuner har stort underskudd på besøksnæringer. I kommuner som Siljan, Sauherad og Nome tilsvarer besøksunderskuddet rundt ti prosent av samlet sysselsetting i kommunen.

I tabell 8 ser vi vekstimpulsen i besøksnæringene, det vil si hvor stor økning i arbeidsplasser det har vært i besøksnæringene som prosent av samlet sysselsetting. Vi har også dekomponert denne veksten i en del som skyldes befolkningsvekst og en del som kan tilskrives bedring av besøksoverskuddet, som også er en indikator for besøksattraktivitet i perioden.

Kommunene Bamble, Nissedal, Tokke og Seljord har hatt de sterkeste vekstimpulsene fra besøksnæringene. Av disse har Tokke hatt nedgang i folketallet, mens de andre bare har hatt litt vekst. Dette er dermed kommuner som har fått et positivt bidrag til sysselsettingen gjennom at de har blitt mer attraktive for besøk. Vinje, Tinn og Kragerø har også hatt god besøksattraktivitet etter 2000.

Bø har hatt nedgang i sine besøksnæringer. Samtidig har Bø hatt sterk befolkningsvekst, som isolert sett burde bidratt til at besøksnæringene vokste ganske mye. Dermed ser det ut til at Bø har mistet mye av sin besøksattraktivitet siden 2000. Det er faktisk bare seks kommuner i hele landet med dårligere utvikling i besøksnæringene. Nome og Sauherad har også hatt en dårlig utvikling i besøksoverskuddet. Dermed har alle de tre kommunene i regionen gjort det dårlig når det gjelder besøksattraktivitet de siste ti årene.

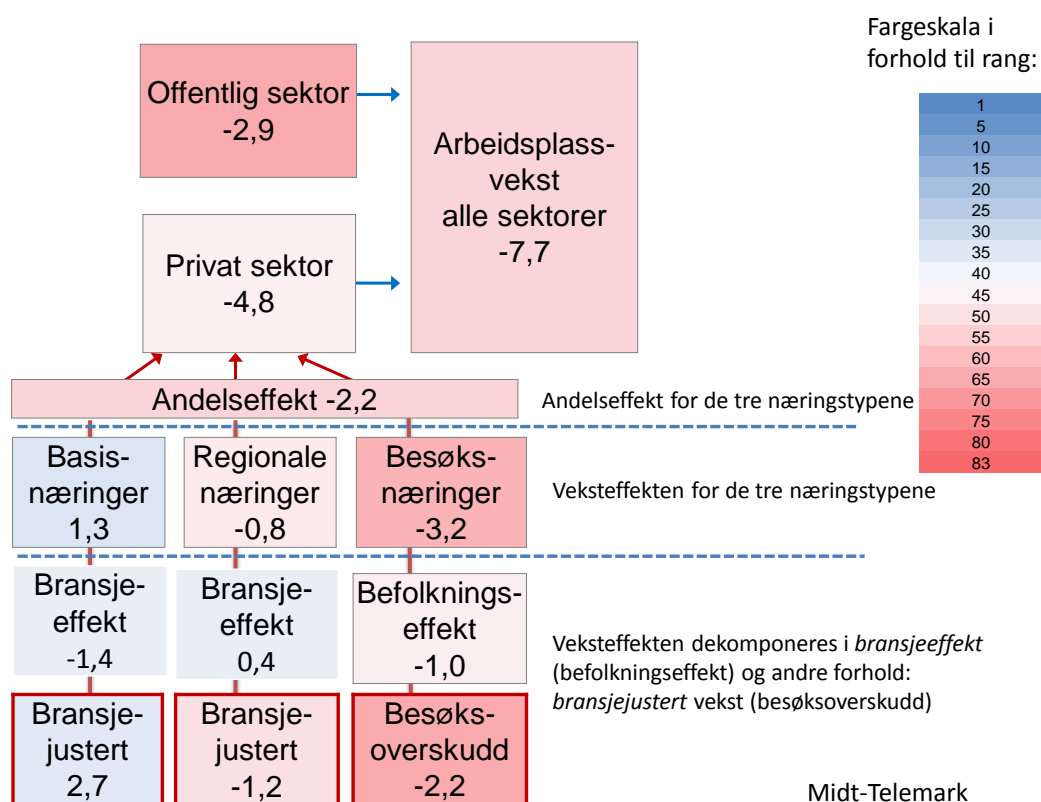
Figur 26: Overskudd av de ulike besøksnæringene som prosent av samlet sysselsetting i 2012.

Tabell 8: Besøksoverskudd nivå, samt endringer fra 2000 til 2012. Tallene viser prosent av samlet sysselsetting. Til venstre angis rangering med hensyn til nivå blant de 428 kommunene.

Rang		Vekstimpuls totalt	vekstimpuls befolkning	Vekstimpuls overskudd
14	Bamble	4,8	0,4	4,4
26	Nissedal	3,7	0,3	3,4
53	Tokke	2,2	-0,5	2,7
75	Seljord	2,5	0,4	2,1
90	Vinje	1,3	-0,5	1,8
99	Tinn	1,0	-0,6	1,6
129	Kragerø	1,7	0,5	1,2
224	Skien	1,6	1,6	-0,1
279	Hjartdal	-1,1	-0,3	-0,8
292	Fyresdal	-0,6	0,3	-0,9
303	Porsgrunn	0,5	1,4	-0,9
310	Siljan	0,4	1,5	-1,1
320	Notodden	-0,4	0,9	-1,2
326	Drangedal	-1,0	0,4	-1,4
337	Nome	-1,6	-0,1	-1,5
343	Kviteseid	-2,1	-0,6	-1,6
374	Sauherad	-2,1	0,1	-2,3
422	Bø	-1,3	2,9	-4,3

2.2.4 Oppsummering bedrifts og besøksattraktivitet

I figuren under er analysen av arbeidsplassutviklingen i Midt-Telemark illustrert.

Figur 27: Arbeidsplassutvikling Midt-Telemark beregnet de ti siste årene, som prosent av sysselsetting, og dekomponert. Alle tallene er relative til landsgjennomsnittet i samme periode. Avviket for privat sektor er dekomponert i en veksteffekt og en samlet andelseffekt for de tre næringsstypene. Veksteffekten viser hvordan næringsstypene ville ha bidratt til samlet vekst dersom næringsstypens andel hadde vært den samme som på landsbasis. Andelseffekten viser hvordan næringsstypene ville bidratt dersom veksten hadde vært den samme som på landsbasis. Veksteffektene er dekomponert i bransjeeffekt og bransjejustert vekst.

I figuren over oppsummerer vi arbeidsplassutviklingen i Midt-Telemark, og kan analysere hvorfor utviklingen har vært relativt svak i regionen de ti siste årene. Det er spesielt utviklingen i privat sektor som vi er ute etter å forklare. Arbeidsplassveksten i privat sektor har vært svak, og dette har gitt regionen en sysselsettingsvekst som er 4,8 prosent svakere enn i landet som helhet.

2,2 prosentpoeng av den manglende veksten skyldes andelseffekten. Midt-Telemark har et lite næringsliv, og når næringslivet er i vekst på landsbasis, fører det til at vekstimpulsene i Midt-Telemark blir svakere i forhold til samlet sysselsetting.

Basisnæringene i Midt-Telemark har utviklet seg sterkt, og langt bedre enn bransjestrukturen i basisnæringene skulle tilsi. Det mest negative trekket er at besøksoverskuddet har blitt mye dårligere, det har bidratt til at sysselsettingsveksten har blitt 2,2 prosent svakere i Midt-Telemark. De regionale næringene i Midt-Telemark har også hatt noe svak vekst, men det har mindre effekt enn utviklingen i basisnæringene og besøksnæringene.

Midt-Telemark har dermed vært attraktive for bedrifter i basisnæringene de siste ti årene, men svært lite attraktivt for besøk.

3. Befolkning

Befolkningsutviklingen er kanskje den viktigste indikatoren for regional utvikling, og også den indikatoren som det knytter seg størst interesse til. Mange fylker, regioner og kommuner har befolkningsvekst som overordnet mål i sine regionale planer og strategier. Dette er ikke bare fordi vekst er et mål i seg selv, men også fordi befolkningsveksten, og spesielt flyttebalansen er en indikator for om stedet utvikler seg positivt. Det er også lettere å endre et sted i retning av høyere kvalitet når det er vekst. Vekst gir høyere inntekter til offentlig sektor og større muligheter til å forbedre samfunnet.

3.1 Befolkningsutvikling i Midt-Telemark

Det var 16 805 innbyggere i Midt-Telemark ved utgangen av tredje kvartal i 2013. Dette er en vekst på over 800 personer siden 2000.

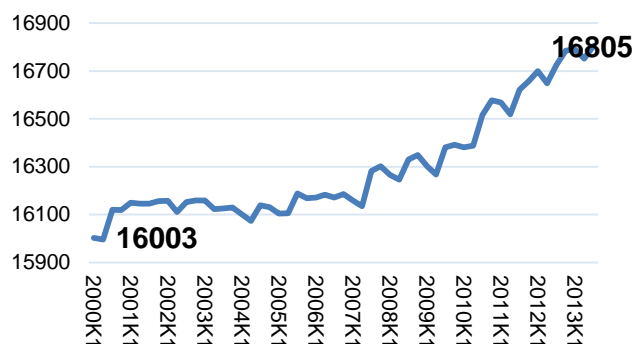
Mesteparten av veksten har skjedd etter 2007.

De fleste regioner i landet har fått en befolkningsøkning etter 2007 som følge av økt innvandring i kjølvannet av EØS-utvidelsen i 2007.

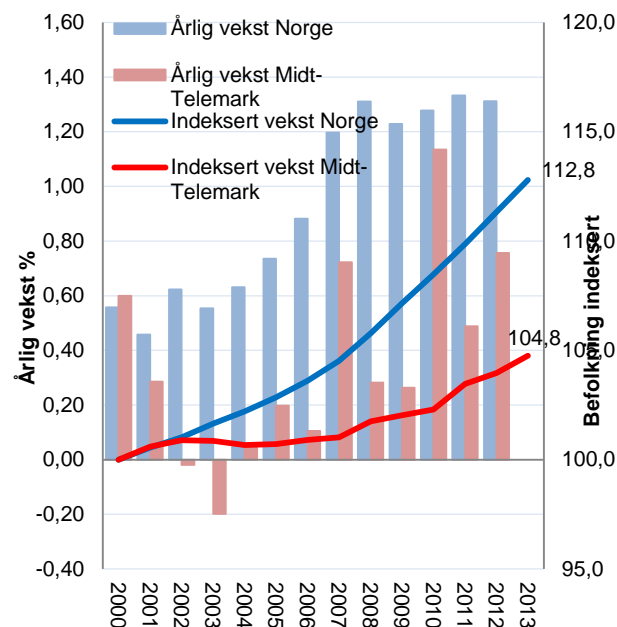
I figur 29 ser vi den årlige folketallsveksten i Midt-Telemark og i Norge. Stolpene viser den prosentvise årlige veksten, og verdiene er angitt i prosent av folketallet på venstre akse. Linjene i grafen viser den indekserte utviklingen, der 2000-nivået er satt til å være lik 100. Verdiene på den indekserte utviklingen er angitt på høyre akse.

Midt-Telemark har hatt vekst de fleste av årene, men veksten har aldri kommet opp i samme nivå som for Norge som helhet.

Mens Norges befolkning har vokst med 12,8 prosent siden tusenårsskiftet, har folketallet i Midt-Telemark økt med 4,8 prosent.

Figur 28: Folketallet i Midt-Telemark ved utgangen av hvert kvartal siden 2000.

Figur 29: Venstre akse viser årlig prosentvis vekst i folketall i Norge og Midt-Telemark. Høyre akse viser indeksert vekst, der 2000-nivået = 100.

3.2 Befolkningsutvikling i Midt-Telemark dekomponert

Endringene i befolkningen kan deles inn i tre komponenter: Innenlands nettoflytting, netto innvandring og fødselsoverskudd. I figur 30 har vi illustrert hvordan disse tre komponentene har bidratt til befolkningsveksten for Midt-Telemark.

Fødselsbalansen har vekslet på å være positiv og negativ, men har ikke ført til særlig store endringer.

Innvandringen har vært positiv siden 2000. Det er innvandringen som skaper befolkningsveksten i Midt-Telemark.

Den innenlandske flyttebalansen har vært negativ siden 2002. Det er dermed flere som flytter ut av Midt-Telemark til andre regioner i Norge enn som flytter inn.

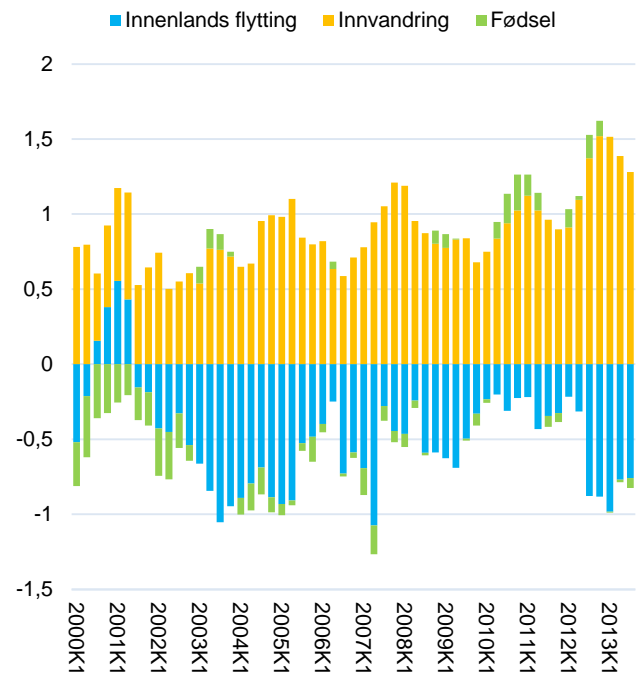
3.3 Befolkningsutvikling i Midt-Telemark, relativ

Det er interessant å se på hvordan befolkningsutviklingen på et sted avviker fra gjennomsnittet for Norge. Det kaller vi relativ utvikling, og tallene for Midt-Telemark er vist i figur 31. Figuren viser hvordan de ulike komponentene i befolkningsutviklingen i Midt-Telemark avviker fra landsgjennomsnittet.

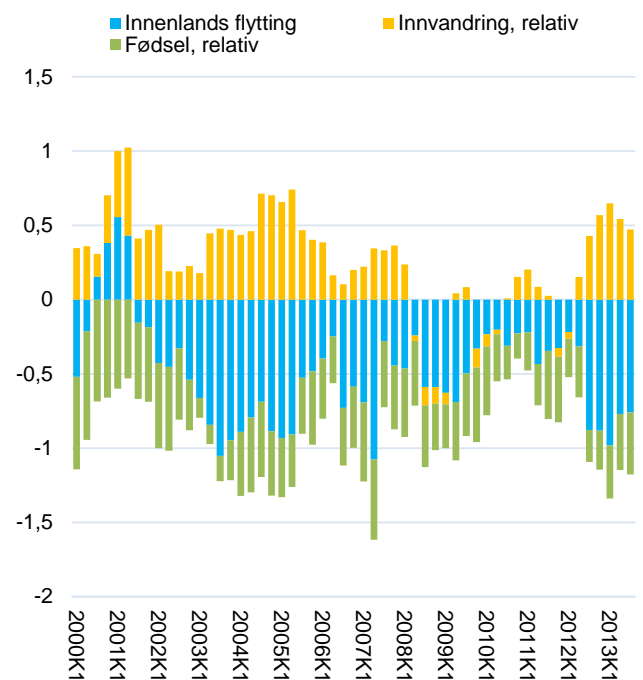
Midt-Telemark taper ganske mye på at fødselsbalansen er nær null, ettersom det er en positiv fødselsbalanse i resten av landet.

I de fleste periodene har det vært høyere netto innvandring til Midt-Telemark som andel av folketallet enn i resten av landet.

Hovedproblemet for regionen er at det er et ganske stort flyttetap mot de andre regionene i Norge. Det gjør at befolkningsutviklingen blir svakere. Det burde vært en netto innflytting for å kompensere for lav fødselsbalanse, for å få befolkningsveksten opp på samme nivå som landsgjennomsnittet.

Figur 30: Kvantalsvis befolkningsutvikling i Midt-Telemark siden 2000, dekomponert, prosent av folketallet.

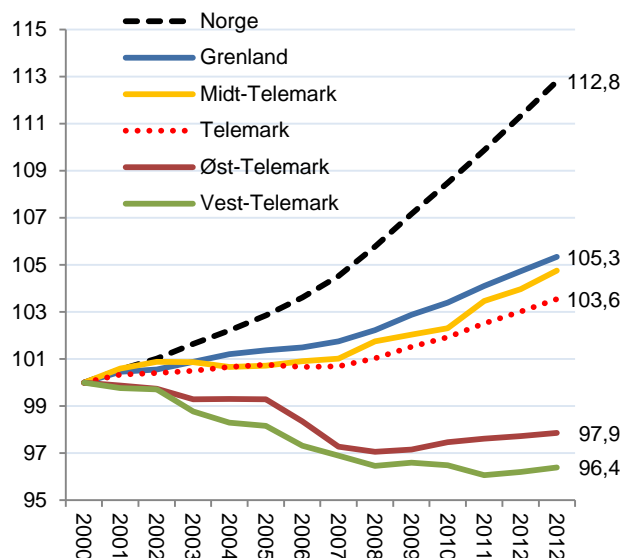
Figur 31: Relativ og kvartalsvis befolkningsutvikling siden 2000 i Midt-Telemark sammenliknet med resten av landet, dekomponert.

3.4 Befolkningsutvikling i regionene

Grenland og Midt-Telemark har hatt befolkningsvekst de siste årene, og har hatt en ganske lik utvikling. Befolkningsveksten har vært på rundt fem prosent, som er en del under veksten på landsbasis.

Øst- og Vest-Telemark har hatt nedgang siden 2000. I Øst-Telemark er nedgangen stoppet opp, og det har blitt en liten vekst igjen. I Vest-Telemark har nedgangen bremsset opp, men folketallet har fortsatt å synke fram mot siste kvartalstall for 3. kvartal i 2013.

Befolkningsveksten i Grenland og Midt-Telemark trekker fylkessnittet opp, mens befolkningen i Øst- og Vest-Telemark trekker fylkessnittet ned. Siden befolkningen i Grenland utgjør 70 prosent av befolkningen i Telemark, har Grenlands befolkningsutvikling mye å si for utviklingen til fylket.

Figur 32: Indeksert befolkningsutvikling i regionene i Telemark. 2000-nivået = 100.

3.5 Befolkningsutvikling i kommunene

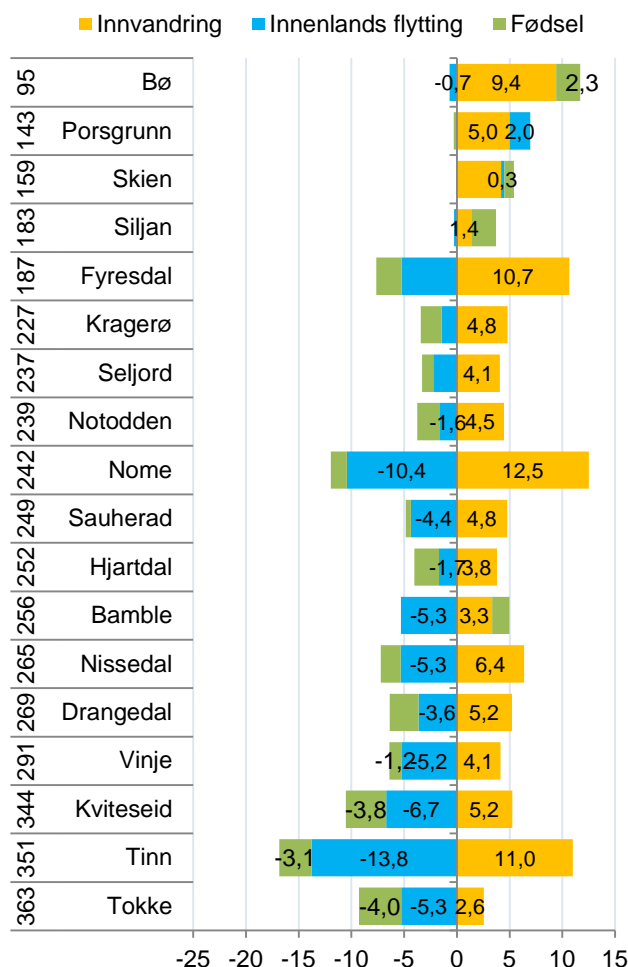
Bø har høyest befolkningsvekst av kommunene i Telemark de siste ti årene, som følge av høy innvandring og positiv fødselsbalanse.

Porsgrunn, Skien, Siljan og Fyresdal har også hatt befolkningsvekst høyere enn middels av norske kommuner.

Alle de andre kommunene i Telemark har hatt lavere befolkningsvekst enn middels.

Befolkningen i Nome har stått omtrent stille. Nome har den høyeste innvandringen av kommunene i Telemark, men også ganske stor netto utflytting til andre kommuner. Det kan se ut til at de fleste innvandrerne flytter ut av kommunen.

Sauherad har omtrent samme utvikling som Nome, men med et lavere nivå både på innvandring og nettoflytting mot andre deler av Norge.

Figur 33: Befolkningsendringer i kommunene siste ti år, dekomponert. Rangering med hensyn til vekst til venstre.

3.6 Relativ flytting

Relativ flytting er nettoflyttingen til et sted inklusive innvandring, fratrukket Norges nettoflytting. Med dette målet får vi et mål for nettoflyttingen til steder som betyr det samme over en lengre tidsperiode, selv om nettoinnvandringen til Norge varierer fra år til år. Den relative nettoflyttingen er dermed et mål som vi kan bruke for å sammenlikne regioner med hverandre, og over et lengre tidsrom.

Tabell 9: Relativ nettoflytting i regionene på Østlandet, rangert etter progressivt gjennomsnitt for de siste ti årene. Siste kolonne viser trenden i den siste tiårsperioden.

Region	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Prog snitt	Trend
Øvre Romerike	2,3	2,5	1,7	1,4	1,1	0,8	1,0	1,2	1,0	0,9	1,0	1,1	0,6	1,0	-0,04
Nedre Romerike	0,3	0,4	0,2	0,2	0,3	0,7	1,0	0,9	0,2	0,5	0,4	0,3	0,5	0,5	-0,01
Drammensregionen	0,6	0,3	0,2	0,0	0,2	0,3	0,5	0,7	0,3	0,3	0,4	0,5	0,4	0,4	0,03
Mossregionen	1,2	0,4	0,1	0,0	0,2	0,3	0,4	0,5	0,5	0,3	-0,1	0,5	0,3	0,3	0,02
Oslo	-0,5	0,2	0,1	0,0	0,4	0,4	0,6	0,4	0,8	0,2	0,2	0,4	-0,1	0,3	-0,02
Follo	0,3	0,2	0,2	0,0	0,1	0,4	0,3	0,3	0,3	0,2	0,1	0,6	0,2	0,3	0,02
Halden	1,2	0,1	0,5	-0,2	0,1	0,2	-0,1	0,0	0,0	0,4	0,7	0,3	0,2	0,2	0,05
Akershus Vest	-0,7	-0,4	0,0	-0,1	0,1	0,3	0,0	-0,1	0,1	0,1	0,0	0,4	0,5	0,2	0,04
Nedre Glomma	0,6	0,6	0,7	0,6	0,5	0,2	0,2	0,1	0,1	0,0	0,3	0,1	0,2	0,2	-0,03
Tønsbergregionen	0,6	0,5	0,4	0,3	0,2	0,2	0,3	0,4	0,3	0,0	0,0	0,1	0,0	0,1	-0,03
Indre Østfold	1,0	0,2	0,6	0,3	0,4	0,4	-0,1	0,2	-0,1	0,0	-0,1	0,1	0,4	0,1	-0,02
Ringerike/Hole	0,4	-0,1	0,3	0,1	-0,2	0,3	0,4	0,2	0,1	-0,1	-0,2	0,3	-0,1	0,1	-0,01
Kongsberg/Numedal	0,4	0,3	0,2	0,4	-0,5	-0,4	-0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,04
Hamarregionen	0,5	0,0	0,3	0,0	0,2	0,2	0,0	-0,4	-0,1	-0,3	0,1	0,1	-0,1	-0,1	-0,02
Sandefjord/Larvik	0,7	0,3	0,5	0,2	0,2	-0,1	-0,1	0,0	-0,2	0,0	-0,1	-0,2	-0,2	-0,1	-0,04
Midt-Buskerud	0,8	0,1	0,4	-0,3	-0,7	-0,3	-0,5	-0,1	0,1	-0,7	-0,4	0,1	0,5	-0,1	0,07
Lillehammerregionen	0,2	-0,4	0,0	0,0	-0,4	0,3	-0,1	0,0	-0,3	0,3	-0,1	-0,5	-0,7	-0,2	-0,05
Gjøvikregionen	0,2	0,0	0,1	0,0	-0,3	-0,3	-0,5	-0,2	-0,3	-0,3	-0,2	-0,1	-0,5	-0,3	-0,01
Hadeland	1,2	0,6	0,0	-0,1	-0,3	-0,3	-0,6	-0,2	-0,9	0,0	-0,3	0,2	-0,5	-0,3	0,00
Sør Østerdal	0,2	0,6	0,0	0,0	-0,2	-0,1	-0,3	-0,2	-0,4	-0,3	-0,3	-0,3	-0,4	-0,3	-0,03
Hallingdal	0,3	-1,5	-0,9	-0,7	0,1	-0,4	-0,9	-0,8	-0,3	-0,5	0,4	-0,1	-0,4	-0,3	0,04
Midt-Telemark	0,7	0,3	-0,3	-0,5	-0,2	0,0	-0,4	-0,1	-0,7	-0,5	-0,1	-0,4	-0,3	-0,3	-0,01
Grenland	0,2	-0,1	0,0	0,0	-0,2	-0,3	-0,3	-0,4	-0,3	-0,3	-0,3	-0,5	-0,4	-0,3	-0,03
Glåmdal	0,3	0,1	0,0	0,0	-0,2	-0,4	-0,3	-0,2	-0,4	-0,3	-0,4	-0,4	-0,5	-0,4	-0,03
Øst-Telemark	-0,2	-0,1	-0,7	-0,1	-0,1	-0,9	-1,3	-0,7	-0,7	-0,3	-0,5	-0,6	-0,4	-0,6	-0,01
Midt-Gudbrandsdal	-0,2	-0,7	-0,4	-0,2	-0,6	-0,9	-0,9	-0,7	-0,5	-0,5	0,0	-0,8	-1,3	-0,7	-0,03
Valdres	0,1	-0,3	0,0	-0,4	-0,8	-0,4	-0,9	-0,7	-0,6	-0,6	-1,1	-0,4	-0,9	-0,7	-0,02
Fjellregionen	0,2	-1,1	-0,3	-0,4	-0,8	-0,7	-0,7	-1,0	-1,1	-0,1	-0,7	-0,6	-0,9	-0,7	0,00
Vest-Telemark	0,0	0,1	-0,8	-0,4	-0,3	-0,9	-0,7	-0,8	-0,5	-1,0	-1,3	-0,6	-0,5	-0,7	-0,03
Nord-Gudbrandsdal	-0,5	-0,7	-0,5	-0,2	-0,6	-0,6	-1,0	-1,2	-0,8	-0,7	-0,7	-0,7	-1,5	-0,9	-0,07

Regionene i Telemark har alle svakere nettoflytting enn landet som helhet. Midt-Telemark og Grenland har en nettoflytting som er i snitt 0,3 prosentpoeng lavere pr år. Øst-Telemark har en nettoflytting som er 0,6 prosentpoeng lavere, mens nettoflyttingen til Vest-Telemark er 0,7 prosentpoeng lavere enn landsgjennomsnittet. Regionene i Telemark plasserer seg blant regionene med lavest netto innflytting, sammen med andre perifere regioner på Østlandet. Utviklingen i Grenland får størst betydning for utviklingen i Telemark. Grenland har mye svakere nettoflytting enn sammenliknbare regioner som Nedre Glomma og Sandefjord/Larvik.

Utviklingen i Midt-Telemark har gått fra å være over landsgjennomsnittet mellom 2000 og 2001. Deretter har det gått nedover, med spesielt høy nedgang i 2009 og 2010.

3.6.1 Relativ flytting kommuner

Vi kan også se på relativ flytting for kommuner, som vi viser i tabellen under. Mange kommuner har et lavt folketall. Da vil små endringer i flyttemønstrene gi uforholdsmessig store utslag. Derfor har vi i tabellen under operert med tre års glidende gjennomsnitt.

Tabell 10: Relativ nettoutflytting i kommunene i Telemark, rangert etter progressivt gjennomsnitt for de siste ti årene.

Rang	Navn	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Prog snitt
88	Bø	2,0	1,4	0,4	-1,3	0,9	1,1	-0,2	0,8	0,1	0,4	-0,2	0,8	-0,8	0,1
136	Porsgrunn	0,4	-0,2	0,1	0,2	0,0	0,0	0,8	-0,2	-0,3	-0,1	0,3	-0,4	-0,4	-0,1
166	Skien	0,1	0,2	0,3	0,1	-0,1	-0,3	-0,7	-0,5	0,0	-0,2	-0,2	-0,3	-0,1	-0,3
203	Notodden	-0,2	0,7	0,2	-0,6	0,3	-0,6	-1,0	-0,5	-0,2	0,1	-0,7	-0,3	-0,4	-0,4
206	Kragerø	-0,4	0,0	-0,5	0,1	-0,6	-0,7	-0,2	0,5	-0,6	-0,7	-0,2	-0,5	-0,5	-0,4
229	Nissedal	1,4	-1,5	0,2	-0,5	-1,0	-0,5	-1,6	-0,6	0,2	-0,3	-1,2	1,0	-1,1	-0,5
236	Hjartdal	-0,5	-1,7	-1,1	0,4	-0,4	-0,3	-0,3	-1,2	-1,0	-1,6	0,0	-0,6	0,4	-0,5
238	Nome	0,3	0,0	-1,1	0,0	-0,7	-0,2	-0,2	-0,2	-1,2	-0,9	-0,6	-0,5	-0,2	-0,5
252	Drangedal	1,0	-0,2	-0,3	-0,4	-0,7	0,2	-0,6	-1,2	0,3	-0,4	-1,0	-1,1	-0,3	-0,6
254	Sauherad	-0,2	-0,6	0,0	-0,2	-0,7	-1,1	-0,9	-1,0	-0,9	-0,8	0,9	-1,9	0,1	-0,6
256	Fyresdal	0,4	0,0	-1,8	2,8	0,1	1,0	-0,8	0,2	-0,3	-0,9	-1,9	-2,1	0,6	-0,6
270	Seljord	0,4	-0,1	-0,1	-0,9	0,3	-0,4	0,2	-0,3	-0,8	0,3	-1,3	-0,8	-1,3	-0,6
271	Vinje	-1,0	0,3	-0,6	-1,3	-0,1	-1,8	-0,7	-1,7	-0,3	-1,4	-0,3	-0,1	-0,2	-0,6
314	Siljan	1,5	0,0	-0,2	0,4	0,3	-1,0	-0,6	-0,3	-0,6	-0,6	-0,8	-0,8	-1,6	-0,8
324	Kviteseid	0,5	0,0	-1,1	-0,6	-0,8	-0,7	-1,4	0,4	-1,0	-1,4	-1,8	-0,5	-0,3	-0,8
340	Bamble	-0,1	-1,0	-0,6	-0,5	-0,6	-0,9	-1,1	-0,8	-1,1	-0,8	-1,5	-0,7	-0,8	-0,9
366	Tinn	-0,1	-1,0	-2,2	0,8	-0,7	-1,8	-2,3	-1,1	-1,7	-0,7	-0,3	-1,3	-0,6	-1,0
386	Tokke	-0,6	0,9	-1,5	0,1	-0,3	-1,4	-0,1	-2,1	-0,5	-1,8	-1,8	-1,4	-0,3	-1,1

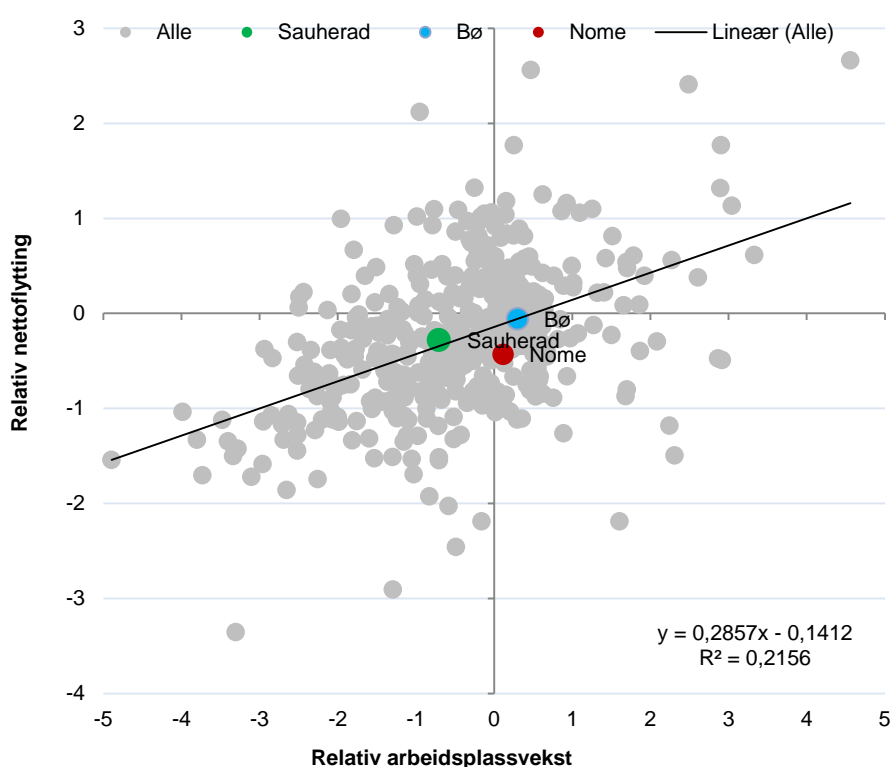
Bø skiller seg ut som kommunen med høyest relativ tilflytting de siste årene. Bø er den eneste kommunen i Telemark som har hatt en høyere flyttebalanse enn landsgjennomsnittet. Bø rangeres som nummer 88 i relativ flytting blant de 428 kommunene i landet, og er den eneste kommunen i Telemark som rangeres blant de første 100. Bø hadde imidlertid ganske svake flyttetall for 2012.

Kommunene med et høyt folketall har hatt høyest relativ vekst, mens de små kommunene er preget av en høy grad av relativ fraflytting. Befolkningsstørrelsens betydning for et steds attraktivitet vil vi diskutere nærmere i neste kapittel. Vi kan se at de største kommunene Porsgrunn og Skien har forholdsvis god relativ nettoutflytting.

Nome har en relativ nettoutflytting som er 0,5 prosentpoeng svakere enn landsgjennomsnittet de siste årene. Det er litt under middels av norske kommuner, som vi kan se av rangeringsnummeret 238. Sauherad har litt svakere flyttetall enn Nome de siste årene, og er rangert som nummer 254.

4. Bostedsattraktivitet

Flytting og arbeidsplassvekst er de dominerende størrelsene for å beskrive regional utvikling. Det er åpenbart en sterk positiv sammenheng mellom et steds nettoflytting og den samlede arbeidsplassveksten. Steder med sterk vekst i antall arbeidsplasser vil trekke til seg innflyttere, og da vil den sterke arbeidsplassveksten være en årsak til innflyttingen. Andre steder kan ha sterk innflytting uten arbeidsplassvekst i en periode, og da vil denne innflyttingen føre til arbeidsplassvekst i skjermede sektorer i senere perioder. Flytting og arbeidsplassvekst vil dermed her en gjensidig positiv påvirkning.

Figur 34: Kommunene i Norge i perioden 2010-2012 (tre års glidende gjennomsnitt) etter relativ nettoflytting og relativ arbeidsplassvekst.

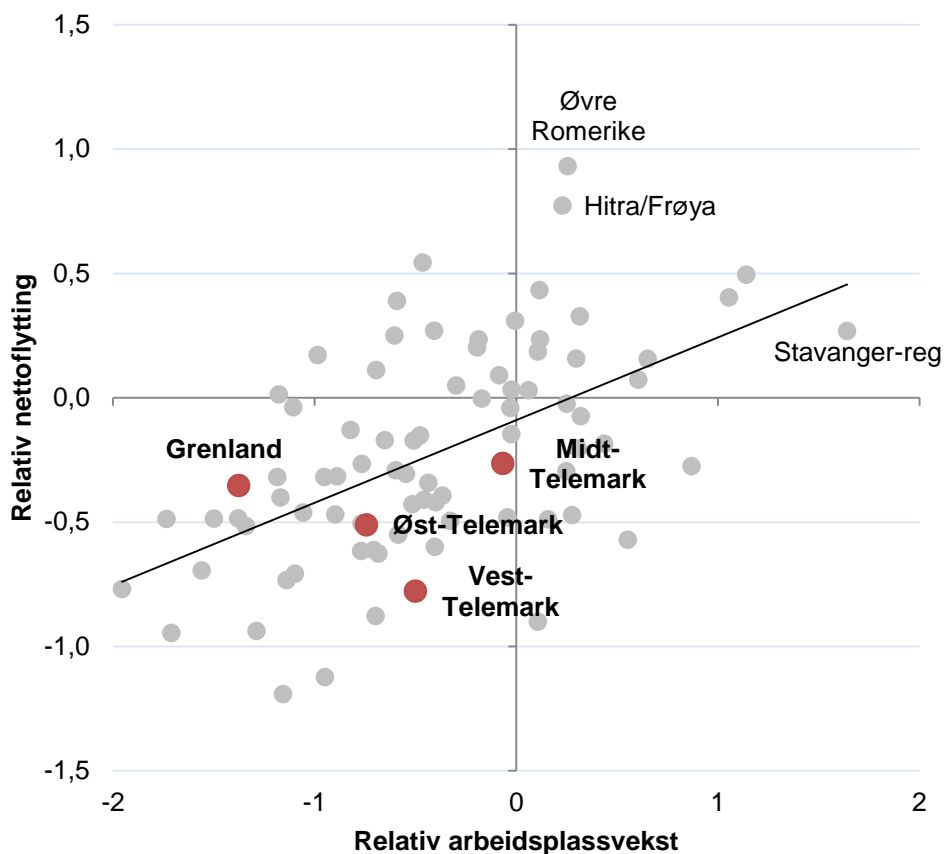
Figuren viser hvordan sammenhengen mellom nettoflytting og arbeidsplassvekst har vært i kommunene i Norge i perioden 2010 til og med 2012. Streken viser den statistiske sammenhengen mellom disse to størrelsene, og representerer forventet nettoflytting gitt nivået på arbeidsplassveksten. Sammenhengen er positiv, men mange kommuner har en nettoflytting som avviker ganske sterkt fra forventningsverdien.

Mange kommuner i Telemark ligger under streken, og har dermed en nettoflytting som er svakere enn arbeidsplassveksten tilsier. Noen kommuner ligger over streken, og har dermed bedre nettoflytting enn arbeidsplassveksten tilsier. Tidligere brukte Telemarksforskning denne avstanden som mål for bostedsattraktivitet.

Bø og Sauherad har ganske nøyaktig den samme nettoflyttingen som arbeidsplassveksten tilsier, men Bø har hatt bedre arbeidsplassutvikling de siste tre årene. Nome har hatt litt over middels arbeidsplassvekst, men har noe svakere nettoflytting enn forventet ut fra arbeidsplassveksten.

4.1.1 Flytting og arbeidsplassvekst i regioner

Det samme diagrammet vi presenterte for kommuner på forrige side kan vi også presentere for regioner.

Figur 35: Nettoflytting og arbeidsplassvekst i regionene i Norge i perioden 2010-2012.

I figuren over ser vi at Grenland ligger svært langt til venstre, som betyr at arbeidsplassutviklingen har vært svært dårlig i den siste treårsperioden. Grenland har en nettoflytting som er bedre enn den sterke arbeidsplassnedgangen isolert skulle tilsi.

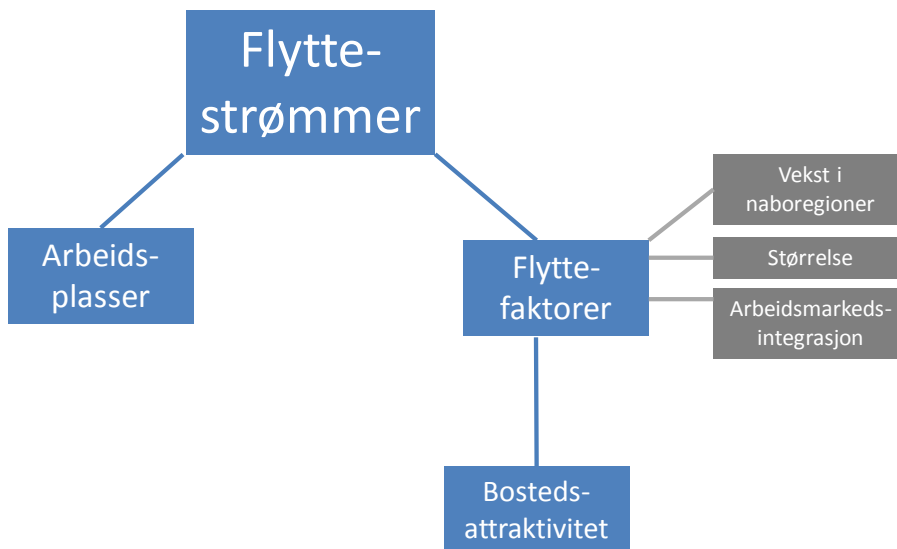
Midt-Telemark har hatt nesten samme arbeidsplassvekst som landet som helhet i den siste perioden, men har litt svakere nettoflytting enn forventet.

Øst-Telemark har svakere arbeidsplassutvikling enn Midt-Telemark, og har flyttetall som er noe svakere enn forventet ut fra arbeidsplassveksten.

Vest-Telemark har den svakeste nettoflyttingen av regionene i Telemark, men vi ser at arbeidsplassutviklingen er bedre enn i Grenland og i Øst-Telemark. Flyttetallene for Vest-Telemark er dermed langt svakere enn arbeidsplassveksten tilsier.

4.2 Hva styrer flyttestrømmene?

Som vi så på forrige side, påvirker arbeidsplassveksten på et sted nettoflyttingen på en positiv måte. Men vi så også at noen steder har mye bedre flyttebalanse enn arbeidsplassveksten tilsier, mens andre har mye dårligere flyttebalanse. Det er dermed faktorer ved siden av arbeidsplassveksten på et sted som har stor betydning for flyttebalansen. Det er svært interessant å få avdekket hva de andre flyttefaktorene består i.

Figur 36: Faktorer som styrer flyttestrømmene.

I figuren over har vi definert tre strukturelle forhold som har en signifikant og positiv betydning for flyttebalansen til et sted, når effekten av arbeidsplassveksten er tatt hensyn til.

Det ene er stedets *befolkningsstørrelse*, som betyr at steder med en stor befolkning har systematisk bedre flyttebalanse enn steder med lav befolkning. Det er et uttrykk for at steder med en høy konsentrasjon av folk virker tiltrekkende.

Derne ser vi at steder med høy *arbeidsmarkedsintegrasjon* har systematisk bedre flyttebalanse enn steder med lav. Det betyr at steder som ligger innenfor et større arbeidsmarked, og dermed har gode pendlingsmuligheter for befolkningen, får en gevinst i form av høyere netto innflytting.

Arbeidsmarkedsintegrasjonen regnes ut ved å legge sammen den prosentvise andelen av de sysselsatte på stedet som pendler ut med den prosentvise andelen av arbeidsplassene på stedet som det pendles inn til.

Den tredje strukturelle faktoren, *nabovest*, er vekst i antall arbeidsplasser på omkringliggende steder som ligger innenfor pendlingsavstand. Dersom det er arbeidsplassvekst i nabokommunene, vil dette føre til høyere netto innflytting.

Telemarksforskning har analysert hvordan disse faktorene påvirker nettoflyttingen i kommunene i Norge i en regresjonsanalyse med input av data fra 2001 til og med 2012. Når vi kjenner disse sammenhengene, kan vi analysere hvordan disse faktorene hver for seg og til sammen har påvirket nettoflyttingen i en bestemt kommune. Et steds *bostedsattraktivitet* blir målt som en restfaktor; avviket mellom den faktiske nettoflyttingen og den forventede nettoflyttingen når vi tar hensyn til stedets arbeidsplassvekst, arbeidsplassveksten i nabokommuner, befolkningsstørrelse og arbeidsmarkedsintegrasjon. Steder som har bedre nettoflytting enn forventet vil da bli karakterisert som attraktive som bosted. Slike steder har egenskaper som fører til høyere nettoflytting enn hva som er «statistisk normalt».

4.2.1 Strukturfaktorer for kommuner og regioner

Porsgrunn har den mest fordelaktige strukturen for å få positiv nettoflytting av kommunene i Telemark. Porsgrunn er en stor kommune, og samtidig er Porsgrunn godt integrert i et større arbeidsmarked. Sauherad har også en positiv struktur samlet sett, fordi det er gode pendlingsmuligheter i flere retninger.

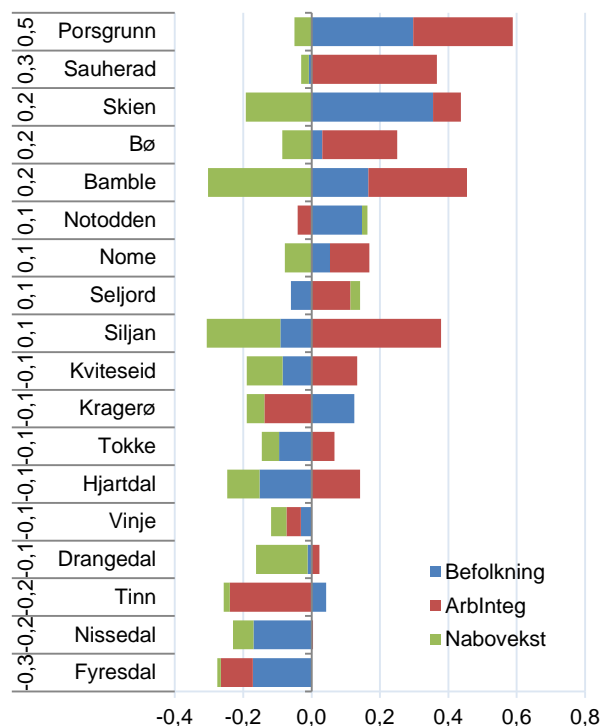
Bø og Nome drar også fordeler av å ha god arbeidsmarkedsintegrasjon, men begge har hatt en ulempe gjennom lav arbeidsplassvekst i naboregioner som de kan pendle til.

De aller fleste kommunene i Telemark har svak nabovekst. Ettersom arbeidsplassveksten er generelt svak i fylket, forplanter den svake arbeidsplassveksten seg i nesten hele fylket. Notodden drar fordeler av nabovekst, fordi de er nabo til Kongsberg. Seljord har også positiv effekt fra nabokommuner, ettersom de har pendling til Bø og Kongsberg, som har arbeidsplassvekst.

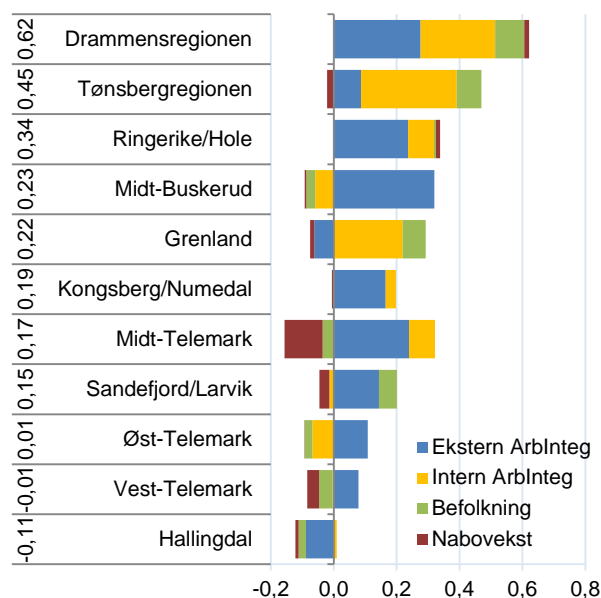
I figur 38 ser vi struktureffektene for alle regionene i BTV. Drammensregionen har de beste strukturelle forholdene for å få høy innflytting, og tjener på å ha stor befolkning, og å ha gode eksterne arbeidsmarkedsintegrasjon, og intern arbeidsmarkedsintegrasjon i regionen og litt på positiv nabovekst.

I motsatt ende finner vi Hallingdal, som har den minst gunstige struktureffekten.

Vest-Telemark og Øst-Telemark har samlet sett omtrent nøytral struktureffekt, mens Midt-Telemark og Grenland har svakt positiv struktureffekt. Grenland tjener på å være en tett integrert region, mens Midt-Telemark tjener på å ha sterk ekstern arbeidsmarkedsintegrasjon, men taper på arbeidsplassnedgang i naboregioner.

Figur 37: Strukturfaktorenes betydning på årlig nettoflytting i perioden 2010-2012. Samlet struktureffekt helt til venstre.

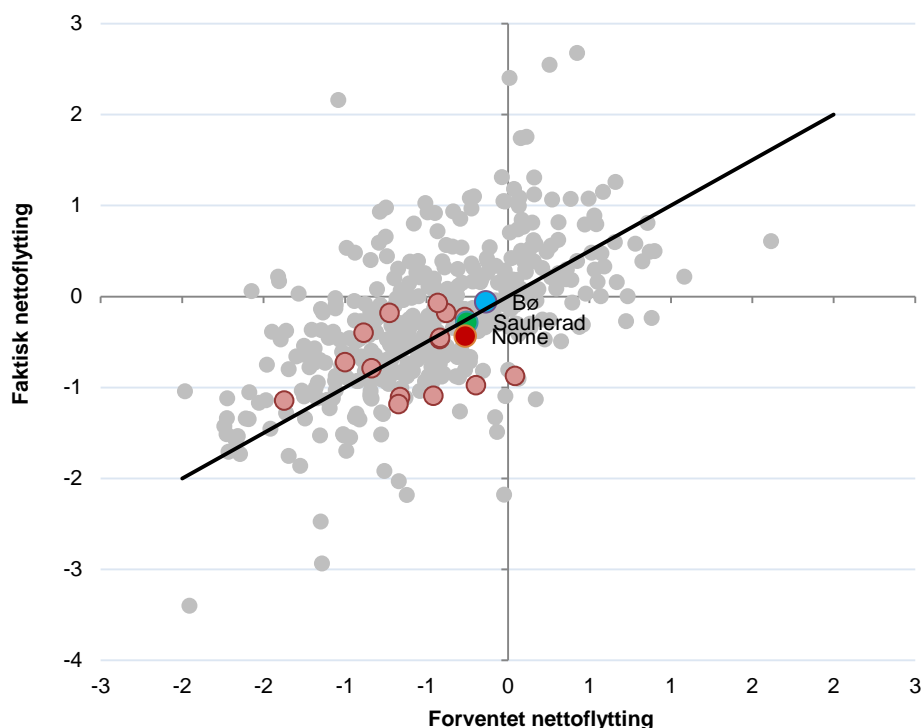

Figur 38: Strukturfaktorenes betydning på årlig nettoflytting i perioden 2010-2012. Samlet struktureffekt helt til venstre.

4.3 Bostedsattraktivitet

Vi har så langt i dette kapitlet vist at nettoflyttingen til en kommune eller region påvirkes positivt av arbeidsplassveksten på stedet. Det er en velkjent og nesten selvfølgelig sammenheng. Dernest har vi vist at nettoflyttingen også påvirkes positivt av arbeidsplassvekst i nabokommuner eller naboregioner, at størrelsen på folketallet påvirker nettoflyttingen positivt og at også arbeidsmarkedsintegrasjonen målt med brutto inn- og utpendling påvirker nettoflyttingen i positiv retning. Dermed er det fire kjennetegn ved kommuner og regioner som har en påviselig statistisk positiv sammenheng med nettoflyttingen.

Vi kan da regne ut hvor stor nettoflytting en kommune er forventet å få, gitt disse fire størrelsene. I figuren under er forventet nettoflytting regnet ut for alle kommunene i landet, og sammenholdt med den faktiske nettoflyttingen

Figur 39: Faktisk nettoflytting og forventet nettoflytting ut fra arbeidsplassvekst og strukturelle forhold i perioden 2010-2012 (tre års glidende gjennomsnitt).

I figuren over er kommunene i Telemark de røde prikkene, mens de grå er alle andre kommuner i landet. Kommunene i Telemark fordeler seg omtrent jevnt mellom kommuner med over forventet verdi på nettoflyttingen, kommuner med under forventet nettoflytting og kommuner som er så å si midt på forventningslinjen. Kommunene i Telemark framtrer dermed som i sum å være middels normalt attraktive som bosted. Avstanden mellom faktisk og forventet nettoflytting er det målet vi vil bruke for kommuners bostedsattraktivitet. Tidligere brukte vi avstanden mellom faktisk og forventet nettoflytting med hensyn på arbeidsplassvekst alene. Det nye målet for bostedsattraktivitet justerer dermed nettoflyttingen for størrelse, arbeidsmarkedsintegrasjon og nabovekst.

Kommuner som Hjartdal, Vinje, Kragerø og Tinn har høyest attraktivitet som bosted med denne målemetoden. Det kan virke noe overraskende, ettersom distriktskommuner som Hjartdal, Vinje og Tinn ikke har hatt særlig befolkningsvekst eller innflytting å vise til. Det avspeiler det faktum at når vi har justert flyttingen for de strukturelle forholdene, er det like mange kommuner i distriktene som kommer ut som attraktive som kommuner i sentrale strøk. Det er de strukturelle forholdene som skaper sentraliseringen, og de er det korrigeret for i denne figuren.

4.4 Bostedsattraktivitet over tid

Det statistiske målet for bostedsattraktivitet vil variere en del fra år til år, og da spesielt for de små kommunene. En ukjent andel av denne variasjonen er nok et utslag av ekte tilfeldigheter. Det er derfor best å se på utviklingen av bostedsattraktiviteten over tid.

I tabellen under ser vi hvordan bostedsattraktiviteten har vært i kommunene de siste ti treårsperiodene.

Tabell 11: Bostedsattraktiviteten de siste ti treårsperiodene. Tallene til venstre viser rangeringen til kommunen blant de 428 kommunene i landet med hensyn til ti års progressivt gjennomsnitt.

Rang	Kommune	2001-2003	2002-2004	2003-2005	2004-2006	2005-2007	2006-2008	2007-2009	2008-2010	2009-2011	2010-2012	Prog.-snitt	Trend
57	Bø	0,1	-0,2	0,4	0,8	1,3	0,8	0,7	0,0	0,3	0,1	0,4	0,00
63	Fyresdal	1,2	0,8	2,1	0,5	1,0	0,2	0,5	0,0	-0,1	0,2	0,4	-0,16
101	Kragerø	0,5	0,2	0,3	-0,1	0,1	0,1	0,2	0,3	0,4	0,5	0,3	0,01
170	Notodden	0,3	0,4	0,2	0,3	0,1	0,1	0,4	0,0	0,2	-0,1	0,1	-0,03
215	Drangedal	0,0	-0,1	0,5	0,3	-0,1	-0,2	-0,1	0,2	-0,1	0,0	0,0	-0,01
224	Porsgrunn	0,2	0,1	-0,2	0,0	0,2	0,0	-0,4	-0,2	0,2	0,2	0,0	-0,01
238	Nissedal	0,0	-0,3	-0,5	-0,7	-0,4	0,0	0,3	0,1	0,3	0,0	0,0	0,06
247	Hjartdal	0,1	0,1	0,4	0,0	0,0	-0,2	-0,5	-0,4	0,1	0,4	0,0	-0,02
253	Vinje	-0,2	-0,2	-0,1	-0,1	-0,4	-0,2	-0,2	-0,2	-0,1	0,5	-0,1	0,04
256	Tinn	0,1	0,5	0,2	-0,6	-0,9	-0,5	-0,1	0,1	0,2	0,3	-0,1	0,01
268	Seljord	0,3	0,0	-0,2	-0,3	0,3	0,0	0,3	-0,5	0,2	-0,5	-0,1	-0,03
274	Nome	0,2	-0,3	0,1	0,3	0,3	0,0	-0,2	-0,4	-0,2	-0,2	-0,1	-0,04
282	Skien	0,2	0,1	0,0	-0,2	-0,4	-0,4	-0,2	-0,1	-0,1	0,0	-0,1	-0,02
357	Sauherad	-0,1	0,1	-0,6	-0,8	-0,9	-0,6	-0,5	0,1	-0,1	0,0	-0,3	0,02
369	Siljan	0,4	0,4	-0,1	-0,3	-0,5	-0,4	-0,3	-0,4	-0,3	-0,6	-0,4	-0,09
390	Tokke	0,5	-0,2	0,0	-0,1	-0,1	0,0	-0,5	-0,9	-1,0	-0,5	-0,5	-0,13
399	Kviteseid	0,0	-0,4	-0,1	-0,6	-0,1	-0,1	0,0	-0,9	-1,0	-0,9	-0,6	-0,09
410	Bamble	-0,4	-0,5	-0,7	-0,9	-0,7	-0,7	-0,4	-0,6	-0,5	-0,8	-0,6	-0,01

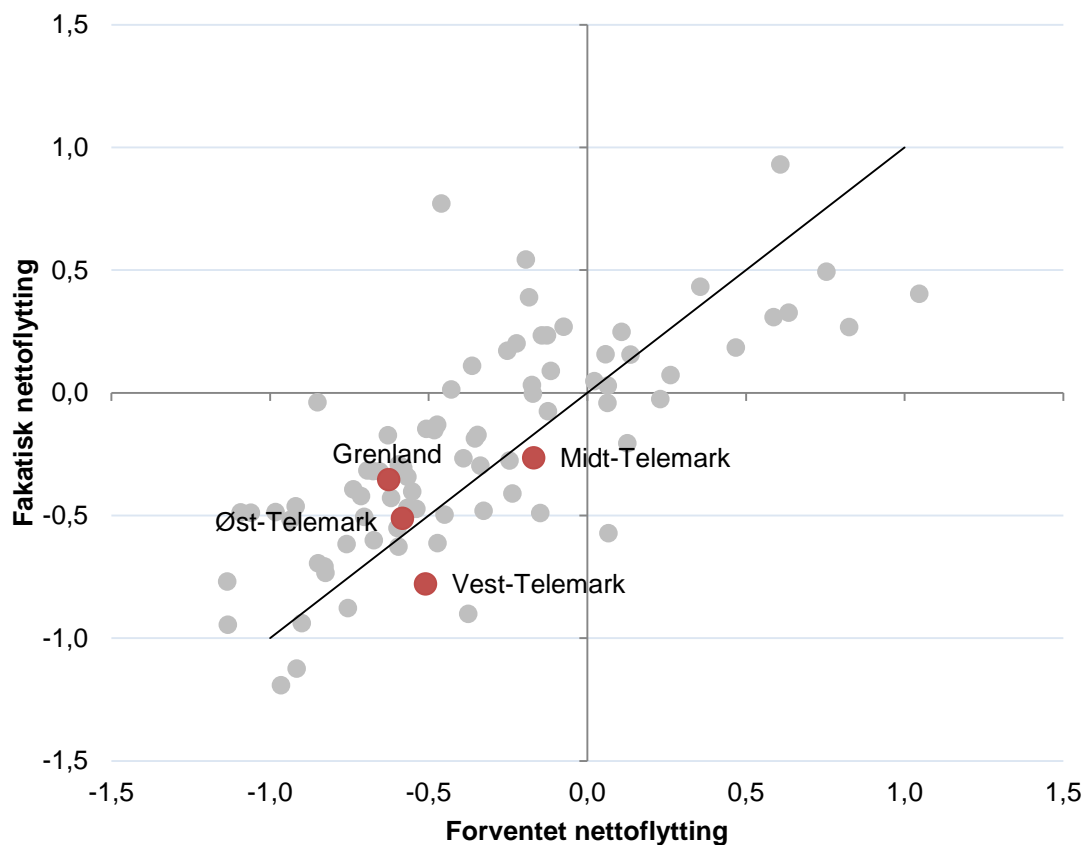
Bø kommer ut som den mest attraktive bostedskommunen i Telemark. Bø er rangert som nummer 57 av de 428 kommunene i landet når det gjelder bostedsattraktivitet de siste ti årene. Bø har gjennomsnittlig fått en årlig ekstra innflytting tilsvarende 0,4 prosent av folketallet på grunn av sin bostedsattraktivitet. For en kommune av Bø sin størrelse betyr det 200 ekstra innbyggere på ti år.

Nome har hatt lavere nettoflytting enn arbeidsplassveksten og de strukturelle forholdene skulle tilsi, når vi ser hele perioden under ett. Nome er rangert som nummer 274 av 428 kommuner, så bostedsattraktiviteten er bare litt under middels av norske kommuner. Nome hadde en periode fra 2004 til 2007 da bostedsattraktiviteten var god, men har hatt lavere bostedsattraktivitet etter dette.

Sauherad har hatt lav bostedsattraktivitet, og har tapt 0,3 prosent av befolkningen årlig på grunn av det. Bostedsattraktiviteten til Sauherad har imidlertid vært ganske middels de siste tre periodene. Det var i perioden 2003 til 2009 at bostedsattraktiviteten til Sauherad var spesielt lav.

4.4.1 Bostedsattraktivitet for regioner

Vi kan også se på regionene i Telemark, med hensyn til faktisk nettoflytting, og forventet nettoflytting ut fra arbeidsplassvekst og strukturelle forhold.

Figur 40: Faktisk nettoflytting og forventet nettoflytting ut fra arbeidsplassvekst og strukturelle forhold i perioden 2010-2012 (tre års glidende gjennomsnitt).

Midt-Telemark har de beste betingelsene for å få positiv nettoflytting av regionene i Telemark. Midt-Telemark hadde god arbeidsplassvekst i den siste treårsperioden, og har også forholdsvis gode strukturelle forhold på grunn av de gode pendlingsmulighetene. Midt-Telemark har imidlertid hatt noe svakere nettoflytting enn forventet.

Grenland hadde lavest forventet nettoflytting på grunn av den svake arbeidsplassutviklingen, men fikk en del bedre flyttetall enn forventet. Øst-Telemark har også lav forventet nettoflytting, og fikk noe bedre flyttetall enn forventet.

Vest-Telemark har den klart svakest nettoflyttingen, til tross for at forventet nettoflytting var bedre enn både Øst-Telemark og Grenland.

4.4.2 Regionene på Østlandet

I tabellen under ser vi bostedsattraktiviteten i alle regionene på Østlandet.

Tabell 12: Bostedsattraktiviteten de siste ti treårsperiodene. Tallene til venstre viser rangeringen til kommunen blant de 83 regionene i landet med hensyn til ti års progressivt gjennomsnitt.

Rang	Region	2001-2003	2002-2004	2003-2005	2004-2006	2005-2007	2006-2008	2007-2009	2008-2010	2009-2011	2010-2012	Prog.-snitt	Trend
3	Øvre Romerike	1,4	1,2	0,5	0,5	0,5	0,6	0,5	0,4	0,5	0,3	0,5	-0,09
4	Nedre Glomma	0,6	0,7	0,9	0,5	0,3	0,3	0,5	0,6	0,5	0,4	0,5	-0,03
5	Halden (Region)	0,0	0,6	0,7	0,5	0,1	0,2	0,4	0,5	0,5	0,6	0,4	0,02
6	Hallingdal	-0,5	-0,1	-0,1	0,0	-0,1	0,2	0,3	0,7	0,8	0,8	0,4	0,14
8	Sandefjord/Larvik	0,4	0,2	0,1	0,1	0,1	0,2	0,3	0,4	0,6	0,3	0,3	0,03
10	Ringerike/Hole	0,0	-0,1	0,0	0,4	0,5	0,4	0,2	0,0	0,3	0,5	0,3	0,04
11	Glåmdal	0,3	0,2	0,2	0,2	0,5	0,2	0,3	0,2	0,4	0,2	0,3	0,00
13	Sør Østerdal	0,5	0,0	0,2	0,4	0,6	0,2	-0,1	-0,1	0,4	0,4	0,2	-0,01
17	Valdres	-0,2	0,1	0,0	0,1	0,0	0,3	0,1	0,2	0,2	0,4	0,2	0,04
19	Tønsbergregionen	0,2	0,2	0,3	0,1	0,2	0,2	0,3	0,1	0,1	0,0	0,2	-0,01
20	Indre Østfold	0,3	0,3	0,1	0,1	0,3	0,0	0,1	-0,1	0,2	0,4	0,2	0,00
24	Gjøvikregionen	0,1	0,0	0,1	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,01
25	Midt-Gudbrandsdal	-0,3	-0,1	-0,1	0,0	-0,1	-0,1	0,2	0,3	0,4	0,2	0,1	0,06
27	Mossregionen	-0,1	0,1	-0,1	0,0	0,0	0,1	0,3	0,1	0,1	0,2	0,1	0,02
30	Lillehammerregionen	-0,3	-0,2	-0,1	0,2	0,4	0,2	0,4	0,0	0,2	-0,2	0,1	0,03
33	Øst-Telemark	0,1	0,4	0,2	0,1	-0,1	0,0	0,2	0,0	0,2	0,1	0,1	-0,02
34	Grenland	0,3	0,2	0,0	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	0,1	0,2	0,3	0,1	0,00
35	Drammensregionen	-0,3	-0,3	-0,1	0,0	0,2	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,05
36	Nord-Gudbrandsdal	0,0	0,0	0,0	0,1	0,2	0,2	0,2	0,0	0,0	0,0	0,1	0,00
41	Hamarregionen	-0,1	-0,1	0,2	0,2	0,3	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,00
45	Midt-Buskerud	0,0	-0,2	-0,4	-0,2	0,1	0,2	0,1	-0,1	0,0	0,2	0,0	0,03
46	Fjellregionen	0,0	-0,2	-0,1	-0,2	0,0	-0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,0	0,02
49	Midt-Telemark	0,1	-0,2	0,0	0,1	0,3	0,1	0,1	-0,1	0,0	-0,1	0,0	0,00
51	Oslo (Region)	0,3	0,3	0,1	0,0	0,0	0,2	0,1	0,0	-0,2	-0,3	0,0	-0,05
59	Kongsberg/Numedal	0,3	0,2	0,0	-0,3	-0,5	-0,6	-0,2	0,0	0,2	0,0	-0,1	-0,01
68	Hadeland	0,2	-0,2	-0,2	-0,2	0,0	-0,2	0,0	-0,4	-0,2	-0,3	-0,2	-0,03
72	Vest-Telemark	0,1	-0,2	0,0	-0,4	0,0	-0,1	0,0	-0,6	-0,4	-0,3	-0,3	-0,04
73	Follo	-0,1	-0,2	-0,3	-0,3	-0,3	-0,2	-0,3	-0,3	-0,2	-0,3	-0,3	-0,01
76	Nedre Romerike	0,1	-0,2	-0,2	-0,1	0,1	0,1	-0,2	-0,4	-0,6	-0,6	-0,3	-0,06
82	Akershus Vest	-0,8	-0,5	-0,2	-0,5	-0,6	-0,8	-0,6	-0,5	-0,4	-0,3	-0,5	0,02

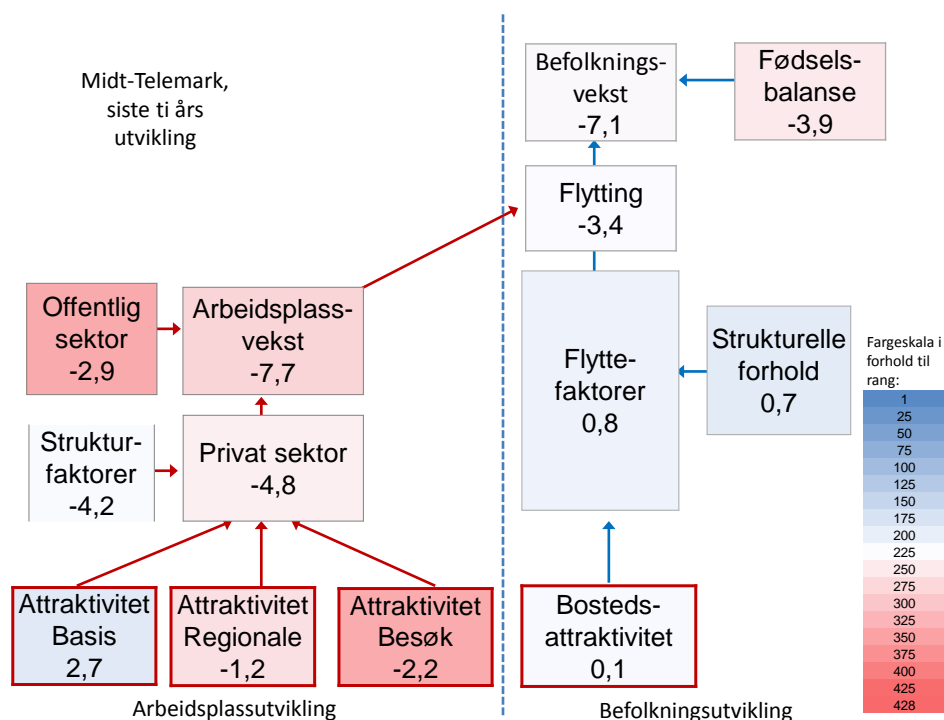
Øvre Romerike har høyest bostedsattraktivitet over tid blant regionene på Østlandet. Et noe overraskende trekk er at regioner som Akershus Vest, Nedre Romerike og Follo kommer ut som blant de minst attraktive som bosted av alle regionene i landet. Dynamikken i den utvidede Osloregionen er noe spesiell, og er nok preget av at den høye nettoinnflyttingen presses ut til regioner som har ledig areal til boligbygging.

Øst-Telemark og Grenland er omtrent like attraktive, og er rangert som nummer 33 og 34. Det er også noe overraskende at Grenland er rangert over Drammensregionen, men det skyldes at Drammensregionen har helt spesielt gode strukturelle betingelser for å få innflytting. Når disse gode betingelsene er tatt hensyn til, så har ikke Drammensregionen spesielt høy innflytting. Vest-Telemark har svært lav bostedsattraktivitet, og er rangert helt nede på 72. plass.

Midt-Telemark er litt under middels attraktiv, og er rangert som nummer 49 av de 83 regionene.

4.4.3 Oppsummering attraktivitet

I figuren under oppsummeres analysen av flytting og bostedsattraktivitet i Midt-Telemark.

Figur 41: Relativ utvikling i Midt-Telemark de ti siste årene, dvs. differanse mellom utviklingen i Midt-Telemark og i Norge. Tallene som har med arbeidsplassvekst å gjøre er i prosent av sysselsetting, mens tall for befolkningsvekst og bostedsattraktivitet til venstre i prosent av befolkning.

Befolkningsveksten i Midt-Telemark har vært 7,1 prosentpoeng lavere enn landsgjennomsnittet i perioden 2003 til 2012. Denne relative nedgangen skyldes netto fraflytting og negativ fødselsbalanse. Fødselsbalansen utgjør 3,9 prosentpoeng, mens flyttingen utgjør 3,4.

Den relative arbeidsplassveksten har vært 7,7 prosentpoeng lavere enn landsgjennomsnittet i samme periode. Dette skyldes nedgang i både offentlig og privat sektor.

Den relativt lave veksten i privat sektor skyldes først og fremst strukturelle faktorer. Avviket mellom veksten i privat sektor i Midt-Telemark og resten av landet er på 4,8 prosent av samlet sysselsetting. Strukturelle forhold, som har med næringslivets størrelse og bransjesammensetning å gjøre, står for 4,4 prosentpoeng av dette avviket.

Næringslivet i Midt-Telemark har utviklet seg forskjellig. Basisnæringene har hatt en god utvikling, og vokst mer i Midt-Telemark enn i resten av landet, bransje for bransje. Besøksnæringene har hatt en svært dårlig utvikling.

Nettoflyttingen til Midt-Telemark har vært bedre enn arbeidsplassveksten skulle tilsi. Det skyldes at Midt-Telemark har ganske gunstige betingelser gjennom at kommunene er godt integrert i hverandres arbeidsmarkeder, og at det er gode muligheter for befolkningen i regionen til å pendle til andre regioner. Bostedsattraktiviteten har i tillegg vært litt bedre enn middels av norske regioner.

Midt-Telemark har vært attraktiv for bedrifter de siste ti årene, litt attraktivt som bosted, men svært lite attraktivt for besøk.

5. NæringsNM

NæringsNM er utviklet for å måle hvordan næringslivet presterer i ulike områder i Norge. For å måle næringsutviklingen i en kommune, ser vi på fire mål: Nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse^{iv}.

NæringsNM	Nyetableringer	1. Etableringsfrekvens: Antall nyregistrerte foretak som andel av eksisterende foretak i begynnelsen av året 2. Bransjejustert etableringsfrekvens: Basert på etableringsfrekvens, justert for effekten av bransjestrukturen 3. Vekst i antall foretak: Etableringsfrekvensen fratrukket nedlagte foretak
	Lønnsomhet	4. Andel foretak med positivt resultat før skatt 5. Bransjejustert lønnsomhet: Andel foretak med positivt resultat før skatt, justert for effekten av bransjestrukturen 6. Andel foretak med positiv egenkapital
	Vekst	7. Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen (KPI) 8. Andel foretak med realvekst justert for effekten av bransjestrukturen 9. Andel foretak med vekst i verdiskaping
	Næringslivets størrelse	10. Antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen

Nyetableringer i regioner og kommuner blir målt med tre indikatorer. Den første, etableringsfrekvens, måler antall nyregistrerte foretak i forhold til eksisterende antall foretak i begynnelsen av året. Bransjejustert etableringsfrekvens er etableringsfrekvensen fratrukket virkningen av bransjestrukturen i regioner og kommuner. Denne indikatoren viser om regionen har få eller mange etableringer når vi tar hensyn til at etableringsfrekvensen varierer mye mellom ulike bransjer. Den tredje indikatoren er vekst i antall foretak. Dette vil være etableringsfrekvensen fratrukket frekvensen av nedlagte foretak.

Lønnsomheten i regionenes næringsliv blir målt med tre indikatorer. Den første er andel foretak med positivt resultat før skatt. I tillegg har vi målt andel lønnsomme foretak justert for bransjestrukturen. Den tredje indikatoren er andel foretak med positiv egenkapital.

Vekst i regionene er målt med andel foretak med omsetningsvekst større enn prisstigningen. Også her har vi en andre indikator som justerer for bransjestruktur. Den tredje indikatoren er andel foretak med vekst i verdiskaping.

Indikatoren "næringslivets størrelse" er antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen.

For hver indikator rangeres regioner og kommuner. Rangeringsnumrene legges så sammen innenfor hver gruppe.

Til slutt summeres rangeringsnumrene for de fire indeksene nyetablering, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse. Den regionen og kommunen som har lavest sum, kommer ut som vinner av årets NæringsNM.

5.1 Nyetableringer

Etableringsfrekvensen er antall nyetablerte foretak som prosent av antall eksisterende foretak i begynnelsen av året.

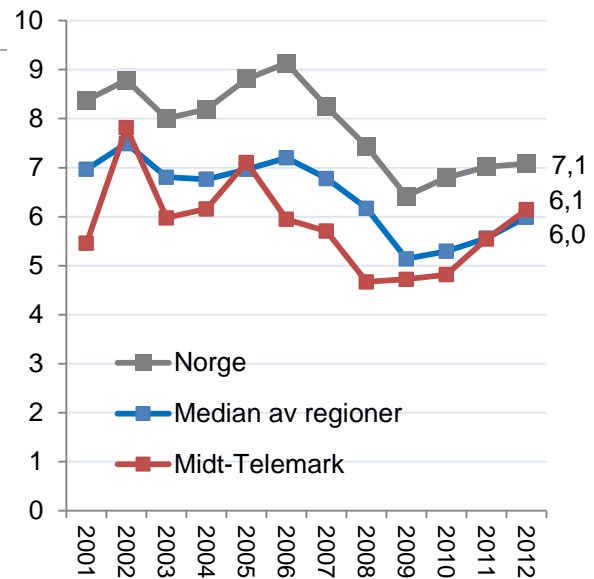
Etableringsfrekvensen i Norge har vært ganske høy i hele perioden fra 2001 til 2006, før den begynte å synke. I denne perioden økte også antall foretak raskere enn veksten i økonomien. Det kan være flere årsaker til det. Kanskje ble det flere foretak som ble registrert, som tidligere var uregistrert. Kanskje ble det vanligere å splitte opp virksomheter i drifts- og eierselskap. En tredje årsak kan være at det kreves et registrert foretak å opprette et domene på internett. Det kan synes som om etableringsfrekvensen og veksten i antall foretak nå er på et mer normalt nivå, og at økningen de siste to årene reflekterer at veksten i næringslivet er på vei opp.

Midt-Telemark har ligget under landsgjennomsnittet og medianregionen mellom 2005 og 2010. Siden 2008 har det vært vekst i etableringsfrekvensen i Midt-Telemark, og den har så vidt vokst forbi nivået til medianregionen i 2012.

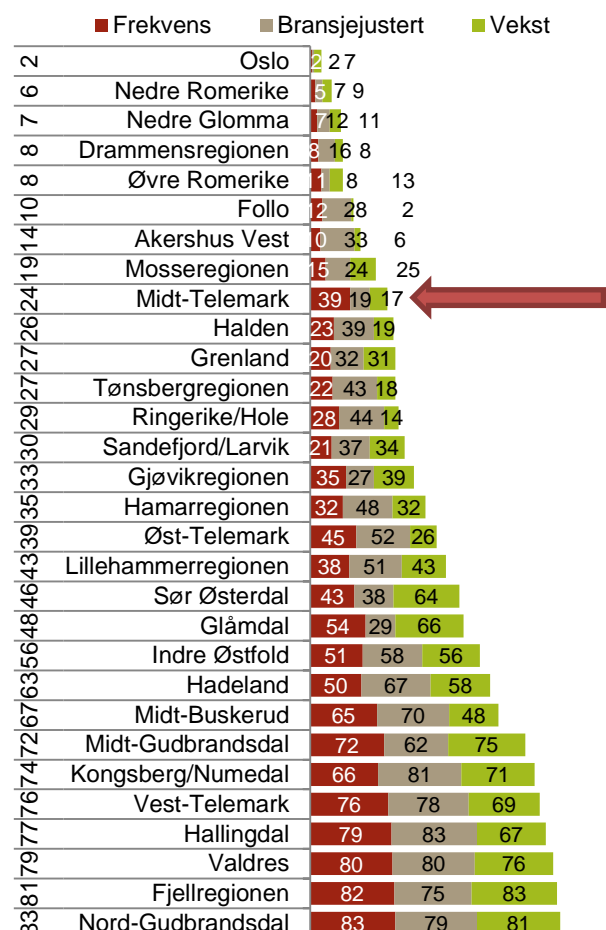
5.1.1 Etableringsindeksen for regioner

Etableringsindeksen har tre indikatorer for nyetablering: etableringsfrekvensen, den bransjejusterte etableringsfrekvensen og vekst i antall foretak. Den bransjejusterte etableringsfrekvensen tar hensyn til bransjestrukturen, og måler etableringsfrekvensen bransje for bransje. Vekst i antall foretak er etableringsfrekvens fratrukket andel nedlagte foretak. Til sammen gir etableringsindeksen et godt bilde på etableringsaktiviteten i regionene.

Oslo har høyest etableringsfrekvens på Østlandet, og rangerer som nummer to av de 83 regionene i landet. Midt-Telemark er rangert som nummer 24. Dette er den beste plasseringen av regionene i Telemark.

Figur 42: Etableringsfrekvensen i Midt-Telemark og medianen av regionene i Norge i perioden 2001-2012.

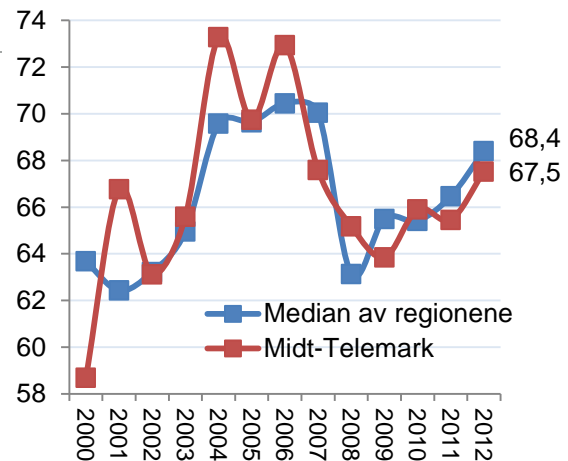
Figur 43: Etableringsindeksen i regionene på Østlandet. Rangering blant landets 83 regioner i 2012 til venstre, og rangering siste ti år i parentes. Rangering for de tre etableringsindikatorerne vises i figuren.

5.2 Lønnsomhet

Lønnsomheten i næringslivet måles som andel av foretakene med positivt resultat før skatt. Med denne metoden teller små og store foretak likt.

Lønnsomheten i norsk næringsliv var på topp i årene fra 2004 til 2007. I 2008 sank lønnsomheten brått, men har vært stigende i de fire siste årene. I 2012 hadde 68,4 prosent av alle regnskapspliktige foretak et positivt resultat før skatt.

Andelen foretak med et positivt resultat før skatt var lavt i Midt-Telemark i 2000, men andelen forbigjorde medianregionen i 2004 og 2006. Siden 2008 har det vært vekst i andelen foretak med positivt resultat. Midt-Telemark hadde en andel som var omtrent like høy som medianregionen i 2012.

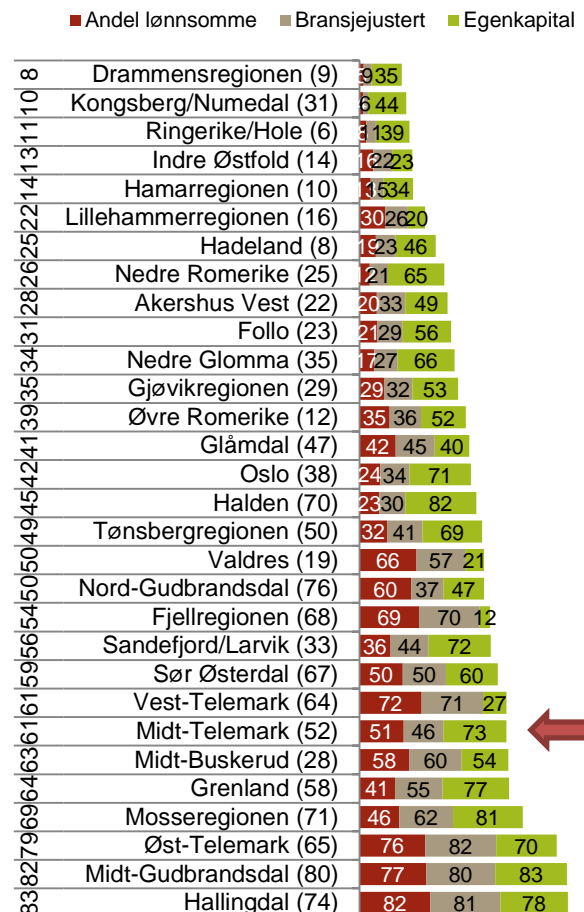
Figur 44: Prosentvis andel foretak med positivt resultat før skatt sammenliknet med medianen av regionene i Norge.

5.2.1 Lønnsomhetsindeksen for regioner

I figur 46 ser vi hvordan regionene gjør det på lønnsomhetsindeksen. Lønnsomhetsindeksen er sammensatt av tre indikatorer: andel foretak med positivt resultat, den bransjejusterte andelen og andelen av foretak med positiv egenkapital.

Midt-Telemark rangerer som nummer 61 av 83 regioner på lønnsomhetsindeksen. Midt-Telemark rangerer svakest på andelen foretak med positiv egenkapital. Midt-Telemark skårer derimot omtrent middels på den bransjejusterte andelen vekstforetak.

De andre regionene i Telemark skårer også dårlig for lønnsomhet i 2012.

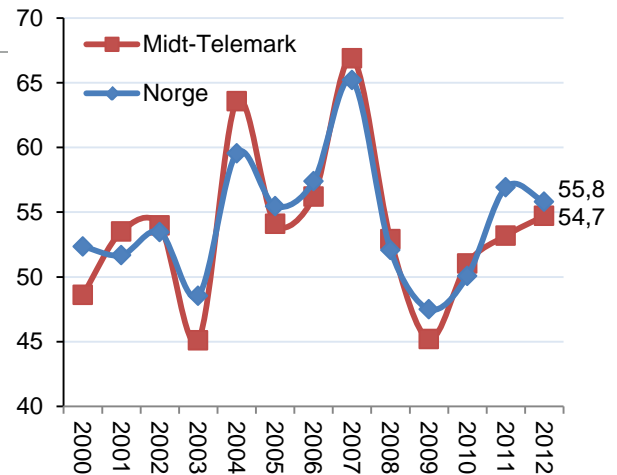

Figur 45: Lønnsomhetsindeksen for regioner. Ranging blant landets 83 regioner i 2012 til venstre, og ranging for de tre siste ti år i parentes. Ranging for de tre lønnsomhetsindikatorer vises i figuren.

5.3 Vekst

Andel vekstforetak i Norge var rekordhøyt i 2007, da 65,2 prosent av foretakene hadde omsetningsvekst høyere enn prisstigningen. Andel vekstforetak sank deretter dramatisk de to neste årene, og var på 47,5 prosent i 2009. Etter dette har andel vekstforetak tatt seg opp, og det var en sterk økning i andel vekstforetak fra 2010 til 2011, før andelen sank igjen i 2012. I 2012 var det 55,8 prosent av foretakene i Norge som hadde vekst høyere enn prisstigningen.

Andelen vekstforetak i Midt-Telemark har stort sett vært like stor som andelen nasjonalt. I 2009 var andelen lavere, men andelen var like høy som på landsbasis igjen i 2012.

Figur 46: Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen og medianen av regionene i Norge.

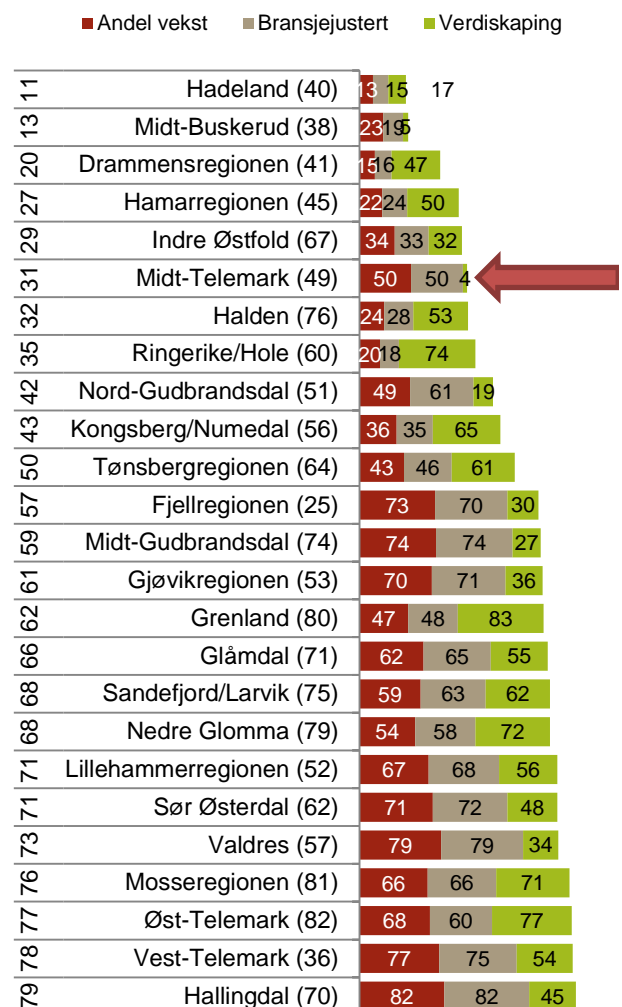
5.3.1 Vekstindeksen for regioner

Vi måler veksten i næringslivet i regionene ved hjelp av tre indikatorer. Den første indikatoren er andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen. Den andre indikatoren er andel vekstforetak, justert for bransjestrukturen i regionene. Den tredje indikatoren er andel foretak med vekst i verdiskapingen. Den endelige vekstindeksen er basert på regionenes rangering med hensyn til de tre vekstindikatorerne.

Figur 48 viser vekstindeksen for regionene på Østlandet (regionene i Østfold, Vestfold, Buskerud, Hedmark, Oppland og Telemark).

Midt-Telemark rangeres som nummer 31 av landets 83 regioner på vekstindeksen. Verdiskapningen rangerer høyest. Bare tre regioner i Norge hadde en høyere andel foretak med vekst i verdiskapningen i 2012. Derimot skårer Midt-Telemark under medianregionen på andelen foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen og på andelen vekstforetak justert for bransjestrukturen.

Midt-Telemark skårer høyere enn de øvrige regionene i fylket på vekstindeksen.

Figur 47: Vekstindeksen for regioner. Rangering blant landets 83 regioner i 2012 til venstre, og rangering siste ti år i parentes. Rangering for de tre vekstindikatorerne vises i figuren.

5.4 NæringsNM for regioner

NæringsNM er en rangering av kommuner, regioner og fylker basert på et sett med ti indikatorer for nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse. Formålet er å komme fram til et mål som forteller hvordan næringslivet samlet sett gjør det i en region. Telemarksforskning har utarbeidet NæringsNM for NHO de siste ni årene.

Figur 49 viser plasseringen til Midt-Telemark i årene 2000-2012.

Midt-Telemark hadde best rangering i 2004, da de kom på 28. plass. Før det rangerte regionen noe under eller langt under medianregionen.

Etter 2004 har plasseringen sunket, og nådde et bunnpunkt i 2009, da regionen kom på 77. plass. Plasseringen i 2012 er derimot bedre enn plasseringen året før. Midt-Telemark kom på 54. plass i NæringsNM i 2012. Dette er under middelveiden.

5.4.1 Regionene på Østlandet

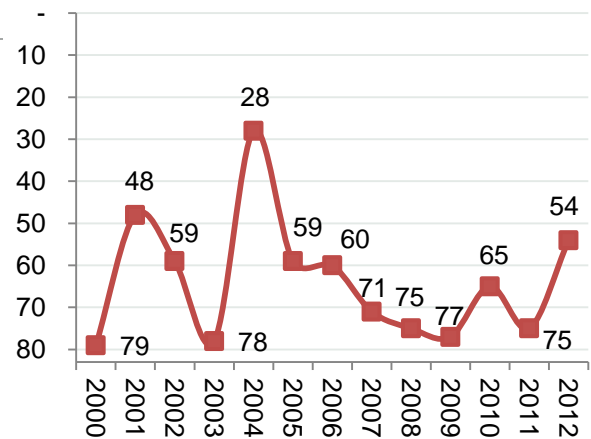
Figur 50 viser plasseringen til regionene på Østlandet i NæringsNM 2012. Rangeringsnumrene vises helt til venstre. Rangeringen samlet sett for den siste tiårsperioden er vist i parentes ved siden av regionnavnet.

Midt-Telemark kom på 54. plass i 2012. I et tiårsperspektiv har Midt-Telemark kommet på 64. plass. Det har altså vært en forbedring i Midt-Telemark det siste året i forhold til de ti foregående.

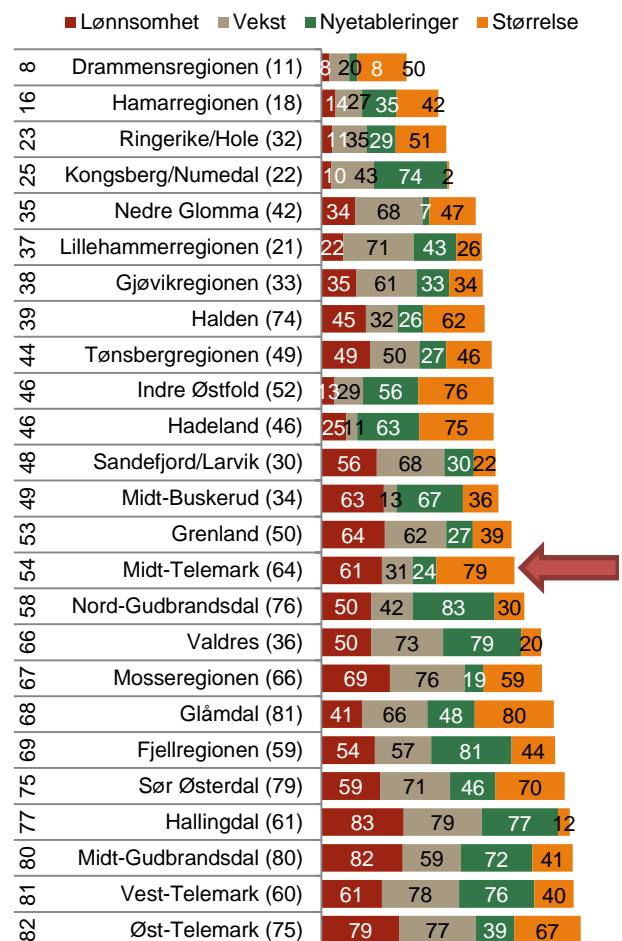
Andelen nyetableringer i Midt-Telemark trekker plasseringen opp, mens størrelsen trekker plasseringen ned.

Grenland gjorde det litt bedre enn Midt-Telemark i 2012. Øst- og Midt-Telemark kom nesten på siste plass nasjonalt.

Regioner som Drammensregionen, Hamarregionen, Ringerike/Hole og Kongsberg/Numedal skåret høyest på Østlandet i 2012.

Figur 48: Rangeringen til Midt-Telemark i NæringsNM i årene 2000-2012 av 83 regioner.

Figur 49: NæringsNM for regionene på Østlandet. Rangering blant landets 83 regioner i 2012 til venstre, og rangering siste ti år i parentes. Rangering for de fire indeksene vises i figuren.

5.5 NæringsNM for kommuner

Skien ble beste kommune i NæringsNM av kommunene i Telemark i NæringsNM 2013, som baserer seg på resultatene fra 2012. Skien ble likevel ikke bedre enn nummer 112 av 428 kommuner i landet. Kommunene i Telemark gjør det dermed ikke spesielt godt i NæringsNM. Seljord er beste kommune i Telemark hvis vi ser på resultatene for de ti siste årene under ett, og er nummer 75 av 428 kommuner på denne rankingen.

Nome og Bø ble nummer to og tre av kommunene i fylket, og ble rangert som nummer 136 og 146. De er begge litt over middels rangert for de siste ti årene, der Bø er nummer 131 og Nome nummer 182.

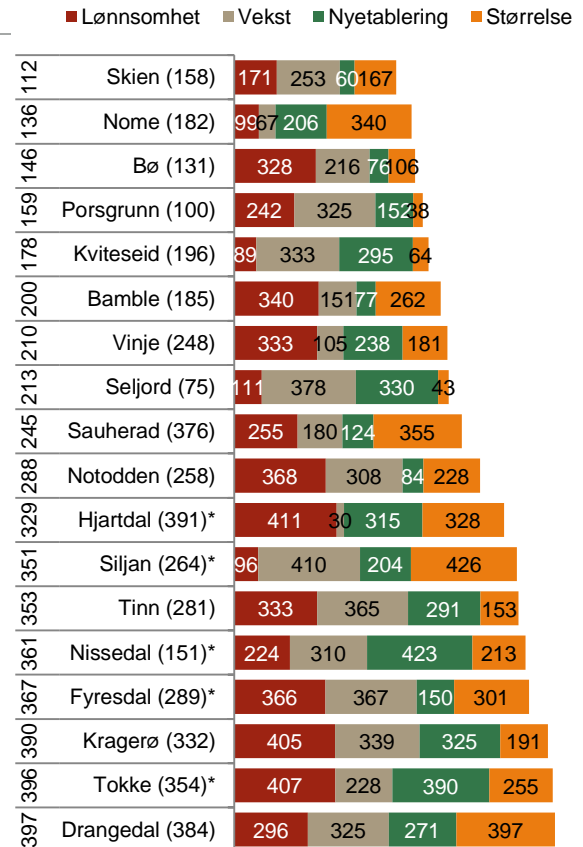
Sauherad ble nummer 245, som er litt under middels. Sauherad har gjort det ganske svakt for de siste ti årene, der kommunen er nummer 376.

Kommunenes utvikling i NæringsNM er vist i figur 52. Bø har gjort det ganske bra i mange av årene, men har også resultater under middels i noen år. Bø tjener en del på å ha ganske mye næringsliv.

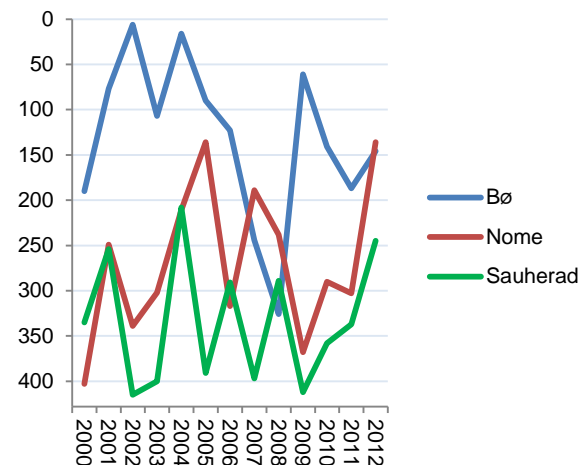
Nome har gjort det middels i noen år, men en del under middels i andre. 136. plassen i siste NæringsNM er tangering av beste plassering. Nome ble også nummer 136 i 2005.

Sauherad hadde sin beste plassering som nummer 208 i 2004. Resultatet i siste NæringsNM er det nest beste resultatet siden 2000.

Felles for alle de tre kommunene i Midt-Telemark er at de forbedret seg i siste NæringsNM det siste året. Det rimer med utviklingen i antall arbeidsplasser, som også var ganske god i 2012.

Figur 50: Resultat i NæringsNM for kommunene i Telemark. Alle tall er rangeringer blant landets 428 kommuner, til venstre rangering for NæringsNM siste år, i parentes siste ti år. I figuren vises rangeringer for hver av de fire indeksene.

Figur 51: Kommunene i Midt-Telemark sin rangering i NæringsNM fra 2000 til 2012.

6. Innovasjon

Innovasjon er et sentralt begrep for å forklare global vekst. Nye produkter og forbedrede prosesser skaper økonomisk vekst. Det er derfor interessant å forsøke å måle regionale variasjoner i næringslivets innovasjon. Kan slike forskjeller være med på å forklare hvorfor regionene har ulik næringsutvikling?

Statistisk Sentralbyrå gjennomfører regelmessig en spørreundersøkelse om innovasjon i næringslivet, som vi har fått tilgang til. Siste utgave av denne undersøkelsen ble gjennomført i 2010 og omfattet 6 595 foretak. Mange av disse hadde virksomhet i flere bransjer og kommuner, og hadde til sammen 10 870 bedrifter. Undersøkelsen har en rekke spørsmål om FoU, innovasjon og samarbeid. Vi har konsentrert oss om spørsmål som går direkte på om bedriftene faktisk har gjennomført innovasjoner.

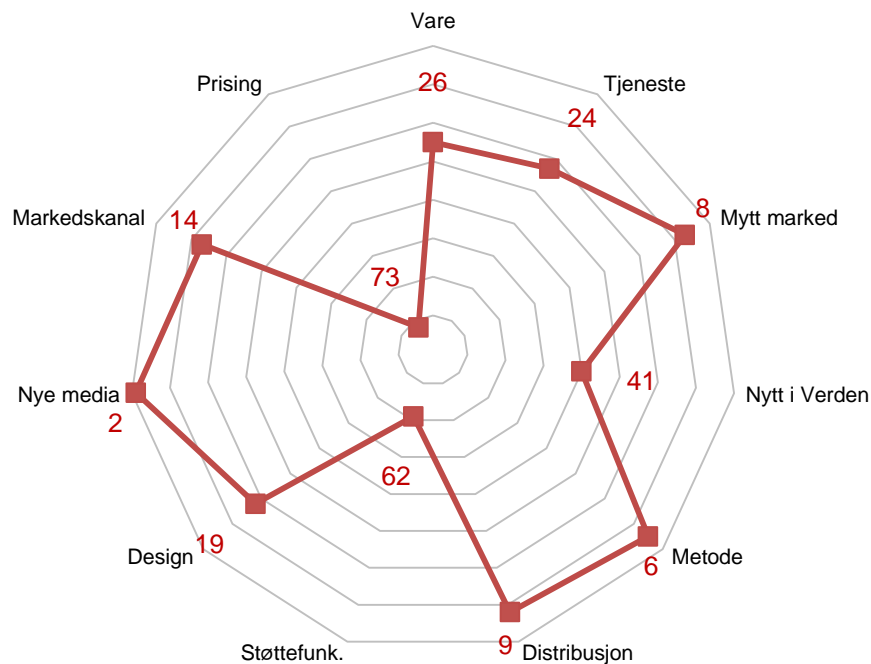
Tabell 13: Spørsmål fra innovasjonsundersøkelsen som er brukt i innovasjonsmålingen.

	Tekst: Verdi lik 1 hvis...	Kort navn	Vekt
Produkt-innovasjon	foretaket introduserte produktinnovasjon i form av nye eller vesentlig forbedrede varer i perioden 2008-2010	Vare	2
	foretaket introduserte produktinnovasjon i form av nye eller vesentlig forbedrede tjenester i perioden 2008-2010	Tjeneste	2
	foretaket hadde produktinnovasjoner nye for markedet i perioden 2008-2010	Nytt for markedet	4
	foretaket hadde produktinnovasjoner nye for verdensmarkedet i perioden 2008-2010	Nytt i Verden	4
Prosess-innovasjon	foretaket har introdusert nye eller vesentlig forbedrede metoder for produksjon eller fremstilling av varer og tjenester i 2008-2010	Metode	2
	foretaket har introdusert nye eller vesentlig forbedrede metoder for lagring, levering eller distribusjon av varer og tjenester i 2008-2010	Distribusjon	1
	foretaket har introdusert nye eller vesentlig støttefunksjoner, som systemer for vedlikehold, innkjøp, regnskap eller IT i 2008-2010	Støttefunksjon	1
Markeds-innovasjon	foretaket i 2008-2010 introduserte markedsinnovasjoner i form av: vesentlige endringer i design (utseende/utforming) av en vare eller tjeneste	Design	1
	foretaket i 2008-2010 introduserte markedsinnovasjoner i form av: nye media eller nye måter for promotering av produktet	Media	1
	foretaket i 2008-2010 introduserte markedsinnovasjoner i form av: nye måter for produkt plassering eller salgskanaler	Markedskanal	0,5
	foretaket i 2008-2010 introduserte markedsinnovasjoner i form av: nye metoder for prising	Prising	0,5

I tabellen over ser vi de spørsmålene som danner grunnlag for indikatorer for innovasjon i regioner og fylker. De er samlet i tre typer av innovasjon: Produktinnovasjon, prosessinnovasjon og markedsinnovasjon. Det er også definert vekt for hvert av spørsmålene, som vi bruker når vi skal lage en samlet indeks for innovasjon. Vektingen er skjønnsmessig, og baserer seg på at noen av spørsmålene intuitivt virker å være viktigere enn andre. Spørsmål om produktinnovasjoner er nye for markedet og om produktinnovasjonene er nye for verdensmarkedet er tillagt størst vekt. Spørsmål om nye måter for produkt plassering eller nye metoder for prising er gitt lavest vekt.

6.1 Innovasjon i Midt-Telemark

De ulike spørsmålene på forrige side har med ulike typer innovasjon å gjøre. Svarene fra bedriftene i Midt-Telemark viser hvor stor andel av bedriftene som har oppgitt ulike innovasjonstyper. Disse andelene har vi rangert blant de 80 regionene vi bruker for innovasjonsundersøkelsen. For rangeringen bruker vi en kombinasjon av andel bedrifter med innovasjon av de ulike typene, og andel av sysselsettingen i innovative bedrifter.

Figur 52: Midt-Telemarks rangering med hensyn til andel som oppgir å ha gjennomført ulike typer av innovasjoner.

Rangeringen til Midt-Telemark for de 11 ulike innovasjonstypene er vist i figuren. Rangeringsnumrene går fra 1= beste region til 80= dårligste region.

Andelen innovative bedrifter i Midt-Telemark er spesielt høy i kategorien «nye media». Der skårer Midt-Telemark nummer 2. Også i innovasjonstypen «metode» og «nytt marked» skårer Midt-Telemark blant landets ti beste regioner.

De fleste innovasjonstypene rangerer over medianregionen. Bare «prising» og «støttefunksjoner» har en lav rangering.

6.1.1 Innovasjonsgrad i regionene

Vi har brukt spørsmålene som var vist på forrige side til å finne andelen av bedriftene som oppgir å ha gjennomført innovasjoner på de ulike områdene. En del av bedriftene som har svart på undersøkelsen er store bedrifter som har virksomhet i flere regioner. Vi har da tatt med slike bedrifter også, men vektet svarene fra disse bedriftene lavere enn for bedrifter som har hele sin virksomhet i regionen. Det er fordi vi anser at de lokale bedriftene er mer representative for regionens innovasjonsklima enn avdelinger av større foretak.

I tabellen under viser vi resultatene for regionene på Østlandet.

Tabell 14: Andel innovative bedrifter for de ulike innovasjonstypene, blant regionene på Østlandet. Samlet rang for frekvens, og rang for andel av samlet sysselsetting innen innovative bedrifter helt til høyre.

Rang	Region	Vare	Tjeneste	Nytt marked	Nytt i Verden	Metode	Distribusjon	Støttefunk.	Design	Nye media	Markedskanal	Prising	Rang frekvens	Rang veid syss
2	Kongsberg/Numedal	29,0	9,9	26,8	22,7	28,1	6,1	11,8	14,4	10,8	10,8	6,4	14	1
3	Midt-Buskerud	54,9	19,7	46,5	14,0	40,8	14,0	5,7	54,9	54,9	14,0	7,0	1	40
5	Halden	21,5	14,9	27,6	13,0	25,4	2,2	6,3	25,4	29,2	25,1	16,6	15	2
14	Gjøvikregionen	29,7	9,5	31,2	10,5	21,1	3,3	10,7	25,4	17,7	13,1	16,2	19	13
19	Ringerike/Hole	28,0	12,8	27,2	4,9	26,5	12,8	18,9	11,8	8,3	3,4	4,9	34	9
20	Midt-Telemark	26,8	14,6	34,1	7,3	34,1	12,2	7,3	21,9	39,0	19,5	0,0	9	43
21	Nedre Glomma	32,0	11,6	30,3	10,7	15,2	5,4	10,7	19,9	21,4	12,2	8,6	22	18
24	Sandefjord/Larvik	27,7	16,5	29,3	6,9	16,0	5,9	12,8	21,8	27,7	13,8	10,1	23	25
25	Tønsbergregionen	30,2	8,8	28,7	13,5	11,7	5,5	8,9	20,5	19,7	13,7	11,5	27	23
27	Grenland	25,6	16,6	25,8	8,3	23,0	11,8	14,9	17,2	19,6	12,1	8,4	28	24
30	Drammensregionen	27,4	12,5	28,0	12,4	15,2	5,5	11,3	20,0	21,7	11,4	10,2	26	35
34	Fjellregionen	20,8	19,5	33,8	0,0	19,5	6,5	9,1	24,7	24,7	27,3	6,5	24	53
40	Lillehammerregionen	12,9	15,8	23,9	1,9	18,7	9,1	20,1	21,8	23,9	20,9	15,1	42	37
43	Vest-Telemark	22,4	9,4	22,4	13,0	21,3	0,0	11,8	19,4	15,9	13,0	19,4	36	66
48	Mossregionen	19,5	7,5	22,0	3,6	12,0	9,5	9,5	20,9	21,5	20,4	11,4	49	42
55	Hamarregionen	21,6	10,5	22,1	2,2	14,0	3,4	10,5	15,4	17,9	7,8	5,6	57	45
58	Glåmdal	18,8	9,8	19,3	1,2	18,2	0,0	4,9	17,3	22,2	8,9	13,5	64	50
60	Indre Østfold	26,1	5,5	16,8	3,8	20,6	1,8	5,5	13,0	16,4	12,7	9,3	65	55
62	Øst-Telemark	18,0	6,6	18,0	11,4	24,7	4,8	7,2	6,6	10,9	6,6	8,5	56	64
65	Hadeland	11,8	22,2	28,1	0,0	0,0	22,2	22,2	11,4	11,8	5,9	5,9	53	68
68	Gudbrandsdal	13,6	12,2	15,2	7,6	16,7	0,0	10,5	10,3	22,6	16,5	13,6	66	59
69	Valdres	13,1	0,0	13,1	7,5	31,8	13,1	20,6	13,1	20,6	7,5	0,0	60	77
76	Hallingdal	2,9	4,4	4,4	2,9	8,8	10,3	5,9	7,4	26,5	23,5	19,1	76	65
79	Sør Østerdal	7,9	1,2	2,4	0,0	10,2	0,0	0,0	6,7	4,8	6,7	14,0	79	69

Midt-Telemark blir rangert som nummer 20 av de 80 regionene som er rangert her. Dette er beste plassering i Telemark. Andelen bedrifter som har gjort innovasjoner som er nytt for markedet, som har introdusert nye eller vesentlig forbedrede metoder for produksjon eller som har introdusert nye media er spesielt store. Innovasjonsgraden for nye metoder for prising er lav.

Av den nest siste kolonnen «Rang frekvens» ser vi at Midt-Telemark rangerer høyt, blant topp ti i landet. Det betyr at andelen bedrifter som er innovative er høy i forhold andelen i de fleste andre regioner. Antallet innovasjonsbedrifter som andel av samlet sysselsetting er derimot omtrent middels, det ser vi av siste kolonne.

6.2 Innovasjonsklima

Andelen av innovative foretak varierer ganske sterkt mellom ulike bransjer. I en bransje som produksjon av datamaskiner og elektroniske produkter oppgir over 65 prosent av foretakene at de har introdusert nye produkter på markedet, mens i andre bransjer er andelen null. Samtidig øker sannsynligheten for at bedriften er innovativ med størrelsen til bedriften. Dermed vil en region som har mange bedrifter i bransjer med høy innovasjonsgrad naturlig få en høyere andel innovative bedrifter, mens regioner med mange bedrifter i bransjer med lav andel innovative bedrifter vil sannsynligvis få lave andeler med innovative bedrifter. Vi kan måle andelen innovative bedrifter i regionene, der vi samtidig korrigerer for ulikheter i bransjestruktur og fordeling mellom små og store bedrifter. Da får vi et uttrykk for om regionen har høy eller lav andel innovative foretak gitt sin bransje- og størrelsesstruktur. Vi kaller dette for *innovasjonsklima*^v. Vi konsentrerer oss om enbedriftsforetakene i denne analysen. Resultatene av denne analysen er gitt i tabellen under.

Tabell 15: Innovasjonsklima, målt som sannsynlighet for at en bedrift er innovativ gitt bransje og størrelse. Oslo er referansefylke, og har derfor verdien 0 for alle indikatorene. Tallene måler sannsynligheten for innovasjon i forhold til Oslo.

Rang	Fylke	Vare	Tjeneste	Nytt marked	Nytt Verden	Metode	Distribusjon	Støttefunk.	Design	Nye media	Markedskanal	Prising	Indekstall
1	Møre og Romsdal	0,3	0,3	0,3	0,1	0,7	0,2	0,4	0,1	0,1	-0,2	-0,3	4,8
2	Hordaland	0,2	0,2	0,1	0,3	0,4	0,2	0,7	0,1	0,0	0,2	0,3	4,7
3	Sør-Trøndelag	0,2	0,2	0,3	0,3	0,7	-0,3	0,0	0,1	0,1	-0,1	-0,4	4,5
4	Buskerud	0,2	-0,1	0,0	0,3	0,4	0,1	-0,2	0,1	0,1	0,0	0,1	2,9
5	Akershus	0,2	-0,2	0,0	0,2	0,2	-0,2	0,1	0,0	-0,1	-0,1	-0,2	0,9
6	Oppland	0,0	0,0	0,0	0,2	0,4	-0,3	0,4	-0,1	0,0	-0,4	0,0	0,9
7	Sogn og Fjordane	-0,3	0,5	0,0	-0,6	0,7	-0,6	0,3	0,3	0,4	-0,2	0,2	0,2
8	Oslo	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
9	Nordland	-0,2	0,6	-0,1	-0,5	0,3	-0,4	0,7	0,1	0,0	0,2	-0,3	-0,7
10	Telemark	-0,2	0,3	-0,4	-0,4	0,5	0,3	0,2	-0,1	0,0	0,0	0,0	-1,6
11	Rogaland	0,0	-0,2	-0,2	-0,2	0,2	-0,3	0,3	0,1	-0,3	-0,3	-0,3	-2,2
12	Troms	-0,2	0,3	-0,2	-0,2	0,1	0,1	-0,1	-0,3	-0,3	-0,2	-0,3	-2,3
13	Vestfold	0,0	0,0	-0,2	-0,3	0,0	-0,4	0,2	0,1	0,0	-0,1	0,1	-2,3
14	Nord-Trøndelag	0,0	0,1	-0,2	-0,9	0,6	0,2	0,0	0,2	0,1	0,1	0,4	-2,4
15	Aust-Agder	0,2	-0,4	0,0	0,1	0,3	-1,4	-0,9	0,1	-0,2	-0,2	-1,0	-2,7
16	Vest-Agder	-0,3	0,1	-0,5	-0,2	0,3	0,1	-0,1	0,2	-0,2	-0,4	-0,1	-2,7
17	Østfold	0,0	-0,2	-0,2	-0,3	0,2	-0,5	-0,3	-0,1	0,1	0,0	0,0	-3,0
18	Hedmark	-0,8	-0,1	-0,6	-2,3	0,0	-1,0	-0,4	-0,4	-0,2	-0,4	-0,3	-16,2
19	Finnmark	-1,0	-0,8	-0,7	-17,7	-0,3	-0,7	-0,3	-0,6	-1,0	-0,9	-1,1	-82,0

Møre og Romsdal er rangert best av fylkene når det gjelder innovasjonsklima, foran Hordaland og Sør-Trøndelag. Finnmark og Hedmark kommer ut klart svakere enn de andre fylkene. Det er forholdsvis jevnt mellom de andre fylkene.

Telemark gjør det middels bra. Det er like mange fylker som gjør det bedre enn Telemark som det er fylker som gjør det dårligere. Telemark har et forholdsvis godt innovasjonsklima innen distribusjon, og et forholdsvis dårlig innovasjonsklima når det gjelder å produsere produkter som er nye på markedet. Innovasjoner innen nye media, markedskanaler og prising er like store som for referanseverdien, Oslo.

6.2.1 Innovasjonsklima i regionene

Vi kan bruke samme metode for å beregne innovasjonsklima i regionene. Vi tar da utgangspunkt i rangeringer for hver enkelt innovasjonstype. Resultatene for regionene for Østlandet er vist i tabellen under.

Tabell 16: Innovasjonsklima, målt som sannsynlighet for at en bedrift er innovativ gitt bransje og størrelse. Oslo er referanseregion. Tallene i tabellen viser rangering for hver av indikatorene fra 1=beste region til 80=dårligste region.

Rang	Region	Vare	Tjeneste	Mytt marked	Nytt Verden	Metode	Distribusjon	Støttefunksjon	Design	Nye media	Markedskanal	Prising	Indekstall	Rang 2008
3	Midt-Buskerud	2	16	18	17	11	2	75	2	1	39	55	327	1
9	Fjellregionen	30	2	3	70	3	9	22	4	4	1	35	423	9
11	Midt-Telemark	45	5	10	24	10	50	14	6	41	48	77	436	26
15	Drammensregionen	19	30	20	9	52	44	41	20	25	28	19	492	23
16	Gjøvikregionen	18	33	22	5	36	47	33	25	47	57	22	499	19
23	Vest-Telemark	34	37	32	3	68	57	72	16	42	20	6	634	68
26	Lillehammerregionen	51	28	16	71	29	4	2	21	21	19	13	649	31
27	Sandefjord/Larvik	35	14	36	40	48	31	16	30	20	32	34	658	53
33	Gudbrandsdal	59	17	45	4	28	70	24	76	22	37	28	705	64
35	Grenland	29	27	48	41	24	16	17	50	32	24	40	713	56
39	Nedre Glomma	20	45	30	28	67	38	43	58	30	40	61	774	55
41	Mosseregionen	56	21	46	52	64	20	45	13	27	10	7	801	16
46	Halden	70	43	51	45	14	79	58	33	5	5	8	853	54
48	Ringerike/Hole	26	40	55	50	9	14	40	62	69	70	65	885	71
49	Kongsberg/Numedal	46	62	52	19	42	35	61	66	46	23	50	895	22
55	Tønsbergregionen	48	60	54	34	60	42	55	55	57	43	16	982	30
62	Indre Østfold	41	63	59	44	22	72	62	68	70	69	46	1062	50
66	Valdres	55	79	63	57	1	13	32	67	64	76	78	1070	36
69	Hamarregionen	54	51	53	55	59	45	47	69	55	66	66	1111	20
71	Hallingdal	79	75	78	56	57	10	65	70	19	3	10	1199	63
74	Glåmdal	78	47	69	78	63	77	59	59	33	44	32	1289	66
75	Øst-Telemark	76	54	77	54	54	69	79	74	62	67	23	1295	47
79	Sør Østerdal	74	76	80	66	74	55	76	72	76	65	12	1422	76
80	Hadeland	67	70	75	80	80	74	74	71	39	59	43	1434	42

Når vi ser på tilbøyeligheten til å være innovativ, og kontrollerer for bransje og størrelse, rangerer Midt-Telemark forholdsvis høyt, nummer tre på Østlandet og nummer 11 nasjonalt. Midt-Telemark rangerer spesielt høyt innen innovative tjenester og design. Regionen rangerer derimot lavt med hensyn på innovasjoner innenprising.

Midt-Telemark har bedre bransje- og størrelsesjusterte innovasjoner enn de øvrige regionene i fylket.

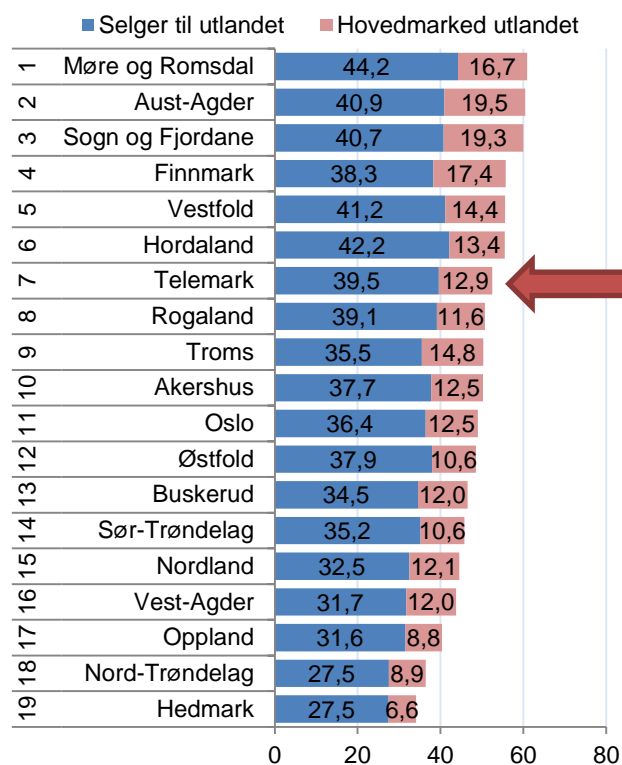
6.3 Internasjonalisering

Hvilke fylker har det mest internasjonale næringslivet? Innovasjonsundersøkelsen har også data om hvorvidt bedriftene selger varer og tjenester til utlandet, og om de har sitt hovedmarked utenlands. Det kan vi bruke for å se hvordan tilbøyeligheten til å selge varer og tjenester utenlands varierer mellom fylkene.

I figur 54 ser vi hvordan andelen som har eksport og som har sitt hovedmarked utenlands varierer mellom fylkene.

Møre og Romsdal har den høyeste andelen av eksportbedrifter i utvalget. Aust-Agder har den høyeste andelen av bedrifter som har sitt hovedmarked utenlands. Hedmark, Nord-Trøndelag og Oppland har lavest andel eksportbedrifter.

Telemark rangerer nummer 7. 39,5 prosent av bedriftene som har svart på undersøkelsen selger varene sine til utlandet, mens 12,9 prosent av bedriftene har sitt hovedmarked i utlandet.

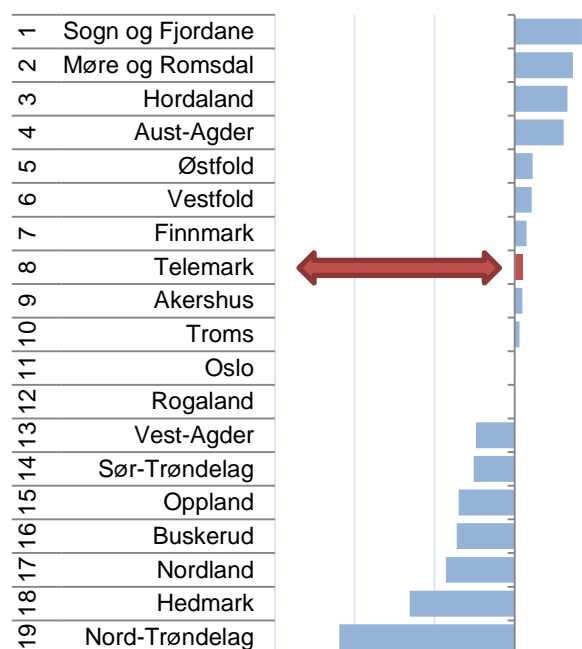
Figur 53: Andel av bedrifter i innovasjonsundersøkelsen som oppgir at de selger til utlandet, og som har sitt hovedmarked utenlands.

6.3.1 Eksportklima

Innovasjonsundersøkelsen er en utvalgsundersøkelse, og vi kan ikke være helt sikre på at utvalget er helt representativt for næringslivet i fylkene. Tilbøyeligheten til å eksportere varierer med hensyn til bransje, der det er noen bransjer som har mye eksport. Det er også flere store bedrifter som eksporterer enn små.

Vi kan derfor måle *eksportklima*^{vi} med å bruke samme metode som vi brukte for å måle innovasjonsklima. Resultatene er vist i figur 55. Her ser vi at Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal, Hordaland og Aust-Agder har en høyere eksporttilbøyelighet enn de andre fylkene.

Eksporttilbøyeligheten, eller eksportklimaet, i næringslivet i Telemark er litt bedre enn medianfylket og litt bedre enn referanseverdien, Oslo.

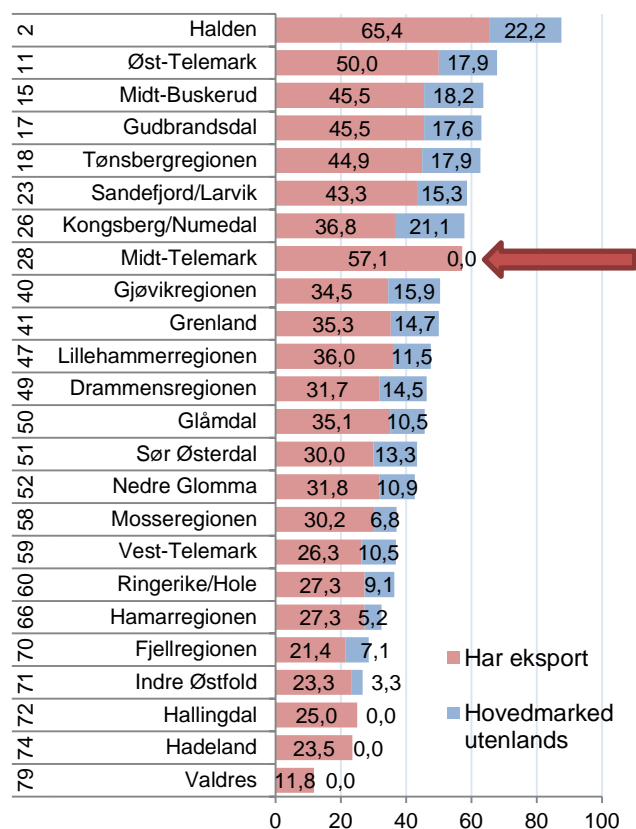
Figur 54: Eksportklima: Tilbøyelighet til å ha eksport, korrigert for størrelse og bransje.

6.3.2 Internasjonalisering regioner

Andelen av bedrifter som har eksport varierer ganske sterkt mellom regionene. I figur 56 ser vi hvordan andelen eksportbedrifter varierer i regionene på Østlandet.

Midt-Telemark har en høy andel bedrifter som eksporterer varene sine utenlands, mens ingen bedrifter har sitt hovedmarked utenlands. Midt-Telemark rangerer som nummer 28 av landets 83 regioner.

På Østlandet er det Halden som har høyest andel eksport, mens Øst-Telemark rangerer øverst i Telemark. Hadeland og Valdres har lavest andel bedrifter som eksporterer utenlands.

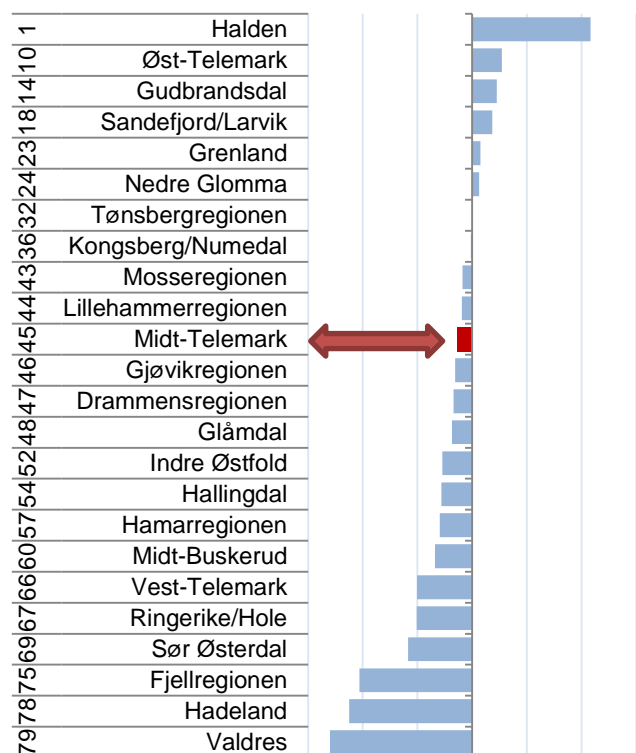
Figur 55: Andel av bedriftene i innovasjonsundersøkelsen som har eksport og som har sitt hovedmarked utenlands.

6.3.3 Eksportklime regioner

Når vi måler eksportklime, eller eksporttilbøyeligheten, korrigerer vi for forskjeller i størrelse og bransje. Da blir rangeringen noe annerledes. Halden har høyest eksporttilbøyelighet av alle regionene i landet, men mange regioner på Østlandet har lav eksporttilbøyelighet.

Vi har illustrert resultatene i figuren til høyre. Tallverdiene er ganske vanskelige å tolke intuitivt, med viser om bedriftene har en positiv eller negativ overhyppighet av eksport, gitt bransje og størrelse.

I denne analysen kommer Midt-Telemark på 45. plass blant landets 84 regioner, det vil si litt under medianregionen. Midt-Telemark må se seg slått av både Øst-Telemark og Grenland når det kommer til eksportklime.

Figur 56: Eksporttilbøyelighet korrigeret for størrelse og bransje.

6.4 Innovasjonssamarbeid

Innovasjonsundersøkelsen har også detaljerte spørsmål om innovasjonssamarbeid. Det spørres om hvilke typer institusjoner som bedriftene har samarbeid med, og hvor disse samarbeidspartnerne er lokalisert geografisk.

De første vi undersøker er hvor stor andel av bedriftene som har innovasjonssamarbeid, og hvor disse er lokalisert. Her viser vi bare resultater på fylkesnivå, fordi tallgrunnlaget blir for lite for regionene.

Tabell 17: Andel av enbedriftsforetak som oppgir samarbeid, fordelt etter samarbeidspartnerens lokalisering.

Fylke	Regionalt	Norge	Norden	Europa	USA	Kina/India	Andre land	Har samarbeid	SUM utland	N
Sør-Trøndelag	8,7	6,8	3,2	4,2	2,3	0,6	1,9	17,7	12,2	311
Møre og Romsdal	13,7	21,9	4,3	7,3	2,1	1,2	1,8	16,1	16,7	329
Oppland	16,5	15,9	4,4	6,0	5,5	0,5	0,5	15,9	17,0	182
Troms	7,5	9,5	4,1	5,4	2,7	0,7	0,0	15,0	12,9	147
Sogn og Fjordane	24,2	18,5	4,8	6,5	0,8	0,0	0,0	12,1	12,1	124
Akershus	9,9	7,1	5,0	5,8	3,4	3,4	3,2	11,9	21,0	496
Nord-Trøndelag	18,6	12,4	3,1	9,3	3,9	2,3	3,1	11,6	21,7	129
Hedmark	10,1	11,3	4,4	2,5	0,6	0,0	0,6	11,3	8,2	159
Telemark	11,3	18,1	9,6	9,6	1,1	1,7	2,3	11,3	24,3	177
Vest-Agder	13,8	15,5	7,2	8,3	3,3	1,1	2,2	11,0	22,1	181
Rogaland	9,3	10,6	5,0	6,1	3,5	0,9	1,7	11,0	17,3	538
Aust-Agder	14,7	14,7	6,2	10,1	1,6	2,3	3,1	10,9	23,3	129
Hordaland	5,0	6,6	1,9	3,7	1,4	0,6	0,4	10,3	8,1	484
Oslo	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,5	0,7	10,0	3,6	990
Nordland	16,3	10,5	1,0	4,8	1,4	1,0	2,4	9,6	10,5	209
Buskerud	9,2	15,8	7,0	9,5	1,1	0,0	0,7	8,8	18,3	284
Vestfold	8,7	7,9	6,7	9,5	3,2	2,8	4,3	8,7	26,5	253
Østfold	7,7	5,4	5,8	5,0	0,4	1,2	1,2	8,1	13,5	260
Finnmark	6,8	6,8	0,0	1,4	0,0	0,0	1,4	5,5	2,7	73

Fylkene er sortert etter hvor stor andel av bedriftene som har samarbeid. Det er Sør-Trøndelag og Møre og Romsdal som har høyest andel av bedrifter som har innovasjonssamarbeid. Det kan også være interessant å se hvor mange som har innovasjonssamarbeid med utenlandske partnere. Her er det Vestfold som skårer høyest, fulgt av Telemark og Aust-Agder. Sogn og Fjordane har klart høyest andel som har innovasjonssamarbeid regionalt, mens Oslo har klart lavest andel av regionale partnere. En skulle kanskje tro at bedrifter i Oslo ville hatt mange flere potensielle partnere å samarbeide med enn Sogn og Fjordane, så dette er kanskje noe overraskende.

Telemark har en omtrent middels andel bedrifter som har innovasjonssamarbeid med andre. Bedriftene i Telemark har en høy andel bedrifter som har samarbeid med en utenlandsk partner. Omtrent en fjerdedel av bedriftene samarbeider med bedrifter utenlands. Mange bedrifter i Telemark har samarbeid med bedrifter i Norden og i Europa for øvrig, mens det er få som har samarbeid med bedrifter i USA.

Fylkene er rangert etter hvor stor andel som oppgir å ha innovasjonssamarbeid, men de kan ha flere ulike typer samarbeidspartnere innenfor hvert geografiske område. Mer om typer partnere på neste side.

6.4.1 Type innovasjonspartnere

Det er også interessant å se hvilke typer innovasjonspartnere som bedriftene samarbeider med. I spørreundersøkelsen spørres det om hvorvidt partnere er kunde, leverandør, konkurrent, universitet, FoU-institusjon eller forskningsinstitutt.

Tabell 18: Andel som har innovasjonssamarbeid med ulike typer partnere.

Fylke	Har samarbeid	Eget konsern	Forskningsinstitutt	Konkurrenter	Konsulenter	Kunder	Lab/FoU-foretak	Leverandører	Universiteter
Østfold	8,1	3,1	3,1	0,8	2,3	5,8	3,5	5,4	2,7
Akershus	11,9	4,8	4,2	4,2	4,4	7,1	2,8	6,3	4,0
Oslo	10,0	0,7	0,5	0,7	0,7	0,7	0,6	0,7	0,6
Hedmark	11,3	1,9	3,1	2,5	2,5	7,5	2,5	6,3	3,1
Oppland	15,9	7,7	4,4	3,3	6,6	7,7	6,0	8,8	4,9
Buskerud	8,8	5,3	4,9	2,5	4,2	8,8	4,9	8,1	4,6
Vestfold	8,7	8,3	4,0	2,0	4,3	7,1	5,1	9,5	2,8
Telemark	11,3	7,9	7,3	1,1	5,1	10,7	5,1	9,0	7,3
Aust-Agder	10,9	4,7	3,9	7,0	4,7	11,6	3,9	13,2	3,9
Vest-Agder	11,0	7,2	5,5	2,2	4,4	6,6	8,3	9,4	7,7
Rogaland	11,0	4,5	3,3	4,1	4,1	7,2	3,5	6,7	3,7
Hordaland	10,3	2,1	2,3	1,4	2,7	3,1	2,7	3,5	1,9
Sogn og Fjordane	12,1	7,3	4,8	4,0	9,7	10,5	2,4	11,3	4,8
Møre og Romsdal	16,1	7,0	5,5	3,3	4,9	10,6	4,6	10,9	5,5
Sør-Trøndelag	17,7	2,6	3,5	2,9	2,9	6,1	2,3	3,9	3,5
Nord-Trøndelag	11,6	2,3	5,4	2,3	5,4	11,6	3,9	13,2	8,5
Nordland	9,6	3,8	2,9	3,3	1,9	10,5	1,9	7,2	5,7
Troms	15,0	1,4	2,0	2,7	4,1	7,5	2,7	5,4	4,1
Finnmark	5,5	2,7	2,7	0,0	2,7	4,1	1,4	2,7	0,0
Norge	11,4	3,9	3,3	2,5	3,4	6,3	3,1	6,1	3,5

I Telemark oppgir 10,7 prosent av bedriftene at de har innovasjonssamarbeid med kunder. 7,9 prosent av bedriftene oppgir at de har samarbeid med et eget konsern. 7,3 prosent sier at de har innovasjonssamarbeid med universiteter og en like stor andel oppgir å ha innovasjonssamarbeid med et forskningsinstitutt. Det er kun en liten andel av bedriftene i Telemark som har innovasjonssamarbeid med konkurrenter, men som vi ser av tilsvarende andel for Norge (nederste rad), er denne andelen også lav nasjonalt.

Oslo er fylket med lavest andel bedrifter som har innovasjonssamarbeid med andre typer partnere, mens Aust-Agder, Vest-Agder, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal har større andeler bedrifter som oppgir å ha samarbeid med ulike typer partnere.

7. Utdanning

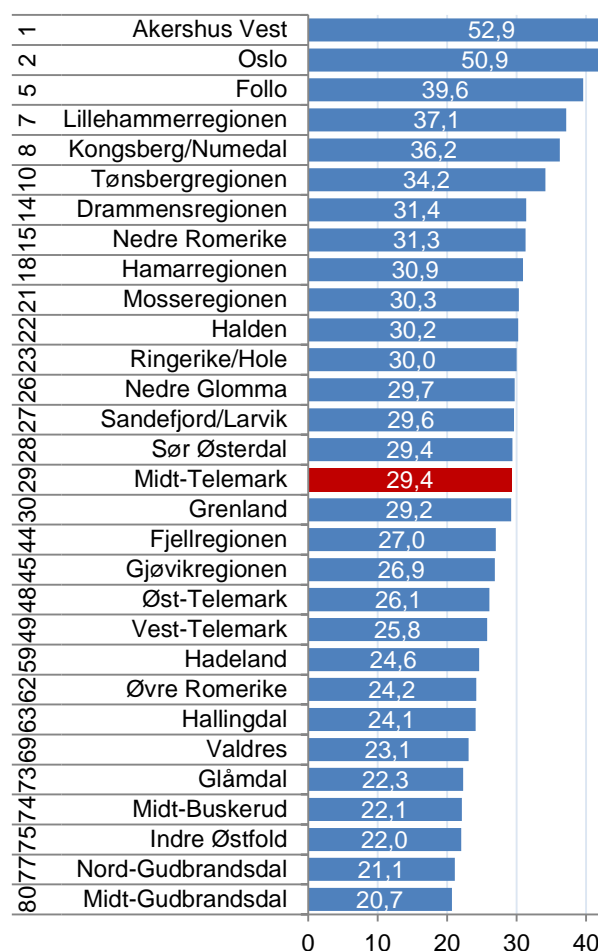
Det er stor interesse for utdanningsnivået, både generelt i befolkningen og i næringslivet. Et høyt utdanningsnivå regnes ofte som en kvalitet i seg selv, samtidig som mange antar at et høyt utdanningsnivå også er vekstfremmende for næringslivet. I regionale utviklingsstrategier, både blant fylkeskommuner og primærkommuner, er det ofte selvstendige målsettinger om å oppnå økt utdanningsnivå. Derfor har vi tatt med dette temaet i denne rapporten. Telemarksforskning har fått tilgang til data fra SSB om utdanningsnivå for alle sysselsatte fordelt på arbeids- og bokommune, og etter sektor og næring. Vi vil først presentere noen data om utdanningsnivå i befolkningen. Deretter konsentrerer vi oss om utdanningsnivået i næringslivet.

7.1 Utdanning i befolkning

Utdanningsnivået i befolkningen varierer ganske mye mellom regionene. Akershus Vest og Oslo er regionene med høyest utdanningsnivå i landet. Vi ser at spredningen av rangeringen varierer veldig mellom regionene på Østlandet. Nord-Gudbrandsdal og Midt-Gudbrandsdal har blant de laveste andelen, mens mange av regionene på Østlandet rangerer høyt.

I Midt-Telemark har 29,4 prosent av befolkningen som er i arbeid minst 3-årig høyere utdanning. Dette rangerer Midt-Telemark som nummer 29 av landets 83 regioner, et godt stykke over medianverdien.

Midt-Telemark er regionen i Telemark med høyest andel av sin befolkning med høyere utdanning. Grenland følger tett etter, mens Øst- og Vest-Telemark er rangert som henholdsvis 48 og 49, altså noe under medianverdien.

Figur 57: Andel av den sysselsatte befolkningen med høyere utdanning, blant regionene på Østlandet, 2012.

7.1.1 Utdanningsnivå i arbeidsliv og befolkning

På forrige side så vi hvordan utdanningsnivået varierte i den sysselsatte befolkningen. Når vi beregner andelen med høy utdanning etter arbeidssted i stedet for etter bosted, får vi et litt annerledes resultat. Midt-Telemark rangerer litt lavere som region, hvis arbeidsplasser blir fylt av høyt utdannede (nr. 31) enn andel høyt utdannede i befolkningen (nr. 29). 29,1 prosent av arbeidsplassene i Midt-Telemark blir utført av mennesker med høy utdanning.

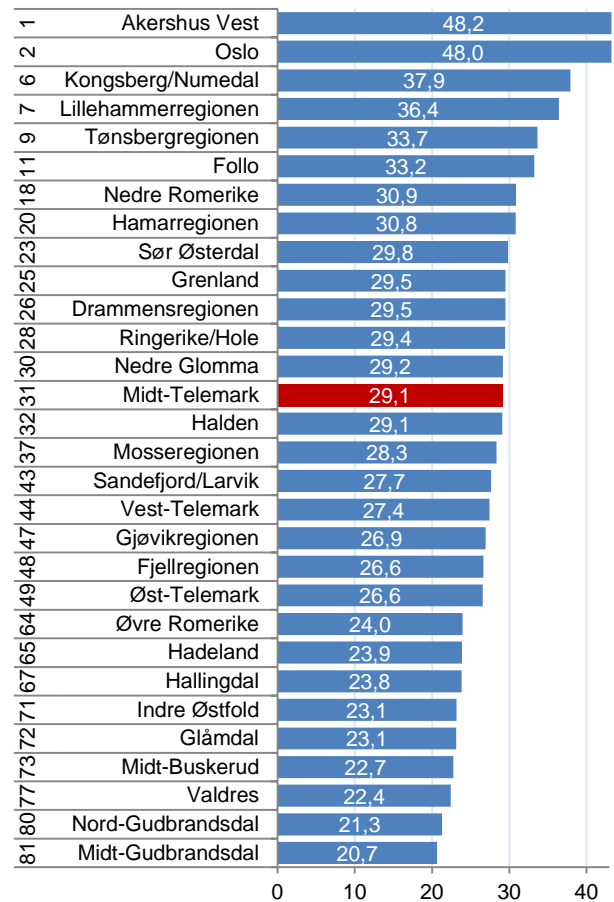
Akershus Vest og Oslo rangerer øverst også her, men andelen arbeidsplasser er lavere enn andelen bosatte. Det kan bety at Oslo og Akershus Vest er populære bosteder for folk med høyere utdanning. Grenland rangerer over Midt-Telemark; 29,5 prosent av arbeidsplassene i Grenland blir utført av folk med høyere utdanning.

7.1.2 Utdanningsnivå blant pendlere

Det kan være interessant å se på utdanningsnivået til de som pendler ut og inn av kommunene, og differansen mellom disse. Noen kommuner har mye høyere utdanningsnivå for de som pendler ut enn de som pendler inn. Det kan naturligvis komme av at kommunen ligger inntil en annen kommune med et svært kompetanseintensivt arbeidsliv.

I Bø har 41 prosent av de som pendler ut høyere utdanning, mens bare 30 prosent av de som pendler inn har det. 32,1 prosent av de med høy utdanning jobber i kommunen. Dette kan bety at Bø er et attraktivt sted å bo for de med høy utdanning. For Sauherad ser det ut til å være et noe motsatt bilde: Andelen av de med høy utdanning som pendler inn til kommunen er høyere enn andelen av de med høy utdanning som pendler ut og andelen som bor og jobber i samme kommune. Dette kan bety at Sauherad er et attraktivt sted å jobbe for de med høyere utdanning, men ikke et like attraktivt sted å bo. Nome ser ut til å være i en lik situasjon som Sauherad.

Kanskje er kommuner med høyt utdanningsnivå blant utpendlere attraktive som bosted for høyt utdannede? Det er et interessant spørsmål, men det er imidlertid første gangen vi har beregnet disse tallene, så vi skal være litt forsiktige med tolkningen foreløpig.

Figur 58: Andel med høyere utdanning av sysselsatte etter arbeidssted 2012.

Tabell 19: Andel med høyere utdanning hos pendlere.

Rang	Navn	Samme kommune	Pendler ut	Pendler inn	Differanse
15	Bø	32,1	41,0	30,0	11,0
61	Kragerø	25,3	29,9	24,1	5,8
69	Porsgrunn	29,5	33,4	28,0	5,5
168	Notodden	28,1	31,6	32,3	-0,7
175	Bamble	22,6	27,5	28,7	-1,3
178	Seljord	24,2	30,7	32,2	-1,5
211	Tinn	21,6	25,2	28,1	-2,9
248	Sauherad	28,2	28,0	32,8	-4,8
255	Skien	31,1	29,2	34,6	-5,4
256	Nissedal	23,1	25,5	30,9	-5,4
259	Fyresdal	24,9	30,5	35,9	-5,5
278	Kviteseid	24,9	24,6	31,0	-6,4
306	Nome	22,8	26,9	35,4	-8,5
323	Siljan	23,4	26,1	35,7	-9,5
348	Vinje	26,5	26,9	38,7	-11,8
372	Tokke	25,2	25,9	40,1	-14,2
397	Drangedal	19,8	18,0	36,2	-18,2
401	Hjartdal	18,0	20,8	39,4	-18,6

7.1.3 Utdanningsnivå sektorer

Det er stor forskjell på utdanningsnivået de de ulike sektorene. Fylke og stat har mye høyere andel med høyere utdanning enn de andre sektorene. Over 70 prosent av de som arbeider i fylkeskommunene har høyere utdanning, mens 64,4 prosent av de statsansatte har minst 3-årig utdanning.

Blant kommuneansatte er også utdanningsnivået høyere enn gjennomsnittet. Her har 46,1 prosent av arbeidstakerne høyere utdanning.

Næringslivet har mye lavere andel utdannede enn i offentlig sektor. 26,1 prosent av de som jobber i næringslivet har høyere utdanning.

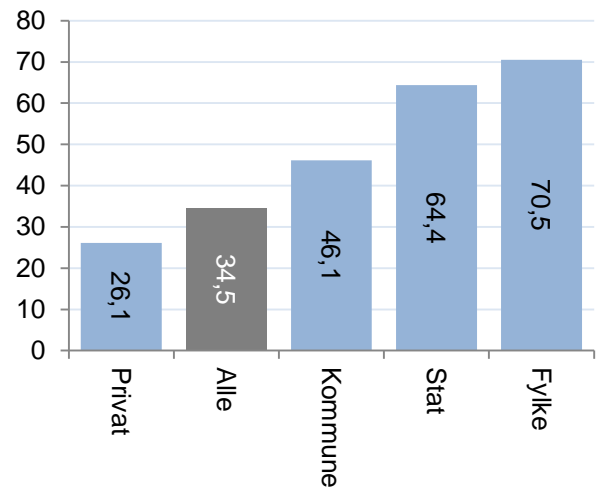
Det har naturligvis stor betydning for den regionale variasjonen i utdanningsnivået. Steder hvor en stor andel av sysselsettingen er i offentlig sektor vil naturlig få et høyere utdanningsnivå i arbeidslivet, og sannsynligvis også i befolkningen.

7.1.4 Utdanningsnivå næringslivet

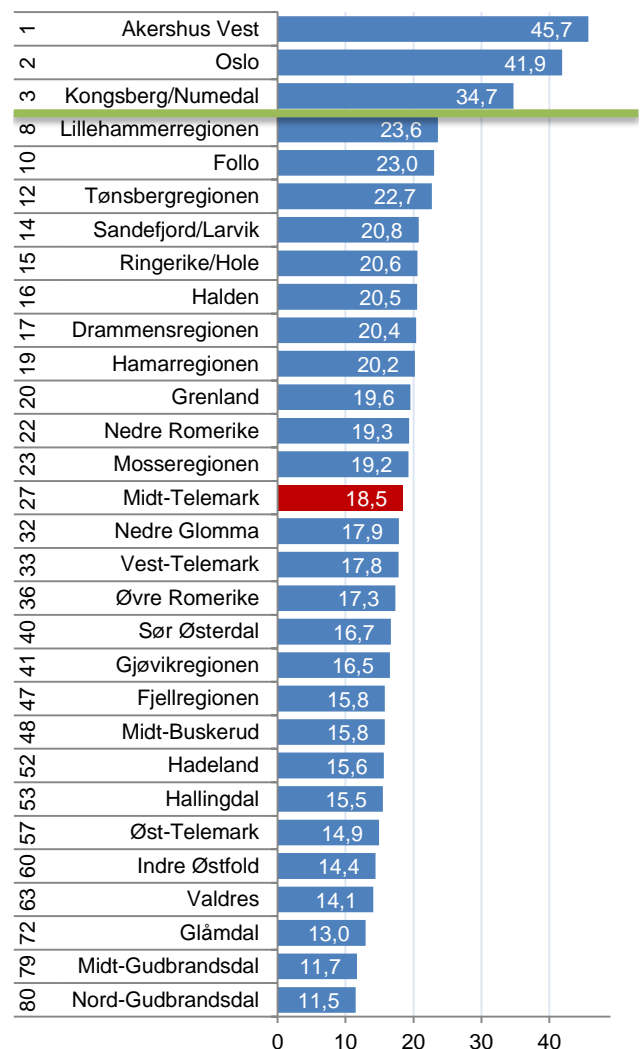
I resten av rapporten skal vi se spesielt på utdanningsnivået i næringslivet. Variasjonen i utdanningsnivå i næringslivet er vist i figur 61. Den grønne streken viser landsgjennomsnittet, som vi i figuren over så at var på 26,1 prosent.

Ikke overraskende, rangerer Akershus Vest, Oslo og Kongsberg/Numedal øverst i å ha høyest andel arbeidstakere i næringslivet med høyere utdanning.

I Midt-Telemark har 18,5 prosent av arbeidstakerne i næringslivet minst treårig høyere utdanning. Nivået er mindre enn landsgjennomsnittet, men rangeringen er over medianen. Midt-Telemark rangerer som nummer 27 av landets 83 regioner. Midt-Telemark må seg forbigått av Grenland, men ikke av Vest- og Øst-Telemark.

Figur 59: Andel med høyere utdanning etter sektor, 2012.

Figur 60: Andel med høyere utdanning i næringslivet, etter arbeidssted i 2012. Den grønne streken viser landsgjennomsnittet.

7.1.5 Utdanningsnivå over tid

Hvordan har utdanningsnivået i næringslivet i regionene variert over tid? I tabellen under ser vi hvordan utdanningsnivået i regionene på Østlandet har utviklet seg siden 2000.

Tabell 20: Andel med høyere utdanning i næringslivet i regionene, etter arbeidssted.

Rang 2012	Region	2000	2005	2010	2011	2012	Rang 2000	Forbedring rang
1	Akershus Vest	36,0	40,2	41,9	42,0	45,7	1	0
2	Oslo	33,0	35,6	38,1	38,2	41,9	2	0
3	Kongsberg/Numedal	25,0	27,3	30,1	31,0	34,7	3	0
8	Lillehammerregionen	17,9	19,6	21,2	21,2	23,6	9	1
10	Follo	19,0	20,5	21,0	20,9	23,0	7	-3
12	Tønsbergregionen	16,1	18,3	19,9	20,4	22,7	10	-2
14	Sandefjord/Larvik	14,0	15,7	18,2	18,9	20,8	18	4
15	Ringerike/Hole	13,8	15,0	17,8	18,0	20,6	21	6
16	Halden	15,4	16,8	18,4	18,8	20,5	11	-5
17	Drammensregionen	14,7	16,5	17,8	17,9	20,4	14	-3
19	Hamarregionen	14,1	15,7	18,3	18,6	20,2	17	-2
20	Grenland	13,7	15,6	17,7	18,0	19,6	22	2
22	Nedre Romerike	15,2	16,4	17,1	17,2	19,3	13	-9
23	Mossregionen	13,2	15,4	17,0	16,9	19,2	24	1
27	Midt-Telemark	12,6	13,8	16,2	16,3	18,5	27	0
32	Nedre Glomma	11,7	14,2	16,3	16,2	17,9	33	1
33	Vest-Telemark	10,3	12,4	14,6	15,2	17,8	46	13
36	Øvre Romerike	13,5	13,9	14,8	15,0	17,3	23	-13
40	Sør Østerdal	10,6	12,5	14,7	15,1	16,7	45	5
41	Gjøvikregionen	11,7	13,2	14,9	14,9	16,5	34	-7
47	Fjellregionen	9,9	12,5	13,8	13,9	15,8	53	6
48	Midt-Buskerud	10,7	12,4	14,5	14,2	15,8	42	-6
52	Hadeland	9,5	12,3	14,2	14,3	15,6	55	3
53	Hallingdal	10,3	11,9	13,1	13,1	15,5	48	-5
57	Øst-Telemark	11,2	12,1	13,8	13,6	14,9	38	-19
60	Indre Østfold	9,2	10,9	13,1	13,2	14,4	58	-2
63	Valdres	8,7	10,3	12,5	12,9	14,1	63	0
72	Glåmdal	8,1	9,5	11,6	11,4	13,0	71	-1
79	Midt-Gudbrandsdal	7,4	9,1	10,5	10,2	11,7	76	-3
80	Nord-Gudbrandsdal	7,0	8,4	10,0	10,3	11,5	79	-1

Akershus Vest, Oslo og Kongsberg/Numedal har det høyeste utdanningsnivået av regionene i Norge. Det har de hatt i hvert fall tilbake til år 2000. Andelen har økt, men rangeringen har vært konstant.

I Midt-Telemark har andelen høyt utdannede i næringslivet økt fra 12,6 prosent i 2000 til 18,5 prosent i 2012. Rangeringen var lik i 2012 som i 2000. Det ser altså ut til at Midt-Telemark står støtt med en forholdsvis høy andel høyt utdannede i sitt næringsliv.

Tolkningen av at en region har blitt høyere rangert, er tvetydig. Dersom det har vært en vekst i antall kompetansearbeidsplasser er det naturligvis bra, men dersom utviklingen skyldes at mange lavkompetansearbeidsplasser har forsvunnet er det mindre positivt.

Det kan være verd å merke seg at Vest-Telemark har fått en mye høyere rangering siden 2000, mens Øst-Telemark har fått en mye lavere rangering i den siste tolvårsperioden.

7.1.6 Utdanningsnivå i kommuner

Vi kan også se på utdanningsnivået i næringslivet i kommune. Vi sammenlikner da kommunene i Midt-Telemark med de øvrige kommunene i fylket.

Tabell 21: Andel med høyere utdanning i næringslivet i kommunene, etter arbeidssted.

Rang 2012	Kommune	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Rang 2000	Forbedring rang
33	Porsgrunn	15,7	16,0	16,4	17,1	16,9	17,5	18,7	17,3	18,9	19,8	19,8	20,3	22,5	36	3
44	Sauherad	12,6	13,4	11,4	10,7	11,0	13,0	15,6	15,1	16,0	17,8	18,7	18,7	21,1	86	42
61	Tokke	12,1	11,8	14,6	14,4	15,0	15,8	15,5	16,6	16,9	18,2	16,9	17,7	19,9	95	34
63	Bø	14,2	13,0	13,6	14,3	14,5	15,5	14,4	15,0	15,7	16,2	16,9	17,1	19,8	51	-12
74	Skien	12,9	13,5	13,6	13,9	14,6	15,3	15,8	15,6	16,1	17,6	17,9	18,3	19,3	77	3
79	Fyresdal	8,6	8,0	6,9	9,1	8,6	9,1	10,2	9,5	11,2	12,8	13,3	14,4	19,0	243	164
82	Vinje	10,7	10,9	12,4	11,3	10,6	12,6	13,3	13,0	14,6	14,8	14,7	14,9	18,8	146	64
97	Kviteseid	11,1	11,0	12,1	12,7	13,4	13,2	13,1	13,8	14,9	16,0	16,2	15,2	18,1	126	29
116	Seljord	10,1	10,4	12,4	12,9	13,4	12,9	17,3	12,8	13,4	13,2	14,5	16,0	17,3	159	43
151	Bamble	14,6	14,6	15,1	15,0	15,5	16,4	15,7	15,4	14,7	14,2	14,7	14,6	16,0	48	-103
156	Notodden	12,5	11,6	12,2	12,7	12,5	13,3	12,9	13,0	14,2	14,4	15,0	14,7	15,9	90	-66
188	Nome	10,8	10,7	10,7	11,5	12,0	12,0	12,9	12,8	13,7	14,0	13,7	13,8	15,0	138	-50
202	Kragerø	9,5	9,4	9,8	10,2	10,9	11,2	12,3	11,5	11,6	12,8	12,4	12,6	14,7	195	-7
252	Tinn	9,7	10,3	10,1	10,0	10,5	10,4	11,2	11,5	11,1	11,9	11,9	12,1	13,5	178	-74
275	Hjartdal	6,1	5,8	7,7	8,0	9,6	8,8	9,7	9,9	9,5	11,3	12,7	11,7	13,0	356	81
340	Nissedal	6,3	4,9	6,8	6,1	5,4	6,6	8,4	9,7	10,2	8,7	8,7	10,2	11,3	350	10
341	Drangedal	5,4	5,2	4,6	4,7	4,9	5,2	7,3	6,6	6,8	7,9	8,2	9,5	11,3	376	35
361	Siljan	7,2	8,0	7,6	7,7	7,6	7,7	9,0	8,8	8,5	8,7	10,4	11,1	10,5	301	-60

I Sauherad hadde 21,1 prosent av arbeidstakerne i privat sektor høyere utdanning i 2012. Dette rangerer Sauherad som nummer 44 av landets 428 kommuner, altså forholdsvis høyt. Andelen høyt utdannede i næringslivet har økt fra 12,6 prosent i 2000. Endringen i rangeringen er høy: Fra 86 i 2000 til 44 i 2012.

Bø har gått ned på rangstigen. I 2000 rangerte Bø som nummer 51, mens kommunen rangerte som nummer 63 i 2012. I 2012 var det 19,8 prosent av arbeidstakerne i næringslivet som hadde høyere utdanning. Dette er en øking fra 14,2 prosent i 2000.

Nome rangerte som nummer 188 i 2012. Dette er en nedgang fra 2000, da Nome rangerte som nummer 138. 15 prosent av arbeidstakerne i det private næringslivet hadde høyere utdanning i 2012. Dette er en øking fra 10,8 prosent i 2000.

Porsgrunn rangerer høyest i Telemark. Sauherad og Bø er blant de høyest rangerte i fylket, mens Nome rangerer litt under medianen i Telemark. Nissedal, Drangedal og Siljan har lavest andel arbeidstakere med høyere utdanning i det private næringslivet i Telemark. Mange av kommunene i Telemark rangerer over middelverdien til landets 428 kommuner.

7.2 Hvorfor varierer utdanningsnivået?

Det er stor forskjell på utdanningsnivået mellom de ulike bransjene. Vi kan derfor gjøre en bransjustering på samme måte som vi har gjort tidligere i denne rapporten, og få fram om regionene har mer eller mindre høyt utdanningsnivå gitt den bransjestrukturen de har. Resultatene er vist i tabellen til høyre. I tabellen har vi først vist normalisert andel med høy utdanning, der vi har sett på differansen mellom andel med høy utdanning i næringslivet i regionen og den tilsvarende andelen på landsbasis. Dernest har vi regnet ut hvor mye av dette avviket som kan forklares av bransjestrukturen, og til slutt en bransjustert utdanningsandel.

Da ser vi at det bare er noen få regioner som har en bransjestruktur som tilsier at utdanningsnivået i næringslivet skal ligge høyere enn gjennomsnittet for Norge. På Østlandet er det bare Akershus Vest, Oslo og Halden som har en bransjestruktur som tilsier at utdanningsnivået skal være høyere enn landet.

Når vi justerer for bransjestrukturen, ser vi at rangeringen med hensyn til utdanningsnivå blir litt annerledes enn når vi bare ser på andelen uten å ta hensyn til bransjestrukturen.

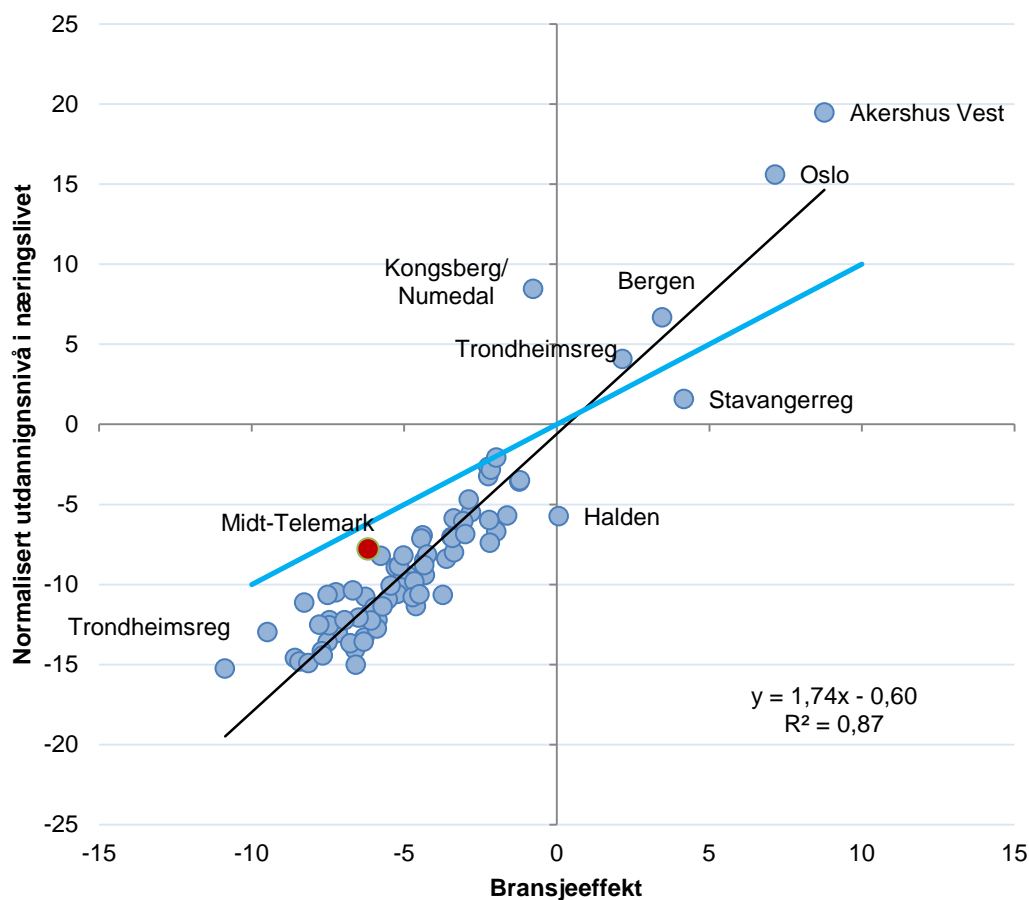
Midt-Telemark har en utdanningsandel som er 7,8 prosentpoeng lavere enn landsgjennomsnittet. Mesteparten (-6,2) av dette kan tilskrives bransjestrukturen, mens en liten andel (-1,6) kan tilskrives det som ikke kan forklares av denne bransjestrukturen. Det kan være lokale forhold eller andre ting. Det bransjusterte utdanningsnivået er negativt, men rangeringen er blant de høyeste i landet.

Når en betrakter tabellen, vil den oppmerksomme leser oppdage at de som har høy utdanningsandel i næringslivet også ser ut til å få høy bransjustert andel. Oslo, Akershus Vest og Kongsberg/Numedal er for eksempel høyest på begge målene, mens de med lavest utdanningsnivå også har lavest utdanningsnivå etter bransjustering. Det betyr at bransjestrukturen ikke helt ut forklarer hvorfor noen regioner har et høyere utdanningsnivå i næringslivet, men at det også må være andre forhold som påvirker utdanningsnivået. Det skal vi se litt mer på, på neste side.

Tabell 22: Normalisert andel med høyere utdanning i næringslivet, bransjeeffekten, og bransjustert andel med høyere utdanning.

Rang	Region	Normalisert andel	Bransjeeffekt	Bransjustert
1	Akershus Vest	19,5	8,8	10,7
2	Kongsberg/Numedal	8,5	-0,8	9,2
3	Oslo	15,6	7,2	8,4
7	Lillehammerregionen	-2,7	-2,2	-0,4
9	Follo	-3,2	-2,2	-1,0
10	Midt-Telemark	-7,8	-6,2	-1,6
13	Tønsbergregionen	-3,6	-1,2	-2,4
15	Drammensregionen	-5,9	-3,4	-2,5
16	Nedre Romerike	-6,9	-4,4	-2,6
18	Sandefjord/Larvik	-5,5	-2,8	-2,7
21	Hamarregionen	-6,1	-3,1	-3,0
24	Fjellregionen	-10,5	-7,2	-3,3
26	Mossregionen	-7,0	-3,4	-3,6
27	Øvre Romerike	-8,9	-5,3	-3,7
34	Ringerike/Hole	-5,7	-1,6	-4,1
35	Vest-Telemark	-8,5	-4,3	-4,2
39	Hallingdal	-10,8	-6,3	-4,5
43	Grenland	-6,7	-2,0	-4,7
46	Nedre Glomma	-8,4	-3,6	-4,8
47	Sør Østerdal	-9,6	-4,8	-4,9
49	Gjøvikregionen	-9,8	-4,7	-5,1
60	Midt-Buskerud	-10,5	-4,8	-5,7
62	Indre Østfold	-11,9	-6,1	-5,7
63	Halden	-5,7	0,1	-5,8
65	Midt-Gudbrandsdal	-14,6	-8,6	-6,0
69	Valdres	-12,2	-6,1	-6,1
72	Nord-Gudbrandsdal	-14,8	-8,4	-6,4
74	Øst-Telemark	-11,4	-4,6	-6,8
79	Hadeland	-10,7	-3,7	-6,9
80	Glåmdal	-13,3	-6,3	-7,0

I figuren under har vi satt inn alle regionene etter utdanningsnivå og bransjeeffekten.

Figur 61: Utdanningsnivå, normalisert, og bransjeeffekten på utdanningsnivå i norske regioner i 2012.

Av denne figuren kan en lese seg til flere forhold. For det første er det bare seks av 83 regioner med en andel av næringslivets ansatte med høy utdanning som er over andelen på landsbasis. Det er de største byregionene, Akershus Vest og Kongsberg/Numedal. Det er dermed hele 77 regioner som har lavere utdanningsnivå i sitt næringsliv enn gjennomsnittet for Norge.

For det andre er det bare seks regioner som har en bransjestruktur som tilsier en høyere utdanningsandel. Halden er en av disse, mens Kongsberg/Numedal ikke har en slik bransjestruktur.

Når vi legger inn en regresjonslinje (den sorte streken), ser vi at korrelasjonen mellom bransjeeffekten og utdanningsandelen er svært høy. R^2 -verdien, som litt forenklet sagt måler den statistiske sammenhengen mellom disse to størrelsene, er på hele 0,852. Bransjestrukturen forklarer dermed svært mye av variasjonene, tilsynelatende. Problemet er at bransjestrukturen overforklarer forskjellene.

Regresjonsformelen, som vi kan lese av diagrammet er y (utdanningsandel) = $1,74 * x$ (Bransjeeffekt) – 0,6. Betaverdien, som er tallet 1,74, burde ligge nært verdien 1. Da skulle regresjonslinjen vært som den blå streken i diagrammet. Når vi regner ut bransjustert utdanningsandel er det avstanden til den blå streken som gir svaret.

Når vi går inn og ser på utdanningsnivået i regioner som Oslo og Akershus Vest, ser vi at de har mye høyere utdanningsnivå enn landet i alle bransjer. Så hvis en region har en bransjestruktur med en stor andel i kompetanseintensive bransjer, så blir også utdanningsnivået i lite kompetanseintensive bransjer også høyere.

ⁱ Alle tall om arbeidsplasser og sysselsetting er fra registerbasert sysselsettingsstatistikk fra SSB.

ⁱⁱ Progressivt gjennomsnitt er et gjennomsnitt for de siste ti årene, der de siste årene gis størst vekt, siste år teller 10, nest siste 9, osv. Dette er en metode som vi bruker for å rangere utviklingen mellom ulike geografiske områder for en rekke indikatorer, fordi vi da ikke bare måler utviklingen i tiårsperioden, men også får med om trenden er positiv eller negativ.

ⁱⁱⁱ Vi bruker begrepet *vekstimpuls* om arbeidsplassvekst, når vi måler veksten i arbeidsplasser i en bransje, eller sektor i prosent av samlet sysselsetting i et område. Dette til forskjell fra prosentvis vekst i antall arbeidsplasser i den samme bransjen fra et tidspunkt til et annet. Da vil bransjer med høy prosentvis egenvekst, men som utgjør en liten andel av samlet sysselsetting komme ut med lav vekstimpuls. Dette gjør at vi slipper å forklare av sektorer og bransjer som har høy prosentvis egenvekst egentlig ikke betyr så mye for utviklingen.

^{iv} Alle tall for nyetableringer, vekst og lønnsomhet baserer seg på data som Telemarkforskning har fått levert fra Brønnøysundregistrene.

^v Rent teknisk måler vi innovasjonsklima gjennom en binær logistisk regresjonsanalyse der avhengig variabel er om bedriften har innovasjon (0/1) og uavhengige variable er størrelse (lineær av antall ansatte), bransje (dummyvariable for hver 2-siffer NACE-bransje) og dummyvariable for regioner. Betakoeffisienten for regionvariabelen vil da være et uttrykk for om regionen har høy eller lav tilbøyelighet for å ha innovasjon. Denne regresjonsanalysen er kjørt for alle de 11 innovasjonstypene, og deretter veid på samme måte som vi veier for frekvenser.

^{vi} Eksportklima måles gjennom en binær logistisk regresjonsanalyse er avhengig variabel er om bedriften har eksport (0/1) og uavhengige variable er størrelse (lineær av antall ansatte), bransje (dummyvariable for hver 2-siffer NACE-bransje) og dummyvariable for regioner. Betakoeffisienten for regionvariabelen vil da være et uttrykk for om regionen har høy eller lav tilbøyelighet for å ha eksport.